

Ref HB
Occ

Kontrollen över export av strategiskt känsliga varor

SOU 1993:56

Betänkande av särskild utredare

Statens offentliga utredningar
1993:56
Utrikesdepartementet

Kontrollen över export av strategiskt känsliga varor

Lund, *Sammar*

Betänkande av särskild utredare
Stockholm 1993

SOU och Ds kan köpas från Allmänna Förlaget som ingår i C E Fritzes AB. Allmänna Förlaget ombesörjer också, på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningskontor, remissutsändningar av SOU och Ds.

Beställningsadress: Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Fax: 08-20 50 21
Telefon: 08-690 90 90

REGERINGSKANSLIETS
OFFSETCENTRAL
Stockholm 1993

ISBN 91-38-13375-X
ISSN 0375-250X

Till statsrådet Dinkelspiel

Genom beslut den 24 oktober 1992 bemyndigade regeringen statsrådet Dinkelspiel att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att i ljuset av den internationella utvecklingen bedöma hur Sveriges kontroll över export av strategiskt känsliga varor i framtiden bör vara utformad och hur den bör vara organiserad. Statsrådet bemyndigades samtidigt att besluta om sakkunniga, experter, sekreterare och annat biträde åt utredaren.

Med verkan från och med den 19 november 1992 förordnades ambassadören Gunnar Lund som särskild utredare.

Med verkan från och med den 19 november 1992 förordnades kammarrättsassessorn Lisbeth Petersson att vara sekreterare i utredningen.

Genom beslut den 20 januari 1993 förordnades följande personer att vara ledamöter i en till utredningen knuten referensgrupp: direktören Tell Hermansson, Stockholms Handelskammare, byrådirektören Stig Isaksson, Generaltullstyrelsen, jur kand Göran Norén, Sveriges Industriförbund,

sakkunnige Lars Ekecrantz, Miljö- och naturresurs-
departementet, rättschefen Pernilla Lindh, departements-
rådet Henrik Salander, kanslirådet Johan Lilliehöök,
överste 1 Dag Törnblom och departementssekreteraren Annika
Johansson, samtliga Utrikesdepartementet.

Härmed överlämnar utredningen sitt betänkande "Kontrollen
över export av strategiskt känsliga varor".

Utredningens uppdrag är därmed slutfört.

Stockholm den 28 maj 1993

Gunnar Lund

/Lisbeth Petersson

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	5
FÖRFATTNINGSFÖRSLAG	16
1 INLEDNING	20
2 BAKGRUND OCH GÄLLANDE RÄTT	23
2.1 Krigsmateriel	23
2.2 Vissa produkter som kan användas i mass- förstörelsesyfte	29
2.3 Kärntekniska produkter	34
2.4 Högteknologiska produkter	36
3 DEN INTERNATIONELLA UTVECKLINGEN	40
3.1 Krigsmateriel	40
3.1.1 Multilaterala överenskommelser	40
3.1.2 COCOM:s bestämmelser på krigsmaterielområdet	41
3.2 Kärnteknik	
3.2.1 Multilateralt samarbete	42
3.2.2 COCOM:s bestämmelser på kärnteknikområdet	46
3.3 Biologiska och kemiska produkter	46
3.3.1 Australiengruppen	46
3.3.2 Konventionen om förbud mot kemiska vapen	48
3.4 Missilteknologi	49
3.5 Högteknologi	51
3.5.1 COCOM	51
3.5.2 Sverige och handeln med högtekno- logiprodukter	53
3.6 Exportkontroll i EG	54
3.6.1 Krigsmateriel	54
3.6.2 Dual use-produkter	56

4	ÖVERVÄGANDEN OCH FÖRSLAG	59
4.1	Allmänna överväganden	59
4.2	Lagstiftning om exportkontroll	62
4.2.1	Lagstiftningen angående utförsel av krigsmateriel	62
4.2.2	Lagstiftningen om utförsel av dual use-teknologi	63
4.2.2.1	Massförstörelselagen	64
4.2.2.2	Lagstiftning om utförsel av högteknologiprodukter	65
4.2.3	Lagstiftning om utförsel av kärntekniska produkter och materiel	74
4.2.4	Handbok i exportkontroll	75
4.3	Handläggningen av exportkontrollen	75
4.3.1	Handläggningen av krigsmateriel- ärenden	76
4.3.2	Handläggningen av ärenden enligt massförstörelselagen	79
4.3.3	Handläggningen av ärenden rörande högteknologiexport	80
4.3.4	Handläggningen av vissa kärnteknikfrågor	82
4.3.5	En sammanhållen organisation för exportkontroll i regerings- kansliet	83
4.3.6	Exportkontrollen på myndighetsnivå	85

BILAGOR

Bilaga 1 Regeringens direktiv

Bilaga 2 Handbok i exportkontroll

SAMMANFATTNING

Bakgrund

Utredningen har haft som uppgift att i ljuset av den internationella utvecklingen på exportkontrollens område bedöma hur Sveriges kontroll över exporten av strategiskt känsliga varor i framtiden bör vara utformad och hur den bör vara organiserad.

Till strategiskt känsliga varor är att räkna dels krigsmateriel dels sådana varor som har en etablerad civil användning men som också kan utnyttjas i förstörelsebringande syfte. Bestämmelser om kontrollen över export av strategiskt känsliga varor finns i lagen (1992:1300) om krigsmateriel, lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet, lagen (1991:341) om förbud mot utförsel av vissa varor som kan användas i massförstörelsesyfte, m.m. och förordningen (1986:89) om förbud mot viss utförsel.

Utredningen konstaterar att bakgrund och motiv till den exportkontroll som Sverige utövat under efterkrigstiden har varierat. Utrikes- och säkerhetspolitiska överväganden har varit bestämmande för kontrollen över export av krigsmateriel och av kärntekniska produkter liksom av produkter och teknologi som kan komma till användning för framställning av massförstörelsevapen. När det gäller kontrollen av export av högteknologiska produkter har det

också varit ett viktigt ekonomiskt intresse att trygga vår industris tillgång till avancerad teknologi från andra länder.

Att bakgrund och motiv till exportkontrollen har varierat är också en starkt bidragande orsak till att den idag är baserad på en rad olika regelverk och att dess handläggning är spridd på många händer i regeringskansliet och på myndighetsnivå. Härigenom har regelsystemet blivit svårt att överskåda och den organisatoriska strukturen ofta besvärlig att orientera sig i.

Enligt utredningens mening är det angeläget att skapa bättre överskådlighet i fråga om de bestämmelser som gäller kontrollen över export av strategiskt känsliga produkter och en tydligare och mer koncentrerad organisatorisk struktur för ärendenas handläggning.

Den internationella utveckling som pågår och kan förutses på exportkontrollens område motiverar också en översyn av vårt eget system för kontroll av strategiskt känsliga varor.

Det vapen- och teknologiembargo som Förenta staterna och deras NATO-allierade upprätthöll gentemot Warszawa-paktens medlemmar liberaliseras nu gradvis i utbyte mot att dessa länder inför en exportkontroll av västerländskt snitt. Samtidigt har en ökad oro växt fram på senare år - inte minst under intryck av Gulf-kriget - för att massförstörelsevapen och konventionella vapensystem skall spridas till nya länder. Ansträngningar görs i en lång rad sammanhang för att samla viktigare exportörländer i ett internationellt samarbete för att förhindra en sådan spridning.

Samarbetet på exportkontrollens område utvecklas nu också inom EG, både när det gäller principer och kriterier för vapenexport och när det gäller kontrollen över export av

andra strategiskt känsliga varor. När det gäller de senare produkterna är ambitionen att åstadkomma en så långtgående harmonisering av exportkontrollen gentemot utomstående länder att dessa varor - i enlighet med målsättningen för EG:s inre marknad - kan tillåtas att röra sig helt fritt inom gemenskapen.

Det är utredningens bedömning att en ansvarsfull medverkan för svensk del i det internationella icke-spridnings-samarbetet kommer att ställa krav på ett effektivt exportkontrollsystem, inom vars ram kvalificerade bedömningar måste kunna göras av utrikespolitisk, ekonomisk och teknisk karaktär.

Lagstiftningen

Mot denna bakgrund har utredningen som en första uppgift haft att bedöma huruvida den lagstiftning som idag ligger till grund för exportkontrollen har en sådan utformning att den kan på ett tillfredsställande sätt möta de krav som nu och i framtiden kan ställas på vårt exportkontrollsystem.

I vad gäller kontrollen över utförsel av krigsmateriel konstaterar utredningen att en ny krigsmateriellag trätt i kraft så sent som den 1 januari i år. Några ytterligare förändringar i denna lagstiftning synes för närvarande inte påkallade och några sådana skulle enligt utredningen heller knappast aktualiseras av ett svenskt medlemskap i EG.

Det är utredningens bedömning att ett svenskt EG-medlemskap inte ändrar behovet av eller förutsättningarna för en på grundval av vår egen utrikes-, försvars- och säkerhetspolitik utformad reglering och kontroll på krigsmaterielområdet.

Den exportkontroll som sker vid sidan av kontrollen över krigsmateriel avser till helt övervägande del s.k. dual use-produkter. Som den engelska termen låter förstå rör det sig om produkter med dubbel användning, dvs. produkter som har en etablerad civil användning men som också direkt eller indirekt kan utnyttjas i förstörelsebringande syfte. Kontrollen över exporten av dessa produkter baseras idag huvudsakligen på två regelverk, nämligen den s.k. massförstörelselagen och högteknologiförordningen.

Massförstörelselagens nuvarande bestämmelser omsätter i inhemsk lagstiftning de överenskommelser som har träffats inom ramen för de särskilda multilaterala exportkontrollregimer (MTCR, Australiengruppen, NSG) vars syfte är att begränsa spridningen av missiler, missilteknologi, vissa kärntekniska produkter, tillverkningsutrustning för biologiska och kemiska stridsmedel samt vissa kemiska och biologiska produkter som kan användas för tillverkning av stridsmedel. Dessa bestämmelser har enligt utredningen en ändamålsenlig utformning och några förändringar av dem synes för närvarande inte påkallade av hänsyn till den internationella utvecklingen.

Däremot är det utredningens bedömning att väsentliga förändringar är nödvändiga i den lagstiftning som avser kontrollen över export av högteknologiska produkter. Enligt utredningen krävs att en heltäckande kontrollagstiftning införs på det produktområde som idag täcks av högteknologiförordningen. Detta betyder att kontrollen inte längre som nu bör vara begränsad till att avse vidareexport av i ursprungslandet exportkontrollerade varor utan avse all export av ifrågavarande produkter oavsett om dessa är av utländskt ursprung eller är - helt eller delvis - inhemskt producerade.

Enligt utredningens bedömning är en sådan förändring av lagstiftningen nödvändig om Sverige fullt ut ska kunna

delta i det internationella samarbete som nu är under framväxt för att förhindra att högteknologi som kan utnyttjas i förstörelsebringande syfte hamnar i orätta händer. Enligt utredningen ter det sig inte bara naturligt utan starkt önskvärt att Sverige med sina traditioner på nedrustningens och icke-spridningspolitikens område engagerar sig i dessa internationella ansträngningar.

En anpassning av detta slag av vår lagstiftning skulle också väsentligt underlätta Sveriges deltagande i den licensfria handel med högteknologiska produkter som idag äger rum mellan ett antal västliga industriländer och som i framtiden kan förutses successivt utvidgas till en bredare länderkrets. En sådan utveckling av lagstiftningen skulle också väl ansluta till det harmoniserade system för kontroll över export av dual use-teknologi som nu är under uppbyggnad i EG. Enligt utredningen måste det anses osannolikt att Sverige skulle kunna inpassas i detta system utan att en sådan förändring företas i lagstiftningen.

Utredningen anvisar som ett sätt att åstadkomma den önskvärda heltäckande kontrollen av högteknologiexporten att den nuvarande högteknologiförordningen upphävs och att exporten av de aktuella högteknologiprodukterna istället regleras av massförstörelselagens bestämmelser.

Utredningen konstaterar vidare att massförstörelselagen numera inrymmer de bestämmelser om utförsel av vissa kärntekniska produkter av dual use-karaktär, som tidigare återfanns i kärntekniklagen. Däremot regleras alltså i den senare lagen export av kärnämnen och av sådan utrustning som särskilt iordningställts för framställning, bearbetning eller användning av kärnämnen.

Dessa senare produkter är utformade för nukleär användning och omfattas av icke-spridningsfördraget eftersom de också kan användas för att tillverka kärnvapen. Detta förhållan-

de gör dem minst lika känsliga i strategiskt hänseende som de kärntekniska produkter, vilka idag regleras i massförstörelselagen. Utredningen anser det därför naturligt att även denna exportkontroll flyttas över från kärntekniklagen till massförstörelselagen.

Mot denna bakgrund lämnar utredningen följande förslag :

* Den nuvarande högteknologiförordningen upphävs och export av de produkter som omfattas av förordningen regleras istället av massförstörelselagens bestämmelser, vilket innebär att utförsel av de aktuella produkterna - vare sig dessa är av utländsk eller inhemsk tillverkning - inte får ske med mindre tillstånd lämnas i det enskilda fallet.

* Till massförstörelselagen överförs de bestämmelser i kärntekniklagen som avser kontrollen över utförsel av kärnämnen och av sådan utrustning som särskilt iordningställts för bearbetning, användning eller framställning av kärnämnen.

Då den nuvarande massförstörelselagen härmed skulle få en vidare täckning och bl.a. reglera exporten av en rad högteknologiska produkter som har en företrädesvis civil och fullt legitim användning, anser utredningen att den således utvidgade lagen bör ges ett nytt och mer neutralt namn.

Organisationen

Utredningen har också haft att ta ställning till hur exportkontrollens handläggning bör organiseras i regeringskansliet och på myndighetsnivå.

Utredningen har ansett att tre huvudsakliga krav bör ställas på en framtida organisation för exportkontroll. Den

bör för det första vara lätt att orientera sig i och att nå kontakt med för de enskilda medborgare och företag som berörs av exportkontrollbestämmelserna och den bör skyndsamt och effektivt kunna behandla de utförselärenden som anhängiggörs hos den. Den bör för det andra vara så utformad att den ansluter väl till det mönster för internationellt samarbete på exportkontrollens område som nu växer fram efter det kalla krigets avslutning, i synnerhet det samarbete som tar form inom EG. Den bör slutligen tillfredsställa krav på en så långtgående delegering av beslutsfattandet som möjligt under vederbörligt hänsynstagande till ärendenas stundom känsliga karaktär.

Organisationen i regeringskansliet

Utredningen anser att ansvaret för handläggningen i regeringskansliet av alla frågor som rör export av strategiskt känsliga produkter bör samlas i UD:s handelsavdelning. Där bör krigsmaterielinspektionen liksom hittills handlägga ärenden rörande krigsmateriel, medan samtliga frågor som rör export av s.k. dual use-produkter bör föras ihop till en sammanhållen handläggning i annan del av handelsavdelningen.

En sådan ordning förutsätter att handläggningen av ärenden enligt den nuvarande massförstörelselagen flyttas från krigsmaterielinspektionen och förs samman med handläggningen av ärenden som rör exporten av högteknologiska produkter liksom med handläggningen av utförselärenden rörande kärnämnen och sådan utrustning som särskilt har iordningställts för bearbetning, användning eller framställning av kärnämnen. De senare ärendena bör överföras från miljö- och naturresursdepartementet.

Härigenom upprätthålls också en klar åtskillnad mellan utförsel av krigsmateriel å ena sidan och annan teknologi å

den andra. En sådan åtskillnad ansluter enligt utredningen väl till det mönster som gäller i det internationella samarbetet och i andra länders exportkontrollsystem. Detta gäller inte minst inom EG, där en grundläggande distinktion upprätthålls redan i Rom-fördraget mellan krigsmateriel å ena sidan och dual use-produkter å den andra. De senare skall omfattas av gemenskapens regler om fri rörlighet för varor och tjänster medan handeln med krigsmateriel är strikt förbehållen nationella beslut.

Mot denna bakgrund lämnar utredningen följande förslag:

* Ansvar för handläggningen i regeringskansliet av alla frågor som rör exportkontroll av strategiskt känsliga produkter samlas till UD:s handelsavdelning respektive den i UD integrerade Krigsmaterielinspektionen. Kontrollen uppdelas i en "militär" del som avser krigsmateriel och en "civil" del som avser alla s.k. dual use-produkter.

* Handläggningen av ärenden enligt den nuvarande massförstörelselagen överförs från Krigsmaterielinspektionen till annan del av UD:s handelsavdelning och förs samman med handläggningen av andra ärenden rörande s.k. dual use-produkter. Krigsmaterielinspektionens befattning med exportkontroll renodlas till att avse krigsmateriel.

* Handläggningen av ärenden som avser kontroll över export av kärnämnen och sådan utrustning som särskilt har iordningställt för bearbetning, användning eller framställning av kärnämnen förs över från miljö- och naturresursdepartementet till UD:s handelsavdelning där den förs samman med handläggningen av övriga dual use-frågor.

Delegering

Utredningen har också haft att ta ställning till i vilken

utsträckning exportkontrollen kan delegeras till myndighetsnivå och hur den i så fall bör vara organiserad där.

Enligt utredningen är utrymmet för en delegering av beslut från regeringen till myndighetsnivå betydande. En väsentlig del av de ärenden som aktualiseras enligt den nuvarande massförstörelselagen bör enligt utredningen avgöras på myndighetsnivå liksom den helt övervägande delen av de ärenden som blir aktuella till följd av den föreslagna regleringen av högteknologiprodukter i en utvidgad massförstörelselag. Även när det gäller exportkontrollen av kärntekniska produkter anser utredningen att en större mängd ärenden av rutinartad karaktär kan urskiljas, i vilka beslut bör fattas på myndighetsnivå.

Även i fråga om utförselärenden på krigsmaterielområdet anser utredningen att utrymme finns för en delegering. De ärenden som idag genom delegation beslutas av det föredragande statsrådet är enligt utredningen av en sådan rutinartad karaktär att de med fördel kunde delegeras till myndighetsnivå. Utredningen anser emellertid att en sådan förändring i beslutsordningen bör anstå till dess en klarare praxis etablerats i vad avser tillämpningen av den nya krigsmateriellagens bestämmelser.

Mot denna bakgrund lämnar utredningen följande förslag:

* Till myndighetsnivå delegeras beslut i sådana ärenden enligt massförstörelselagen som avser utförsel till länder, vilka deltar i de internationella exportkontrollregimer som ligger till grund för vår egen reglering. Myndigheten ges möjlighet att hänskjuta ärenden till regeringen för beslut.

* Beslut i ärenden om högteknologiexport fattas på myndighetsnivå, dock med möjlighet för myndigheten att hänskjuta

enskilda ärenden till regeringen.

* Till myndighetsnivå delegeras beslut i sådana ärenden enligt den nuvarande kärntekniklagen som avser handel med länder med vilka Sverige har träffat bilaterala avtal om civil användning.

Organisationen på myndighetsnivå

En väsentligt mer omfattande mängd exportkontrollärenden än vad fallet är nu skulle med utredningens förslag komma att hanteras på myndighetsnivå och det är utredningens mening att denna handläggning så långt möjligt bör hållas samman inom en myndighet. Den myndighet som traditionellt fullgjort och idag fullgör de licensierings- och tillståndsgivande funktioner som aktualiseras på utrikeshandelns område, Kommerskollegium, synes utredningen vara den lämpliga instansen för dessa uppgifter. I anslutning till den ärendehantering som härmed blir aktuell bör Kommerskollegiet enligt utredningen också axla ett ansvar för information till företag och allmänhet om exportkontrollens innebörd och utgöra en samtalspartner för de företag som berörs av exportkontrollbestämmelserna liksom bistå departementet vid internationella förhandlingar.

Mot denna bakgrund lämnar utredningen följande förslag

* Kommerskollegiet bör besluta i de ärenden enligt den utvidgade massförstörelselagen som delegeras till myndighetsnivå, utom beträffande utförsel av kärnämnen och utrustning som särskilt har utformats för att framställa bearbeta eller använda sådana ämnen. De senare besluten bör fattas av Statens kärnkraftsinspektion.

Informationen

Även med de förändringar i lagstiftningen som utredningen förslår kommer behovet att kvarstå för berörda företag att på ett enkelt sätt orientera sig i gällande bestämmelser och handläggningsordning för exportkontrollen. För att tillfredsställa detta behov bör enligt utredningen en vägledning eller handbok sammanställas, som innehåller ett uttömmande register över alla de strategiskt känsliga varor som är föremål för exportkontroll, såväl krigsmateriel som dual use-produkter. Den bör också ange det eller de lagrum enligt vilka kontrollen utövas liksom innehålla en redovisning av de administrativa instanser som är inblandade och den handläggningsordning som gäller i förekommande fall.

Mot denna bakgrund lämnar utredningen följande förslag:

* I syfte att skapa bättre överskådlighet i fråga om de bestämmelser och den handläggning som gäller för exportkontrollen ges en handbok ut som täcker samtliga för exportkontrollen relevanta regelverk och produktförteckningar samt de administrativa rutiner som gäller i förekommande fall.

FÖRFATTNINGSFÖRSLAG

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1991:341) om förbud mot utförsel av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte, m.m.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1991:341) om förbud mot utförsel av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte, m.m.

dels att 1, 2a och 3 §§, skall ha följande lydelse,
dels att det i lagen skall införas en ny paragraf 1, a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Inledande bestämmelser

1 §

Lagen gäller i den utsträckning regeringen föreskriver

1. fullständiga robot- och raketsystem och andra obemannade luftfarkoster som kan utnyttjas som bärare av massförstörelsevapen,

2. delsystem, komponenter och konstruktionsmaterial för system som avses i 1 och som kan uppnå en räckvidd av minst 300 kilometer,

3. provnings- och tillverkningsutrustning för system, delsystem och komponenter som avses i 1 och 2,

4. biologiska agenser som kan användas i biologiska vapen och kemiska produkter som kan användas för tillverkning av kemiska vapen (kemiska prekursorer),

5. utrustning som kan användas för tillverkning av biologiska eller kemiska vapen samt av sådana biologiska agenser och kemiska prekursorer som avses i 4,

6. utrustning eller material som är av väsentlig betydelse för framställning av kärnladdningar och inte omfattas av lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet, och

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9. andra högteknologiska produkter som direkt eller indirekt kan användas i massförstörelsesyfte, och

10. programvara för automatisk databehandling och annan programvara särskilt utformade för produkter som avses i 1-3 eller 5-9.

1 a §

Frågor om tillstånd enligt denna lag prövas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Om ett ärende som avses i första stycket enligt regeringens föreskrifter skall avgöras av en myndighet och myndigheten finner ärendet vara av principiell vikt, får myndigheten hänskjuta ärendet till regeringen för prövning.

2 a §

I denna lag förstås med
 tillhandahållande: försäljning, upplåtelse, utbjudande mot vederlag, lån, gåva eller förmedling,
 tillverkningsrätt: varje rätt att tillverka en produkt som omfattas av lagens bestämmelser.

I denna lag förstås med
 tillhandahållande: försäljning, upplåtelse, utbjudande mot vederlag, lån, gåva eller förmedling,
 tillverkningsrätt: varje rätt att tillverka en produkt som omfattas av lagens bestämmelser,
 kärnämne: uran, plutonium eller annat ämne som används eller kan användas för utvinning av kärnenergi (kärnbränsle) eller förening i vilken sådant ämne ingår,
 torium eller annat ämne som är ägnat att omvandlas till kärnbränsle eller förening i vilken sådant ämne ingår, och
 använt kärnbränsle som inte har placerats i slutförvar,
 kärnavfall: använt kärnbränsle som har placerats i slutförvar,
 radioaktivt ämne som har bildats i en kärnteknisk anläggning eller material eller annat som har blivit radioaktivt förorenat i en sådan anläggning, och
 radioaktiva delar av en kärnteknisk anläggning som avvecklas.

slutförvar,
 kärnavfall: använt kärnbränsle som har
 placerats i slutförvar,
 radioaktivt ämne som har bildats i en
 kärnteknisk anläggning eller material eller
 annat som har blivit radioaktivt förorenat i en
 sådan anläggning, och
 radioaktiva delar av en kärnteknisk
 anläggning som avvecklas

Nuvarande lydelse

3 §

Produkter som avses i 1 § får inte föras ut ur landet utan tillstånd av regeringen. I fråga om programvara som avses i 1 § 7 likställs med utförsel överföring till utlandet genom telekommunikation eller på annat liknande sätt.

Föreslagen lydelse

Produkter som avses i 1 § får inte föras ut ur landet utan tillstånd. I fråga om programvara som avses i 1 § 10 likställs med utförsel överföring till utlandet genom telekommunikation eller på annat liknande sätt.
 Regeringen får genom föreskrifter meddela undantag från detta tillståndskrav för utförsel till vissa länder.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet

Härigenom förskrivs att i 1 § lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

1 §

Denna lag gäller kärnteknisk verksamhet, m.m.

Med sådan verksamhet avses

1. uppförande, innehav eller drift av kärnteknisk anläggning,
2. förvärv, innehav, överlåtelse, hantering, bearbetning, transport av eller annan befattning med kärnämne eller kärnavfall,
3. införsel till riket och utförsel ur riket av kärnämne eller kärnavfall,

4. utförsel ur riket av

- a. mineral med halt av kärnämne,
- b. val som har framställts av kärnämne eller varit i vilken sådant ämne ingår,
- c. utrustning eller material som har särskilt konstruerats eller iordningställts för bearbetning, användning eller framställning av kärnämne, i den utsträckning regeringen föreskriver, och

5. upplåtelse eller överlåtelse från svensk myndighet, svenskt företag eller den som är bosatt eller stadigvarande vistas här i riket till någon i utlandet av rätt att tillverka sådan utrustning eller sådant material som avses i 4c, i den utsträckning regeringen föreskriver.

Förslagen lydelse

Denna lag gäller kärnteknisk verksamhet, m.m.

Med sådan verksamhet avses

1. uppförande, innehav eller drift av kärnteknisk anläggning,
2. förvärv, innehav, överlåtelse, hantering, bearbetning, transport av eller annan befattning med kärnämne eller kärnavfall,
3. införsel till riket av kärnämne eller kärnavfall.

1 INLEDNING

Sverige tillämpar i likhet med flertalet andra industri-länder en kontroll över utförseln av strategiskt känsliga varor. Kontrollen avser dels krigsmateriel dels sådana va-ror som har en etablerad civil användning men som också kan utnyttjas i förstörelsebringande syfte.

Utförselkontrollen baseras på bestämmelser som finns i lagen (1992:1300) om krigsmateriel, lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet, lagen (1991:341) om förbud mot utförsel av vissa varor som kan användas i massförstörelse-syfte, m.m. och förordningen (1986:89) om förbud mot viss utförsel.

I handläggningen av exportkontrollen deltar flera departement och myndigheter.

Den internationella utvecklingen på exportkontrollens område har under efterkrigstiden präglats av de motsätt-ningar som rått mellan stormakterna. Förenta staterna och dess NATO-allierade har haft som målsättning att förhindra export av krigsmateriel, kärnteknik och högteknologi till Warszawapaktens medlemmar och andra kommunistländer. Ett utvecklat samarbete på exportkontrollens område har be-drivits mellan NATO-länderna inom ramen för ett särskilt organ, COCOM (Coordinating Committee for Multilateral Export Controls), som skapades för ändamålet efter andra världskriget.

Till följd av de stora förändringar som inträtt på senare år - liberaliseringen i Östeuropa, Warszawa-paktens upplösning, Sovjetunionens sönderfall - förskjuts nu perspektivet väsentligt på exportkontrollens område. En successiv avveckling har inletts av det öst-västliga teknologimbargot. Samtidigt finns en ökande oro för att strategiskt känsliga varor och teknologier skall spridas till destinationer där de missbrukas och kommer till användning för att utveckla massförstörelsevapen och konventionella vapensystem.

Ett internationellt samarbete för att förhindra en sådan spridning tar nu gradvis form. Under senare år har ett begränsat antal länder, däribland Sverige, enats om exportkontrollregimer för att förhindra spridningen av missiler och missilteknologi liksom av ämnen som kan användas för framställning av kemiska och biologiska stridsmedel. En motsvarande regim har upprättats när det gäller viss kärnteknisk utrustning. Det av nedrustningskonferensen i Genève antagna förslaget till en konvention om kemiska vapen omfattar också restriktioner för export av vissa ämnen som kan användas i kemiska vapen eller utgöra viktiga utgångsämnen för sådana.

Ambitionerna inriktas nu på att ytterligare bygga ut det internationella samarbetet till att omfatta fler länder och att avse fler produkter. Ett exempel är det särskilda samarbetsorgan för exportkontroll som COCOM-länderna beslutat upprätta vid sidan av sin egen organisation och som nu getts namnet COCOM Cooperation Forum (CCF). Detta nya organ är avsett att samla flertalet västliga industri-länder och de forna Warszawa-paktsländerna kring ett samarbete med syfte att bistå de senare länderna att utveckla egna system för exportkontroll. Eventuellt kan detta forum också komma att användas för att gemensamt förhindra spridning av strategiskt känsliga varor och teknologier till nya länder där de missbrukas och kommer till användning för att utveckla massförstörelselvapen och

andra vapensystem.

Inom EG intensifieras också samarbetet på exportkontrollens område. Ett arbete pågår som syftar till att harmonisera medlemsländernas system när det gäller kontrollen av sådana strategiskt känsliga varor och teknologier som har en civil användning men som också kan användas i förstörelsebringande syfte. I enlighet med Romfördragets bestämmelser om fri rörlighet för varor och i enlighet med Enhetsakten skall även dessa produkter kunna cirkulera fritt mellan gemenskapens medlemsländer, vilket dock förutsätter en harmonisering av kontrollpolitiken gentemot utomstående länder.

Mot den här skisserade bakgrunden beslöt regeringen den 29 oktober 1992 att tillkalla en särskild utredare med uppgift att i ljuset av den internationella utvecklingen bedöma hur Sveriges kontroll över utförseln av strategiskt känsliga varor i framtiden bör vara utformad och hur den bör vara organiserad. Direktiven för utredningen återges i bilaga 1.

Utredningsarbetet har bedrivits genom insamling av skriftligt material men framför allt genom utfrågningar av ett stort antal personer i regeringskansliet och i myndigheter med kunskap om och praktisk erfarenhet av den exportkontroll som utövas idag. Studiebesök har gjorts hos flera myndigheter och hos företag som berörs av exportkontrollen och information och synpunkter har inhämtats vid besök hos departement och myndigheter i Danmark, Finland, Norge, Schweiz, Österrike, Storbritannien och Förenta staterna.

Utredningsarbetet har varit föremål för ingående diskussioner i den referensgrupp som bistått utredaren. Gruppen har haft fem sammanträden under utredningens gång.

2 BAKGRUND OCH GÄLLANDE RÄTT

2.1 Krigsmateriel

Materiella bestämmelser

I Sverige råder sedan 1918 ett generellt förbud mot utförsel av krigsmateriel. Från detta förbud kan undantag medges under särskilda omständigheter. Lagstiftningens konstruktion ger statsmakterna möjlighet att kontrollera all utförsel av krigsmateriel och att tillmäta förhållandena i mottagarlandet vid beslutstillfället avgörande betydelse för om export skall tillåtas eller inte. Praktiskt taget alla länder som exporterar krigsmateriel har valt liknande lösningar.

Bestämmelser om förbud mot utförsel av krigsmateriel finns i dag i lagen (1992:1300) om krigsmateriel (krigsmateriel-lagen) som trädde i kraft den 1 januari 1993 och som ersatte lagen (1983:1034) om kontroll över tillverkningen av krigsmateriel, m.m. (tillverkningslagen) och lagen (1988:558) om förbud mot utförsel av krigsmateriel, m.m. (utförsellagen).

I krigsmateriellagen finns bestämmelser om vapen, ammunition och annan för militärt bruk utformad materiel. Lagen innehåller bestämmelser som gör det möjligt för regeringen att kontrollera såväl tillverkning som utförsel av krigsmateriel. I lagen förbjuds också förmedling av krigsmateriel, avtal om rätt att tillverka krigsmateriel och ingående av vissa samarbetsavtal på detta område. Regeringen bestämmer i föreskrifter vilka produkter som utgör krigsmateriel.

Regeringen kan i det enskilda fallet meddela undantag från förbudet. Därvid skall regeringen beakta de riktlinjer för

export och annan utlandssamverkan som har redovisats i propositionen 1991/92:174 om en ny lag om krigsmateriel och som riksdagen har tagit del av. Enligt dessa gäller som en "huvudförutsättning" för tillstånd till utförsel att denna bedöms erforderlig för att tillgodose det svenska försvarets behov av materiel eller kunnande, dvs. att exporten medverkar till att den svenska försvarskapaciteten kan upprätthållas genom att kunskapen inom viktigare teknologiområden bibehålls och beläggningssvackor överbryggas.

Utförsel skall i övrigt vara säkerhetspolitiskt önskvärd och inte stå i strid med principerna och målen för Sveriges utrikespolitik. Utrikespolitiska hinder föreligger inte i fråga om export till de nordiska länderna eller de traditionellt neutrala länderna i Europa. Detta innebär emellertid inte att utförsel till de berörda länderna är undantagen från regeringens prövning.

Utöver dessa övergripande riktlinjer anges vissa faktorer som utgör eller kan utgöra hinder mot export. Således skall export inte tillåtas om denna skulle strida mot en internationell överenskommelse som Sverige tillträtt, mot beslut av FN:s säkerhetsråd eller mot folkrättsliga regler om export från neutral stat under krig. Exporttillstånd bör också vägras avseende krigsmateriel för strid, om det förekommer omfattande eller grova kränkningar av de mänskliga rättigheterna i mottagarstaten, om mottagarstaten befinner sig i väpnad konflikt med annan stat, har inre väpnade oroligheter eller befinner sig i en internationell konflikt som kan leda till krig. Tillstånd till utförsel av materiel som klassificerats som övrig krigsmateriel bör medges, under förutsättning att mottagarlandet inte befinner sig i väpnad konflikt med annan stat eller har inre väpnade oroligheter eller det i landet förekommer omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter.

Utöver generella förbud innehåller krigsmateriellagen en

bestämmelse om att den som har tillstånd att tillverka eller tillhandahålla krigsmateriel är skyldig att under-
rätta regeringen bl.a. innan anbud lämnas om tillhanda-
hållande av krigsmateriel till någon i utlandet. Rege-
ringen kan förbjuda att anbudet lämnas. Denna bestämmelse
möjliggör för regeringen att ingripa på ett så tidigt
stadium att företagen inte drabbas av de kostnader som
skulle uppstå om regeringen efter avslutad affär vägrade
export till det aktuella landet.

Regeringen kan också återkalla ett tillstånd, om till-
ståndshavaren har åsidosatt en föreskrift i lagen eller
ett villkor som har meddelats med stöd av lagen eller om
det finns andra särskilda skäl till återkallelse.

I samband med att svensk försvarsindustri samverkar med
industri i utlandet kan det förekomma att den svenska
regeringen träffar avtal med andra länders regeringar.
Sådana överenskommelser kan t.ex. innebära att den svenska
regeringen under vissa angivna villkor garanterar att en
given leverans skall kunna fullföljas i sin helhet.

Handläggningen

Regeringen fattar beslut i ärenden enligt krigsmateriel-
lagen. Dessa ärenden handläggs i Utrikesdepartementets
handelsavdelning. Inom handelsavdelningen har Krigs-
materielinspektionen (KMI) ansvaret för beredningen av
ärendena.

Vid beredning av tillståndsärenden enligt krigsmateriel-
lagen utgör Krigsmaterielinspektionen en departements-
enhet, men enligt krigsmaterielförordningen är inspek-
tionen också den myndighet som utövar tillsyn över den som
har tillstånd att tillverka eller tillhandahålla krigs-
materiel.

Kraven på Krigsmaterielinspektionen som beredningsorgan

inom regeringskansliet ökade under 1980-talet i takt med att den dåvarande utförsellagens förbud utvidgades från att i princip endast ha gällt utförsel till att förbjuda också andra former av tillhandahållande av krigsmateriel, t.ex. upplåtelse av tillverkningsrätt. Krigsmaterielinspektionens personalplan omfattar för närvarande tio tjänster.

I utförselärenden som inte är av större omfattning eller som i övrigt inte är av större vikt får frågan om tillstånd prövas av utrikeshandelsministern. I lagen preciseras inte vilka ärenden detta gäller.

En avgörande faktor vid bedömningen av om ett ärende är att hänföra till denna kategori har sedan många år varit det fakturerade värdet på de produkter som ansökan avser. Den beloppsgräns som tillämpas i praktiken har varit oförändrad sedan 1970-talet, vilket har lett till att antalet ärenden som har avgjorts av regeringen har ökat från 60-100 till 250-350 per år, medan ärenden som avgjorts på statsrådsnivå har minskat. Om det fakturerade värdet är lågt, men ansökan gäller utförsel till en känslig destination avgörs ärendet alltid av regeringen. I april 1993 beslutades dels att det värde som legat till grund för delegationen sedan 1970-talet skulle höjas, dels att också andra faktorer skall tillmätas betydelse vid avgörandet av om ett ärende omfattas av delegation.

I de ärenden som har delegerats till statsrådet fattas besluten i s.k. departementsprotokoll. Utförselbeviset undertecknas av Krigsmaterielinspektören.

Till regeringen kom under 1990 in 1603 ansökningar enligt utförsellagen. Av dessa prövades 328 (20%) av statsrådet. Under 1991 var motsvarande siffror 1497 respektive 350 (23%). 1992 var motsvarande siffror 1447 respektive 252 (18%).

Som framgår av denna redovisning har det totala antalet ärenden minskat. Medan utförselärendena har minskat har antalet ärenden som gäller avtal om upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt ökat. De senare ärendena är i allmänhet både tekniskt och juridiskt komplicerade och kräver en större arbetsinsats per ärende än ansökningarna om utförseltillstånd.

Genom den krigsmateriellag som trädde i kraft den 1 januari 1993 infördes också krav på regeringens tillstånd för att få ingå samarbetsavtal med någon i utlandet om att utveckla eller tillverka krigsmateriel. Dessa ärenden kan förväntas bli lika komplicerade som ärenden om upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt.

I den nya krigsmaterielförteckningen klassificeras som "övrig krigsmateriel" en mängd produkter som inte tidigare har ansetts utgöra krigsmateriel. Detta kommer att öka antalet ärenden enligt krigsmateriellagen med uppskattningsvis 10-20 %.

Utöver hanteringen av ärenden enligt krigsmateriellagen är det Krigsmaterielinspektionens uppgift att tillsammans med handelsavdelningens rättssekretariat förbereda ny lagstiftning på krigsmaterielområdet liksom de föreskrifter som regeringen skall utfärda.

Vid beredning av ärenden enligt krigsmateriellagen samråder Krigsmaterielinspektionen med andra delar av regeringskansliet. Inför beslut om utförsel till ett land till vilket export inte har förekommit tidigare eller i vilket det har inträffat viktiga förändringar sker samråd med Utrikesdepartementets politiska avdelning. Samrådet kan också avse det materiellslag som ansökan avser. I ärenden om tillstånd att ingå samarbetsavtal med någon i utlandet sker samråd med Försvarsdepartementet som har att beakta försvarsindustrins utveckling.

Tekniskt-vetenskapliga rådet

Enligt krigsmateriellagen skall regeringen genom föreskrifter bestämma vad som skall klassificeras som krigsmateriel. Sådana föreskrifter har meddelats av regeringen i en förteckning som utgör bilaga till krigsmateriel-förordningen.

Krigsmaterielförteckningen kan dock inte utformas så att den ger fullständig klarhet i gränsdragningen mellan civila produkter och krigsmateriel. Mot bakgrund av svårigheterna i vissa fall att dra en gräns mellan civila och militära produkter beslutade regeringen år 1984 att utse fristående sakkunniga experter med erfarenhet från skilda tekniska områden för att ge Krigsmateriel-inspektören råd i frågor om klassificering av materiel.

Rådet, som inledde sin verksamhet i juli 1984, består av sex ledamöter, för närvarande ledande befattningshavare vid Försvarets forskningsanstalt (FOA), Flygtekniska försöksanstalten (FFA), Rymdstyrelsen (tidigare DFR), Ingenjörsvetenskapsakademin (IVA), Institutet för mikro-teknik samt Närings- och teknikutvecklingsverket (NUTEK).

Rådet sammanträder i regel varannan månad på kallelse av krigsmaterielinspektören, som också leder sammanträdena. Krigsmaterielinspektören redovisar viktigare klassificeringsfrågor för det ansvariga statsrådet.

Rådgivande nämnden

Regeringens beslut i utförselärenden är i regel hemliga av utrikespolitiska skäl. Regeringens tillämpning av riktlinjerna för tillståndsgivningen är därför inte föremål för annan insyn än den som förekommer vid konstitutionsutskottets granskning.

Vissa ärenden om utförsel av krigsmateriel är av sådan art

att i enlighet med regeringsformens bestämmelser överläggningar med utrikesnämnden skall äga rum. Även när överläggningar med utrikesnämnden inte bedöms erforderliga, har det ansetts önskvärt att prövningen av vissa enskilda ärenden ges en bredare politisk förankring. Riksdagen beslutade därför 1984 att en rådgivande nämnd i krigsmaterielexportfrågor skulle inrättas.

Nämnden, som består av sex ledamöter tillsatta på parlamentarisk grund, inledde sin verksamhet 1985. Nämndens uppgift är att lämna råd i enskilda frågor rörande krigsmaterielexport. Den sammanträder varje månad på kallelse av krigsmaterielinspektören, som också leder sammanträdena. Inspektören redovisar samrådet för det föredragande statsrådet.

Alla principiellt viktiga ärenden görs till föremål för samråd inom nämnden. Sammanträdena ger ledamöterna en fortlöpande insyn i regeringens handläggning av ärenden rörande krigsmaterielexport.

Regeringsöverenskommelser

De mellanstatliga överenskommelser som träffas i vissa fall utarbetas vanligen gemensamt av Försvarsdepartementet och Krigsmaterielinspektionen.

2.2 Vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte

Materiella bestämmelser

I Sverige har utförsel av vissa civila produkter som även kan användas i massförstörelsesyfte reglerats sedan den 1 juli 1991. Bestämmelser om bl.a. utförsel av sådana produkter finns i lagen (1991:341) om förbud mot utförsel av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte,

m.m. (massförstörelselagen). Till lagen hör en förordning (SFS 1991:343), massförstörelseförordningen. Genom ändring i lagen (SFS 1993:106) som trädde i kraft den 1 april 1993 har bl.a. lagens tillämpningsområde utvidgats.

Bakgrunden till massförstörelselagen är det internationella samarbete som sedan 1980-talet bedrivs för att hindra spridningen av varor och teknologi som kan användas i massförstörelsesyfte. Detta samarbete bedrivs i tre grupper med inriktning på olika produktkategorier. Inom varje grupp har de deltagande länderna kommit överens om att kontrollera utförsel av produkter som är upptagna i en särskild förteckning. Kontrollen skall ske i enlighet med gemensamt utformade riktlinjer. Samarbetet har inte formen av formella internationella överenskommelser utan de deltagande länderna tillkännager var för sig att de avser tillämpa en kontroll över exporten av vissa produkter enligt de angivna riktlinjerna. Det nationella genomförandet varierar också något.

En av dessa internationella exportkontrollregimer utgörs av Nuclear Suppliers Group (NSG), som bildades redan 1975, och i vilken tjugotvå västliga industrinationer samt fem öststater deltar. Samarbetet inom NSG avsåg ursprungligen de produkter som omfattas av 1968 års fördrag om hindrande av spridning av kärnvapen (icke-spridningsavtalet), dvs. utrustning som var särskilt iordningställd för bearbetning, användning eller framställning av kärnämnen. NSG:s arbete är numera inriktat på att hindra spridning även av andra kärnteknikprodukter som kan användas vid konstruktion och uppförande av anriknings- och upparbetningsanläggningar eller för konstruktion och utprovning av kärnladdningar. De länder som deltar i samarbetet har infört eller kommer inom kort att införa kontroll över exporten av sådana kärntekniska produkter.

En andra exportkontrollregim utgörs av den s.k. Australiengruppen, vilken är inriktad på att hindra sprid-

ning av biologiska och kemiska vapen genom en internationell samordning av kontrollen över export av kemiska utgångsämnen, biologiska agenser och viss tillverkningsutrustning för framställning av dessa substanser. I samarbetet deltar tjugofyra västliga industrinationer. Även på detta område tillämpar de deltagande staterna exportkontroll, men några gemensamma riktlinjer för denna kontroll förekommer inte.

En tredje exportkontrollregim, Missile Technology Control Regime (MTCR), som har samlat tjugotre deltagande stater, syftar till att hindra spridning av missiler, missildelar och andra produkter som används vid missilframställning samt viss teknologi på detta område, om produkterna eller teknologin kan komma till användning i massförstörelsesyfte, dvs. som vapenbärare för kärnvapen, biologiska vapen och/eller kemiska vapen. Samtliga i samarbetet deltagande nationer tillämpar exportkontroll på detta område.

Massförstörelselagen har avseende på produkter som omfattas av dessa internationella exportkontrollregimer. Det rör sig genomgående om s.k. dual use-produkter, dvs. produkter som huvudsakligen har civil användning men som också kan användas i massförstörelsesyfte. I lagen återfinns således bestämmelser om missiler och andra obemannade luftfarkoster som kan utnyttjas som bärare av massförstörelsevapen liksom delar och komponenter till vissa sådana system. Lagen omfattar vidare biologiska agenser som kan användas i biologiska vapen, kemiska utgångsämnen som kan användas för tillverkning av kemiska vapen samt tillverkningsutrustning. Sedan den 1 april 1993 omfattar lagen även utrustning och material som är av väsentlig betydelse för framställning av kärnladdningar, om produkterna inte omfattas av lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet. Teknologi i form av programvara kan också omfattas av lagen. Regeringen meddelar föreskrifter om lagens tillämpningsområde.

Export av utrustning som särskilt har iordningställts för bearbetning, användning eller framställning av kärnämnen, vilken kontrolleras för att Sverige skall kunna uppfylla förpliktelseerna enligt icke-spridningsavtalet, regleras alltjämt i kärntekniklagen.

Inom de olika exportkontrollregimerna har som nämnts produktförteckningar utarbetats vilka anger vad som skall omfattas av samarbetet. Regeringen har beaktat dessa när den fastställt de förteckningar som utgör bilagor till massförstörelseförordningen och som anger den svenska lagens omfattning. Till skillnad från vad som är fallet i många av de andra länder som deltar i de internationella exportkontrollregimerna regleras inte i den svenska lagen sådan teknologiöverföring som ej har samband med en produkt vars utförsel är reglerad.

Enligt massförstörelselagen krävs tillstånd för utförsel av de reglerade produkterna liksom för upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt till produkterna och för förmedling av produkter som finns i utlandet.

Vid prövningen av enskilda ärenden skall regeringen beakta de riktlinjer som har redovisats i propositionerna 1990/91:97 och 1992/93:154. Enligt dessa riktlinjer, som varierar något mellan produktgrupperna, skall regeringen pröva om det finns anledning anta att produkterna kan komma att användas för framställning av massförstörelsevapen eller om risk för vidareexport föreligger.

Handläggningen

Ärenden enligt massförstörelselagen handläggs enligt departementsförordningen av Utrikesdepartementet. Ansvaret för beredningen av ärendena har lagts på Krigsmaterielinspektionen.

Sedan lagen infördes den 1 juli 1991 har regeringen hand-

lagt ett sextiototal ärenden. Krigsmaterielinspektionen kan vid beredningen av ett ärende inhämta yttranden från myndigheter som har specialkunskaper på området.

I klassificeringsfrågor kan inspektionen anlita expertis från berörda myndigheter. Däremot finns inte någon motsvarighet till det tekniskt-vetenskapliga råd som på krigsmaterielområdet bistår inspektionen i klassificeringsfrågor.

Vidare samråder Krigsmaterielinspektionen med Utrikesdepartementets politiska avdelning när det gäller bl.a. länderbedömningar, med Miljö- och naturresursdepartementet i ärenden om kärnteknikprodukter och med FOA, kemikalieinspektionen och Statens Bakteriologiska Laboratorium (SBL) när det gäller kemiska och biologiska produkter.

I propositionen 1992/93:154 föreslår regeringen något reviderade riktlinjer för export till sådana länder som själva deltar i och tillämpar den internationella exportkontrollregim som ligger till grund för vår egen reglering. Regeringen kan meddela ett generellt tillstånd för ett företag att under viss angiven tid och till specificerade länder föra ut produkter utan tillstånd i det enskilda fallet. Det kan antas att detta kommer att nedbringa antalet enskilda utförselärenden.

Å andra sidan kommer den utvidgning som nyligen genomfördes av lagen till att avse även kärntekniska produkter att öka antalet ärenden som bereds inom Utrikesdepartementets handelsavdelning. Då dessa ärenden tidigare bereddes inom Miljö- och naturresursdepartementet innebär inte ändringen någon ökning av det totala antalet regeringsärenden.

Den ändring i massförstörelseförordningen som trädde i kraft den 1 april 1993 innebär att lagens tillämpningsområde utvidgas till att omfatta fler produkter än tid-

igare. Detta kommer att medföra en ökning av ärendemängden.

Sveriges deltagande i det internationella samarbetet inom NSG, MTCR och Australiengruppen leds av Utrikesdepartementet. I samarbetet deltar också svenska myndigheter, bl.a. Generaltullstyrelsen och FOA.

I UD:s politiska avdelningen kräver deltagandet i det internationella samarbete som här beskrivits en halv årsarbetskraft. Inom Krigsmaterielinspektionen kräver beredningen av ärenden enligt massförstörelselagen och det internationella samarbetet en halv årsarbetskraft. I Miljö- och naturresursdepartementet har arbetet inom NSG och med beredningen av ärenden rörande kärntekniska dual use-produkter krävt mindre än en halv årsarbetskraft.

2.3 kärntekniska produkter

Materiella bestämmelser

Lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet (kärntekniklagen) är en säkerhetslag som syftar till att tillvarata säkerheten vid kärnteknisk verksamhet. Lagen skall möjliggöra för Sverige att uppfylla de förpliktelser som följer av internationella överenskommelser som ingåtts med syfte att förhindra spridning av kärnvapen.

Den internationella överenskommelse som främst avses är fördraget om hindrande av spridning av kärnvapen, Non Proliferation Treaty (NPT), vilket har infogats i svensk lagstiftning genom en bestämmelse i kärntekniklagen. Kärntekniklagen innehåller grundläggande bestämmelser om tillstånd för kärnteknisk verksamhet. Som kärnteknisk verksamhet räknas även utförsel ur riket av kärnämne lik- som utförsel av utrustning eller material som har särskilt

konstruerats eller iordningställt för bearbetning, användning eller framställning av kärnämne.

I kärnteknikförordningen finns i en bilaga förtecknade utrustning och material som är underkastade exportkontroll med hänsyn till deras betydelse för kärnvapenframställning. Här återfinns de kärnteknikprodukter som finns upptagna i en inom NSG fastställd förteckning över produkter som har anknytning till icke-spridningsavtalet. För svensk del är det främst reaktor- och kärnbränslekomponenter som berörs.

Handläggning

För kärnteknisk verksamhet och för utförsel av de aktuella kärntekniska produkterna krävs tillstånd av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Beslut i ärenden om utförsel har delegerats i de fall där utförseln avser så små kvantiteter kärnämne att de endast kan komma till användning i laboratoriesammanhang. Beslut fattas då av Statens kärnkraftsinspektion (SKI).

En ansökan om utförseltillstånd ges in till SKI som bereder ärendena. Synpunkter inhämtas från t.ex. FOA, Statens Strålskyddsinstitut (SSI) och tullverket. SKI kontrollerar bl.a. att ansökan inte strider mot avtal som Sverige har ingått och överlämnar därefter ärendet till Miljö- och naturresursdepartementet som bereder regeringsärenden enligt kärntekniklagen.

Med vissa länder har Sverige träffat bilaterala avtal som gör det möjligt för SKI att inhämta garantier rörande de exporterade produkternas användning. Finns inte ett sådant avtal måste regeringen själv inhämta garantier för att den avsedda användningen är fredlig. Information om slutanvändare, användningsområde m.m. inhämtas genom svenska och utländska myndigheter. De formella garantierna inhämtas av Utrikesdepartementets politiska avdelning.

Antalet regeringsärenden enligt kärntekniklagen har hittills uppgått till omkring sjuttio per år. Då delar av kärntekniklagen sedan den 1 mars 1993 har överflyttats till massförstörelselagen kan antalet utförselärenden beräknas minska något.

I kärntekniklagen förbjuds också upplåtelse och överlåtelse av tillverkningsrätt. Hittills har endast ett fåtal sådana ärenden avgjorts av regeringen.

Som redan har framgått i avsnittet om massförstörelselagen är dessa produkter föremål för överväganden inom NSG. För detta internationella arbete ansvarar Utrikesdepartementets politiska avdelning i samråd med Miljö- och naturresursdepartementet.

2.4 Högteknologiska produkter

Materiella bestämmelser

Genom förordningen (1986:89) om förbud mot viss utförsel (högteknologiförordningen) infördes i Sverige exportförbud för vissa högteknologiska varor. Detta skedde mot bakgrund av att vid denna tid andra länders kontroll avseende handel med högteknologi skärptes, vilket ansågs medföra en ökad risk för att svenskt territorium skulle komma att användas för att kringgå exportrestriktioner i andra länder.

För att hindra detta och för att tillförsäkra Sverige fortsatt tillgång till avancerad högteknologi infördes ett förbud mot export av sådana utländska högteknologiprodukter som är tillverkade i utlandet och föremål för exportkontroll i tillverkningslandet.

Högteknologiförordningen baserades på lagen (1975:85) med bemyndigande att meddela föreskrifter om inoch utförsel av varor.

I förordningen återfinns i bilaga en förteckning över de varor som omfattas av utförseliförordningen. Den mer detaljerade förteckningen över de aktuella produkterna finns i en särskild förordning (TFS 1992:16) som publicerats i tullverkets författningssamling.

Förteckningen innehåller ett avsevärt antal produkter, bl.a. elektronik, datorer och telekommunikationsutrustning.

För de varor som omfattas av utförseliförbud gäller att utförsel får ske om produkten åtföljs av ett certifikat eller en annan handling som visar att varan med hänsyn till exportreglerna i tillverkningslandet får reexporteras till den tilltänkta destinationen.

Tullmyndighet får också medge utförsel om det inte av omständigheterna framgår att det finns hinder mot exporten.

I bilaga 2 till förordningen finns en förteckning över COCOM-länder samt de länder som tillämpar en COCOM-liknande exportkontroll. Vid utförsel av en vara som är tillverkad i ett sådant land och som är avsedd för en mottagare i ett land som likaledes är upptaget i förteckningen, skall tullmyndigheten i normalfallet medge utförsel.

Utförsel av varor som omfattas av förordningen skall, med vissa undantag, anmälas till tullmyndighet senast en vecka före avsedd utförseltidpunkt (veckoregeln). Därigenom ges tullmyndigheten skälig tid att pröva förutsättningarna för utförsel i det enskilda fallet. Prövningen kan bl.a. bestå i att fastställa tillverkningsland, bedöma huruvida varan är underkastad exportrestriktioner i tillverkningslandet

eller att klassificera produkten enligt förordningens varuförteckning. Tullen har alltid rätt att hålla kvar en vara som anmälts till utförsel till dess den kontroll utförts som anses behövlig.

Undantag från veckoregeln kan medges för företag som har omfattande export av högteknologiprodukter och som av Tullverket har bedömts tillämpa en tillfredsställande intern exportkontroll. Ett medgivande om undantag från viss exportkontroll ger företaget möjlighet att under vissa villkor tillämpa ett förenklat förfarande vid utförsel av högteknologiprodukter. F.n. har knappt fyrahundra företag erhållit sådant medgivande.

Förordningen ger också Generaltullstyrelsen rätt att utfärda tillämpningsföreskrifter för dess verkställighet. Dessa föreskrifter beskriver i detalj hur en anmälan om utförsel skall göras och vilka uppgifter som skall lämnas.

Handläggningen

Som framgått ovan ansvarar Generaltullstyrelsen för handläggningen av utförselärenden enligt högteknologiförordningen. Enligt huvudregeln kan Generaltullstyrelsen medge utförsel under förutsättning att exportören kan uppvisa certifikat utfärdat i tillverkningslandet eller annan handling som visar att varorna med hänsyn till tillverkningslandets exportkontrollregler får reexporteras till avsedd destination.

I de fall exportören, p.g.a. utformningen av nationella exportkontrollregler, inte kunnat få något certifikat eller någon annan handling från myndighet i tillverkningslandet kan tullmyndighet ändå medge utförsel om det inte av omständigheterna framgår att det finns hinder mot exporten.

För att pröva om det finns hinder mot exporten bedömer Generaltullstyrelsen om den aktuella utförseln är i överensstämmelse med tillverkningslandets exportkontrollbestämmelser. Om det kan konstateras att varan hade kunnat exporteras direkt från tillverkningslandet till aktuellt destinationsland medges utförsel. Förordningen medger inte att tillståndet till utförsel förenas med villkor om exempelvis efterföljande försäljning i destinationslandet eller en inspektionsrätt där.

När lagstiftningen infördes kom exportkontrollen i Sverige att vila på ett system enligt vilket tillverkningslandets licensmyndighet genom ett reexportcertifikat utställt på den svenska mellanhandeln godkände återutförsel från Sverige. Endast i vissa undantagsfall utgjorde Generaltullstyrelsen tillståndsgivande myndighet. Sedan 1992 har emellertid de aktuella länderna ändrat sin tilllämpning av exportkontrollreglerna och upphört med att utfärda certifikat. Generaltullstyrelsen har därmed i ökad utsträckning antagit rollen av en licensmyndighet.

Både tillståndsgivning och kontroll av förordningens efterlevnad kräver omfattande internationella kontakter och kunskap om andra länders exportkontrollregler. Tullverkets kontroll består i stor utsträckning av branschkartläggning och efterkontroll i form av kontrollbesök eller revision hos de exporterade företagen. Fysiska kontroller förekommer i mer begränsad omfattning. De utförs dels i form av varuinspektioner hos företag när anmälan om utförsel gjorts, dels i form av kontroller vid gränsen. En förutsättning för effektiv kontroll är tillgång till underättelser.

DEN INTERNATIONELLA UTVECKLINGEN

3.1 Krigsmateriel

3.1.1 Multilaterala överenskommelser

Den internationella handeln med konventionella vapen har inte gjorts till föremål för några världsomspännande överenskommelser. Under mellankrigstiden gjordes vissa försök att åstadkomma en internationell reglering av vapenhandeln. År 1925 slöts således på Nationernas Förbunds initiativ en internationell konvention om vapenhandel. Denna kom emellertid inte att ratificeras av tillräckligt många stater och trädde därför aldrig i kraft. Avsikten var att den skulle följas av en konvention angående tillverkningen av krigsmateriel. Ansträngningar att åstadkomma en sådan reglering gjordes också under 1930-talets första hälft, men omintetgjordes av den utveckling som ledde till andra världskriget. De internationella nedrustningssträvandena kom till följd härav att ligga nere under lång tid.

Efter andra världskriget har flera försök gjorts att reglera den internationella vapenhandeln genom FN. FN:s medlemsstater har en folkrättslig skyldighet att effektivt reglera vapenexport och att övervaka transaktioner med vapen, så att dessa inte kommer i orätta händer. Det har emellertid visat sig svårt att vinna gehör för en vidare roll för FN när det gäller kontrollen av vapenhandeln. Detta hänger samman med många länders starkt kända behov av att fritt kunna importera vapen för sin nationella säkerhet.

Frågan om internationell kontroll av vapenhandeln har därför aldrig kommit att spela en central roll i de nedrust-

ningsdiskussioner som förts efter andra världskriget. Generalförsamlingen har däremot antagit en rad resolutioner i ämnet, framför allt med anledning av olika studier av vapenhandel. I enskilda fall, där brott eller hot mot freden konstaterats, har FN agerat genom beslut om sanktioner. Under 1990-talet har förbud införts mot vapenleveranser till Irak, det forna Jugoslavien, Somalia, Libyen och Liberia. För Sveriges del har i dessa fall inga särskilda beslut krävts för att följa säkerhetsrådets beslut, eftersom regeringen enligt riktlinjerna för krigsmaterielexport bl.a. har att beakta beslut av FN:s säkerhetsråd.

Kriget vid Persiska viken 1991 ledde till ett förnyat intresse för multilateralt samarbete i fråga om handel med krigsmateriel. Säkerhetsrådets permanenta medlemmar (P5-staterna) möttes regelbundet under 1991 och 1992 för att utarbeta riktlinjer för handel med konventionella vapen till Mellanöstern och procedurer för konsultationer om planerade krigsmaterieförsäljningar till området. I en kommuniké i oktober 1991 tillkännagav P5-staterna att hädanefter övriga P5-stater i förväg skulle underrättas om planerad export av vissa kategorier av krigsmateriel till regionen. Detta samarbete har inte utvecklats under det senaste året.

FN:s generalförsamling antog 1991 en resolution som ställer långtgående krav på att medlemsländerna redovisar såväl sin import som sin export av tyngre konventionella vapen. Sverige har lämnat en sådan redogörelse för 1992. En översättning har lämnats till FN av de redogörelser för krigsmaterielexporten för åren 1990-1992 som lämnats till riksdagen.

3.1.2 COCOM:s bestämmelser på krigsmaterielområdet

COCOM (Coordinating Committee for Multilateral Export Controls) etablerades 1949 av NATO-staterna för att sam-

ordna exportkontrollen av strategiskt känsliga varor till Sovjet-blocket och Kina samt deras allierade.

COCOM-länderna tillämpar gemensamma riktlinjer vid kontrollen över export av produkter som finns i gemensamt beslutade förteckningar. För att en vara skall föras upp i en sådan förteckning krävs ett enhälligt beslut av de i samarbetet deltagande länderna. I förteckningarna återfinns tre huvudkategorier av kontrollerade produkter. The International Munitions List (krigsmateriellista) har avseende endast på krigsmateriel.

Export av kontrollerade varor från ett COCOM-land till ett annat är tillåten i den utsträckning den är förenlig med den nationella lagstiftningen. Gentemot de länder som förblivit under kommunistiskt styre upprätthålls ett regelrätt exportförbud för de kontrollerade varorna. Gentemot vissa andra länder upprätthålls ett motsvarande förbud för att embargot mot kommunistländer inte skall kringgå genom vidareexport från tredje land. Gentemot det stora flertalet länder i världen förekommer emellertid inte någon på COCOM-regler baserad exportkontroll.

3.2 Kärnteknik

3.2.1 Multilateralt samarbete

Under årtiondena närmast efter andra världskriget inriktades nedrustningssträvandena på de nya vapen för massförstörelse som hade utvecklats, främst kärnvapen. Det centrala avtalet på kärnvapenområdet är 1968 års fördrag om hindrande av spridning av kärnvapen (Non Proliferation Treaty eller ickespridningsavtalet) vilket trädde i kraft 1971. Det centrala syftet med icke-spridningsavtalet är att hindra att kretsen av kärnvapenstater utökas. I fördraget uttalar fördragsparterna, i dag 157 stater, sin avsikt att uppnå ett stopp för kärnvapenkapprustningen och att vidta effektiva åtgärder för kärnvapenedrustning. Sverige har ratificerat icke-spridningsavtalet.

Avtalet behandlar kärnvapen och kärnladdningar samt teknologi och utrustning som är av betydelse för bearbetning, användning eller framställning av kärnämne. Bärare av kärnvapen, t.ex. raketer och robotar, omfattas däremot inte. I avtalet åtar sig de parter som ej är kärnvapenstater att inte förvärva, tillverka eller ta emot bistånd för att tillverka kärnvapen eller andra kärnladdningar.

Ikke-spridningsavtalet innehåller inte något egentligt exportförbud. Däremot anges i artikel III:2b att fördragsparterna inte skall tillhandahålla sådant material och sådan utrustning som särskilt konstruerats eller iordningställts för bearbetning, användning eller framställning av kärnämne med mindre kärnämnet i fråga omfattas av sådan kontroll genom det internationella atomenergiorganet (IAEA) som anges i artikel III:1 i avtalet. Någon närmare beskrivning av vilken utrustning eller vilket material som avses lämnas inte.

Zangger-kommittén

Frågan om tolkningen av artikel III:2b behandlades under åren 1971-1974 i den s.k. Zangger-kommittén, en kommitté bestående av representanter för femton stater med tillverkning av kärnteknisk utrustning. Avsikten var att komma fram till en gemensam syn på vilken slags utrustning och material som skulle omfattas av ikke-spridningsavtalet och hur utförselfrågor skulle hanteras. Arbetet resulterade i vissa gemensamma riktlinjer avsedda som en hjälp för fördragsparterna att förstå och tolka sina åtaganden enligt fördraget.

Kommitténs arbete resulterade 1974 i två memoranda, som anger vilka material och vilken utrustning som avses i artikel III:2b och som skall utlösa kontroll genom IAEA. Produktlistan blev känd som "the Trigger List".

Zangger-kommittén har fortsatt sitt arbete och enades vid ett möte 1990 om att revidera produktlistan och arbeta in tilläggen och riktlinjerna i ett gemensamt dokument, den s.k. "Consolidated Trigger List". IAEA har vidarebefordrat listan till NPT-staterna och denna utgör den huvudsakliga grunden för exportkontrollen i dessa stater.

Nuclear Suppliers Group

Frågan om restriktioner vid export inom kärnenergiområdet utöver vad som bestäms av icke-spridningsavtalet behandlas i en annan grupp, Nuclear Suppliers Group (NSG), vilken bildades i London 1974 och därför även kommit att kallas Londongruppen. NSG:s arbete är inriktat på att hindra länder som försöker bygga upp en kärnvapenarsenal från att få tillgång till kärnteknisk utrustning. Anledningen till att gruppen bildades var främst den indiska provsprängning av en kärnladdning som ägde rum 1974 med utnyttjande av plutonium som framställdes i en forskningsreaktor levererad från Canada. Gruppens syfte var bl.a. att få Frankrike att göra samma åtaganden som NPT-staterna beträffande artikel III:2b, att försöka få till stånd krav på heltäckande IAEA-kontroll vid export till alla icke-kärnvapenstater samt att införa embargo på export av utrustning avsedd för de mest känsliga delarna i kärnbränslecykeln.

NSG:s arbete resulterade 1976 i en kompromiss som innebar att en produktförteckning antogs som stod i huvudsaklig överensstämmelse med Zanggerlistan, att särskild försiktighet skulle iakttas vid export av höganrikat uran och plutonium samt att restriktivitet skulle utövas beträffande export av utrustning för upparbetning och anrikning. Överenskommelsen innehåller även rekommendationer om fysiskt skydd av kärnämne och om vidareexport av material och utrustning till tredje land. Man lyckades däremot inte ena sig om krav på heltäckande IAEA-kontroll i mottagarlandet och inte heller om ett totalembargo för

utrustning avsedd för upparbetning och anrikning. Kontrollkraven enligt NSG:s riktlinjer har därför genom åren kommit att inskränka sig till den nivå som anges i IAEA:s stadgar. Gruppen som vid den här tiden bestod av cirka femton stater upphörde med sitt arbete vid slutet av 1970-talet efter hård kritik från flera utvecklingsländer och från stater som ej var anslutna till icke-spridningsavtalet.

Inom icke-spridningsavtalets ram, på Zanggerkommitténs s.k. "trigger list" och i NSG:s riktlinjer regleras exporten av material och utrustning som har iordningställts för bearbetning, användning eller framställning av särskilt klyvbart material (kärnämne). Utanför överenskommelserna faller utrustning som kan vara väsentlig för genomförandet av ett kärnvapenprogram, men som också används utanför kärnenergiområdet, s.k. dual use-utrustning. Det rör sig här bl.a. om avancerad verkstads- och provningsutrustning, vissa metaller och fibermaterial samt vissa sprängmedel. Flera av dessa produkter kan ha en legitim användning i ett land som skall bygga upp en avancerad civil industri.

För att uppnå en bättre kontroll över export av dylik dual use-utrustning på kärnteknikområdet återupptog NSG under 1990 sitt arbete, nu med ett ökat antal deltagande stater och en delvis ny inriktning. Att NSG reaktiverades var en följd av att kriget vid Persiska viken aktualiserat dual use-problematiken. Dual use-produkter som röntgenblytt-anläggningar, varm- och kallisostatpressar, viss avancerad verkstadsutrustning samt produkter och material som kunde användas i anläggningar för urananrikning hade före kriget exporterats till Irak.

NSG enades under 1992 om riktlinjer för och upprättade en särskild förteckning över s.k. kärnteknik-relaterade dual use-produkter. De tjugosju stater som deltar i gruppens

arbete har också avgivit en särskild avsiktsförklaring om tillämpningen av dual use-riktlinjerna.

Sverige ratificerade icke-spridningsavtalet 1970 och har deltagit i NSG sedan mitten av 1970-talet. Svenska representanter deltar också i Zanggerkommitténs arbete. Icke-spridningsavtalets förpliktelser har inarbetats i nationell lagstiftning genom bestämmelser i kärntekniklagen och kärnteknikförordningen. Zanggerlistan och NSG-riktlinjerna har varit bestämmande för utformningen av den förteckning över exportreglerade produkter som infördes i kärnteknikförordningen. Exporten av de produkter som återfinns i NSG:s dual use-lista regleras efter en lagändring som trädde i kraft den 1 april 1993 av massförstörelselagen, medan produkter utformade för bearbetning, användning eller framställning av kärnämne fortfarande regleras i kärntekniklagen.

3.2.2 COCOM:s bestämmelser på kärnteknikområdet

COCOM:s internationella atomenergilista har avseende på kärnteknologi särskilt utformad för klyvbart material och överensstämmer i huvudsak med NSG:s lista 1.

3.3 Biologiska och kemiska produkter

3.3.1 Australiengruppen

Iraks användning av kemiska vapen mot Iran under 1980-talet ledde till att FN:s säkerhetsråd 1988 antog en resolution som fördömde användningen av kemiska vapen. I resolutionen uppmanades också alla stater att införa respektive att fortsätta att tillämpa strikt kontroll över exporten av kemiska produkter som kan användas för tillverkning av kemiska vapen.

För att utbyta information om rustning på detta område och för att samordna kontrollen över export av känsliga produkter möts sedan 1985 två gånger per år den s.k.

Australiengruppen. I gruppen ingår tjugofyra länder, vilka har upprättat en förteckning över kemiska utgångsämnen, prekursorer, som bör göras till föremål för en särskilt noggrann exportkontroll. Dessa utgångsämnen har en civil användning, men kan också användas vid framställning av kemiska vapen.

Parallellt med denna process bildade Warszawa-paktsländerna den s.k. Leipzig-gruppen för att samordna kontrollen över export av kemiska produkter. Efter Warszawa-paktens upplösning 1989 säger sig dessa länder tillämpa en kontroll motsvarande den som Australien-gruppens länder tillämpar.

De i Australien-gruppen ingående länderna avgör nationellt vilken exportkontroll som skall tillämpas och hur den information som erhålls vid Australiengruppens möten skall användas.

Kriget vid Persiska viken 1991 och de kunskaper man senare fått bl.a. genom FN:s undersökningar om leveranser till området från västerländska industriländer av produkter som kan användas i massförstörelsesyfte, har i västvärlden lett till förnyade ansträngningar för att förhindra spridningen av sådana produkter.

På Australien-gruppens möte i juni 1992 utvidgades antalet kemiska utgångsämnen i förteckningen. Dessutom infördes i förteckningen kemisk tillverkningsutrustning såsom vissa typer av reaktorkärl, förvaringskärl och värmewäxlare, liksom vissa utgångsämnen och tillverkningsutrustningar som kan användas för att framställa biologiska vapen.

Möjliga utökningar av området för Australiengruppens verksamhet aktualiseras regelmässigt vid dess möten. Här dis-

kuteras också hur ytterligare stater skall kunna motiveras att tillämpa en tillförlitlig exportkontroll för de aktuella produkterna så att de kan delta i gruppens icke-spridningsarbete. Staterna utbyter också information om bl.a. spridningen av kemiska och biologiska vapen.

Sverige deltog inte i Australien-gruppens arbete när detta inleddes 1985. I Sverige fanns vid den tiden inte någon kontroll över export av utgångsämnena som kan användas vid framställning av kemiska vapen eller över huvud taget någon lagstiftning som var inriktad på utförselkontroll av dual use-produkter.

Den 1 juli 1991 trädde lagen (1991:341) om förbud mot utförsel av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte, m.m. (massförstörelselagen) i kraft. Lagen omfattade vid ikraftträdandet bl.a. de kemiska utgångsämnena som då fanns i Australiengruppens förteckning. Denna lagstiftning beredde vägen för ett svenskt deltagande i Australiengruppen och ett sådant deltagande ägde rum första gången i december 1991.

3.3.2 Konventionen om förbud mot kemiska vapen

I november 1992 avslutades arbetet med en konvention om förbud mot kemiska vapen genom att FN:s generalförsamling antog en resolution som rekommenderade medlemmarna att ansluta sig till konventionen. Konventionen hade föregåtts av mer än två decenniers förhandlingar och öppnades för undertecknande i januari 1993. Den kan träda i kraft tidigast i januari 1995.

Konventionen förbjuder utveckling, produktion, innehav och användning av kemiska vapen samt föreskriver att sådana vapen skall förstöras. Konventionen kräver att anslutna länder tillämpar kontroll över utförseln av kemiska vapen och vissa kemiska utgångsämnena och att de har bestämmelser

om ett verifikationssystem avsett att kontrollera efterlevnaden av konventionen.

En proposition där regeringen hemställer att riksdagen godkänner konventionen lämnades till riksdagen i mars. En departementspromemoria som innehåller de lagändringar som blir en följd av en svensk ratificering kommer att bli föremål för en bred remissbehandling. En proposition avseende lagändringar avses lämnas till riksdagen under hösten 1993.

När konventionen om förbud mot kemiska vapen väl träder i kraft aktualiseras frågan om Australiengruppens fortsatta existens. Under förhandlingarna om konventionen framförde vissa stater krav om att konventionen skulle föreskriva att, så snart den trätt i kraft, alla befintliga exportkontroller som tillämpas mot konventionsstater skulle upphöra. Den slutliga konventionstexten innehåller emellertid inte någon sådan bestämmelse.

Länderna i Australien-gruppen anser att gruppens arbete skall fortsätta tills vidare med hänsyn till att många av de utgångsämnen som finns i gruppens förteckning inte omfattas av konventionen och att också tillverkningsutrustning regleras där liksom att länderna inom gruppen numera samverkar också på det biologiska området.

3.4 Missilteknologi

Vapenbärare omfattas inte av icke-spridningsavtalet. Spridningen till nya länder av robotar, raketer och andra obemannade luftfarkostsystem utgör därför ett problem inom rustningskontrollen. Dylik missilteknologi kan användas som bärare av såväl kärnvapen som biologiska eller kemiska vapen. De kunskaper som krävs för att konstruera sådana system sprider sig snabbt till länder som inte har undertecknat icke-spridningsavtalet, liksom till länder som har eller kan förväntas skaffa biologiska eller kemiska vapen.

En av orsakerna till den snabba spridningen är de civila rymdprogram som genomförs i olika länder. Spridningen stimulerar också i många fall till eget utvecklingsarbete i köparländerna.

Som en fortsättning på de multilaterala ansträngningarna för att minska riskerna för kärnvapenspridning inleddes 1983 överläggningar mellan Förenta staterna, Canada, Frankrike, Italien, Japan, Storbritannien och Tyskland om kontroll över exporten av missilteknologi. I april 1987 tillkännagav dessa stater att man, var för sig, beslutat tillämpa en viss exportkontrollregim för att begränsa spridningen av missiler och missilteknologi. Regimen har kommit att gå under beteckningen Missile Technology Control Regime (MTCR).

MTCR består av gemensamt formulerade riktlinjer för kontrollen över export av känslig utrustning och teknologi. En gemensamt utformat bilaga till riktlinjerna innehåller en förteckning över missilsystem, komponenter och teknologi som skall omfattas av kontrollregimen.

Enligt riktlinjerna skall i MTCR deltagande stater vara särskilt restriktiva när det gäller att ge tillstånd till utförsel av fullständiga raketsystem och obemannade luftfarkostsystem med en räckvidd överstigande 300 kilometer och en lastkapacitet överstigande 500 kilogram. De deltagande länderna tillämpar en presumtion om avslag på ansökningar som avser dessa produkter. Innan licens beviljas för export till ett land där någon annan i MTCR deltagande stat har vägrat ge tillstånd till export av motsvarande produkt, skall denna senare stat konsulteras.

Vid MTCR-gruppens möten diskuteras frågor om förändringar i produktförteckningen, procedurer för tillståndsgivning och spridningen av missilteknologi från länder som inte ingår i MTCR-gruppen liksom om ytterligare staters deltagande i MTCR-samarbetet. Vissa stater utanför MTCR-

gruppen har tillkännagivit att man helt eller delvis tillämpar dess riktlinjer. Detta gäller bl.a. Argentina, Ungern, Israel och Kina samt Ryssland.

En avsevärd del av MTCR:s arbete är inriktat på att förmå stater som inte ingår i kretsen av deltagande länder men som har missiltillverkning att tillämpa riktlinjerna. För att uppnå detta syfte och för att avskräcka dessa stater från missilrelaterad export tillkännagav Förenta staterna 1992 att skärpt exportkontroll skulle tillämpas gentemot tjugoen länder. Den skärpta kontrollen gäller också vidareexport av amerikanska komponenter till dessa länder.

Sverige deltog inte i MTCR när gruppen inledde sitt arbete. I takt med att alltfler länder införde exportkontroll för missilprodukter syntes det under 1989 och 1990 alltmer angeläget att också Sverige bidrog i ansträngningarna att hindra spridningen av dessa produkter. Risker för en icke önskvärd export från Sverige ökade också i takt med att exporten reglerades i de kringliggande industriländerna.

Sedan en kontroll över exporten i enlighet med MTCR:s riktlinjer 1991 infördes genom massförstörelselagen deltar Sverige också i MTCR-gruppens arbete. Antalet stater som deltar i MTCR har ökat kraftigt sedan 1989 och uppgår nu till tjugotre.

3.5 Högteknologi

3.5.1 COCOM

NATO-staterna, utom Island, upprättade 1949 ett informellt samrådsorgan för att samordna kontrollen av exporten till Sovjet-blocket. Gruppen fick namnet COCOM, vilket är en förkortning för Coordinating Committee for Multilateral

Export Controls. Till COCOM anslöt sig senare också Japan och Australien. COCOM har följande uppgifter:

- att utforma gemensamma strategiska kriterier för medlemmarnas exportkontroll,
- att utarbeta gemensamma specificerade förteckningar över kontrollerade varor och förbjudna destinationer,
- att granska de individuella exportansökningar för vilka nationellt godkännande inte är tillräckligt och
- att harmonisera de nationella licensförfarandena och koordinera de nationella tullkontrolls-och uppföljnings-procedurerna.

Inom COCOM har utarbetats tre förteckningar över kontrollerade varor. Den internationella krigsmateriellistan och den internationella atomenergilistan har redan berörts. Den tredje förteckningen utgörs av den s k "COCOM International Industrial List", som innehåller övrig kontrollerad högteknologi av dual use-karaktär. I förteckningarna har sådana varor upptagits som kan användas för att framställa vapen, som innehåller know-how av militär betydelse eller som kan innebära en förstärkning av den militära potentialen i de länder som är föremål för COCOM:s exportpolitik.

Förbud för eller kontroll av export avsåg ursprungligen endast Sovjetunionen och dess allierade. Risken för vidareexport föranledde dock de flesta COCOM-länderna att införa nationell exportkontroll även gentemot vissa länder som inte tillhörde Warszawapakten.

COCOM:s industrilista hade vid slutet av 1980-talet fått ett omfång på ca 250 sidor med produkter fördelade på 116 olika kategorier. Mot bakgrund av Warszawa-paktens upplösning och demokratiseringen i Östeuropa, genomförde COCOM i två steg 1990 och 1991 en omfattande omarbetning av förteckningen. Mer än hälften av produkterna togs bort från förteckningen, i många fall emedan de nu var allmänt

kommersiellt tillämpliga varför en fortsatt kontroll tedde sig meningslös. För en stor del av de återstående produkterna infördes betydande lättnader i villkoren.

I avsikt att underlätta en liberalisering av handeln med högteknologi och samtidigt säkra en effektiv exportkontroll i de forna Warszawa-paktsländerna beslöt COCOM i maj 1992 att inbjuda de länder mot vilka exportkontrollen tidigare riktats till ett samarbete i ett nytt samarbetsorgan, COCOM Cooperation Forum, CCF.

Ett första möte med detta nya samarbetsorgan hölls i Paris i november 1992 med deltagande av fyrtiotvå länder. Bland dessa återfanns samtliga COCOM-länder, samtliga tidigare Sovjet-republiker på något undantag när, övriga f.d. Warszawa-paktsländer samt Albanien. Sverige, Finland, Irland, Schweiz, Österrike och Nya Zeeland var inbjudna som observatörer.

Vid mötet erbjöds de inbjudna länderna att gradvis få ökad tillgång till tidigare kontrollerade varor och teknologi i utbyte mot att de själva införde en motsvarande kontroll av sin export av sådana varor. COCOM erbjöd sig också att ge de aktuella länderna tekniskt bistånd för att upprätta nödvändiga system för exportkontroll och övervakning.

3.5.2 Sverige och handeln med högteknologiprodukter

Under 1980-talet infördes på många håll skärpningar av exportkontrollen avseende högteknologiprodukter. Till följd härav ökade riskerna att drabbas av restriktioner vid import av högteknologi av betydelse för den ekonomiska utvecklingen. Bl.a. mot denna bakgrund infördes i Sverige 1986 förordningen om förbud mot viss utförsel, den s.k. högteknologiförordningen. Förordningens utförselförbud begränsades till att avse högteknologiprodukter som var tillverkade i utlandet och som var föremål för exportkontroll i tillverkningslandet. I förarbetena poängterades

att förbudet infördes för att svensk industri skulle tillförsäkras fortsatt tillgång till avancerad högteknologi från utlandet. Ett generellt förbud eller en generell begränsning när det gällde handel med högteknologi infördes däremot inte.

Under 1992 infördes vissa ändringar i den svenska högteknologiförordningen. En ändring gällde det exportkontrollerade varuområdet vilket utvidgades till att i stort sett motsvara COCOM:s industrilista.

I samband med att varuområdet utvidgades ändrades också bestämmelserna om skyldigheten att till tullmyndighet förhandsanmäla export. Enligt den ursprungliga författningen skulle sådan anmälan endast förekomma vid vidareexport. Enligt den nuvarande lydelsen skall också export av en svensktillverkad vara förhandsanmälas om den är avsedd för ett land som ej ingår i vare sig COCOM, EG eller EFTA.

Den strängare exportkontroll som högteknologiförordningen från 1986 och här redovisade ändringar representerar har lett till att flertalet COCOM-länder nu låter export till Sverige ske med stöd av olika typer av generella licenser.

En viktig bestående skillnad mellan exportkontrollen av högteknologiska produkter i Sverige och annorstädes är att flertalet industriländerna reglerar export oavsett varornas ursprung, medan Sverige endast reglerar vidareexport av utländska produkter som är exportkontrollerade i tillverkningslandet.

3.6 Exportkontroll i EG

3.6.1 Krigsmateriel

Det föreligger inte någon gemensam politik på krigsmaterielområdet inom EG. Enligt art. 223 i Rom-fördraget har en medlemsstat rätt att vidta de åtgärder den finner nöd-

vändiga för att skydda väsentliga säkerhetsintressen som har samband med produktion av eller handel med krigsmateriel. Det finns för närvarande ingenting som tyder på att denna princip kommer att förändras under överskådlig tid. De politiska och ekonomiska överväganden som gör sig gällande på detta område varierar mellan länderna liksom deras bedömningar av presumtiva mottagarländer. Deras exportkontroll på krigsmaterielområdet varierar i motsvarande mån.

I samband med att Rom-fördraget ingicks upprättade EG-länderna en förteckning över krigsmateriel. Denna förteckning har inte offentliggjorts och förefaller inte heller ha tillämpats av medlemsländerna i deras nationella kontroll över krigsmaterielexport till länder utanför EG-området. Länderna har i stället baserat de nationella produktförteckningarna huvudsakligen på COCOM:s militära lista. Vissa länder inkluderar dock i krigsmaterieförteckningen produkter som omfattas av MTCR-överenskommelsen eller av Australien-gruppens beslut. Vissa länder har också tilläggsförteckningar som innehåller varor utöver dem som ingår i COCOM:s förteckning och som man vill hålla särskild kontroll över.

Mellan EG-länderna pågår diskussioner om möjligheterna att harmonisera exportkontrollpolitiken på krigsmaterielområdet. I juni 1991 överenskom EG-länderna om sju kriterier som skulle tillämpas vid kontrollen över export av krigsmateriel. Kriterierna avser internationella åtaganden, respekten för mänskliga rättigheter, förhållandet i mottagarlandet, förhållandena i regionen, medlemsstaternas nationella säkerhet inklusive säkerheten för vänskapligt sinnade och allierade länder, köparlandets agerande i det internationella samfundet och risken för reexport. Ett år senare överenskomms om ett åttonde kriterium som avser balansen mellan militära och civila utgifter i mottagarlandet.

3.6.2 Dual use-produkter

Samtliga EG-stater har ratificerat icke-spridningsavtalet och 1972 års B-vapenkonvention och har undertecknat konventionen om förbud mot kemiska vapen. De tolv deltar i NSG, Australiengruppen och MTCR. När dessa internationella exportkontrollregimer i de enskilda länderna har omsatts i nationell lagstiftning har ett vitt utrymme lämnats för nationella bedömningar, vilket har lett till att exportkontrollen på dual use-området har varierande utformning i olika EG-länder.

Under EG:s arbete med att förbereda den inre marknaden och att avveckla gränskontrollerna per den 1 januari 1993 uppmärksammades att detta skulle påverka också den fortsatta kontrollen av handel med dual use-produkter. I enlighet med Romfördragets och Enhetsaktens bestämmelser om fri rörlighet för varor skall även dessa produkter kunna cirkulera fritt mellan gemenskapens länder, vilket dock förutsätter en harmonisering av kontrollpolitiken gentemot utomstående länder. Under 1992 påbörjades därför ett arbete som syftar till att harmonisera medlemsländernas system när det gäller kontrollen av sådana strategiskt känsliga varor och teknologier som har en civil användning men som också kan användas i förstörelsebringande syfte.

Kommissionen har lagt fram ett förslag till en harmoniserad reglering av handeln med produkter och teknologi av dual use-kraktär. En förutsättning för en sådan reglering är att ländernas exportkontroll avser samma produkter, dvs. att man tillämpar en gemensam produktförteckning, och att länderna tillämpar samma riktlinjer för att ge tillstånd till export, vilket innefattar en gemensam lista över tillåtna mottagarländer och gemensamma kriterier vid exportlicensiering. En grundtanke är att dessa produkter inte skall kunna exporteras till ett tredje land från ett medlemsland som tillämpar mindre stränga exportkontrollregler än de andra medlemsländerna.

I kommissionens förslag föreskrivs att tillstånd skall krävas för export och vidareexport till tredje land av varor som föreslås upptagna i en förteckning i en kompletterande reglering. Denna förteckning skall i huvudsak innehålla de produkter som finns upptagna på COCOM:s industrilista samt på MTCR:s, NSG:s och Australiengruppens listor.

Varje EG-land skall införa eller anpassa sina nationella bestämmelser om exportkontroll av dual use-produkter till av EG gemensamt antagna riktlinjerna. Kommissionen rekommenderar ett kontrollsystem baserat på individuella licenser, även om en möjlighet förutses att använda ett förenklat förfarande gentemot vissa länder utanför gemenskapen. För ett litet antal särskilt känsliga varor kan man förutse fortsatt nationell kontroll också gentemot andra EG-länder.

För att minimiera eller eliminera risken för att produkter som omfattas av dual use-kontrollen exporteras till tredje land via en annan medlemsstat som har en svagare exportkontroll måste medlemsstaterna tillämpa samma kriterier vid bedömningen av mottagarländer. Det förefaller inte troligt att medlemsländerna kan komma överens om en negativ lista, dvs. en förteckning över "förbjudna" destinationer. En positiv lista bör däremot kunna överenskommas, vilken upptar de länder utanför EG dit export kan medges med stöd av generella licenser. En sådan förteckning torde emellertid inte bli särskilt omfattande, utan kommer sannolikt att bestå av okontroversiella destinationer som EFTA-länderna och sådana COCOM-länder som inte är medlemmar i EG. Medlemsstaterna kommer alltså även i framtiden i stor utsträckning att självständigt besluta till vilka länder export av gemensamt kontrollerade varor kan ske.

För att reducera risken för ett kringgående av exportkontrollbestämmelserna i ett land som gör en sträng

länderbedömning föreslår kommissionen en övergångsperiod, under vilken generella licenser skall tillämpas vid export även inom EG. Denna övergångsperiod skall vara i högst ett år. Härefter skall medlemsstaterna tillämpa gemensamma riktlinjer.

EG:s arbete med harmoniserade bestämmelser på dual use-området kunde inte slutföras i tid för genomförandet av den gränsfria marknaden den 1 januari 1993. Medlemsstaterna har i princip enats om vilka produkter som skall omfattas av dual use-kontroll men däremot inte om riktlinjerna för export. Inte heller har man hittills kommit överens om de gemensamma kriterier vid beredning av utförselbeslut och den kontroll av efterlevnaden av sådana beslut som krävs för att exportkontrollen skall fungera på ett tillfredsställande sätt.

I avsaknad av EG-harmoniserade bestämmelser har medlemsstaterna även efter den 1 januari 1993 sålunda rätt att kontrollera exporten av dual use-varor också inom gemenskapen med stöd av art. 36 i Romfördraget. Denna artikel tillåter förbud och restriktioner avseende import, export och transit som föranleds av nationella säkerhetsskäl. Medlemsstaterna använder sig därför fortfarande av de nationella, generella licenser vid handel inom EG som tillämpades före den 1 januari 1993.

EES-avtalet omfattar inte handel med dual use-produkter. För export till Sverige har EG-länderna redan tidigare beträffande många av produkterna tillämpat olika typer av generella licenser. När EG:s harmoniseringsarbete på detta område är avslutat, kommer sannolikt export till Sverige av de produkter på dual use-listan som är föremål för fri cirkulation inom EG att ske med nationella, generella licenser från ursprungslandet.

4. ÖVERVÄGANDEN OCH FÖRSLAG

4.1. Allmänna överväganden

Den kontroll över export av strategiskt känsliga varor som Sverige utövar har fått sin utformning under intryck av de internationella ekonomiska och politiska förhållanden som varit rådande under efterkrigstiden. Som ett litet, neutralt land i en värld präglad av stormaktsmotsättningar har vi haft såväl ekonomiska som utrikes- och säkerhetspolitiska skäl att på detta område göra avsteg från den målsättning om friast möjliga handel som eljest varit vägledande för svensk handelspolitik.

Krigsmateriel omfattas således av ett regelrätt förbud mot utförsel, från vilket endast regeringen kan bevilja undantag. Den restriktiva hållning till export av krigsmateriel som detta återspeglar har sin grund i en i Sverige brett förankrad uppfattning att vi inte bör bidra till en kapprustning i världen som kan förvärra konflikter och bidra till ökat mänskligt lidande. För Sverige som alliansfritt land har det också varit ett väsentligt utrikespolitiskt intresse att inte genom export av krigsmateriel bli indragen i konflikter eller utrikespolitiskt känsliga situationer. Den relativt betydande vapenexport som likväl tillåtits har bedömts som nödvändig för att trygga ett starkt och allsidigt försvar så att vi kunnat uppfylla våra säkerhetspolitiska målsättningar till gagn för stabiliteten i vår del av världen.

Att bidra till att förhindra spridningen av massförstörelsevapen har varit en annan väsentlig utrikespolitisk strävan för svensk del under efterkrigstiden, som fått till konsek-

vens att exporten av vissa varor underkastats kontroll. Denna avsåg till en början främst kärnenergiområdet. För att kunna uppfylla våra förpliktelser enligt Fördraget om förhindrande av spridning av kärnvapen (NPT) infördes i kärntekniklagen bestämmelser som avser kontroll av utförsel av ämnen och material som är av betydelse för framställning av kärnvapen. På senare år har Sverige också anslutit sig till det internationella samarbete som utvecklats för att förhindra spridningen av vissa andra produkter som kan användas för framställning av massförstörelsevapen. Det rör sig här om missiler, missilteknologi, kemiska och biologiska utgångsämnen m.m.

Ett annat motiv för att utöva viss exportkontroll har varit det ekonomiska intresset att trygga vår egen tillgång till högteknologiska produkter. De länder som varit stora exportörer av högteknologi har ställt krav på en effektiv kontroll av att produkterna inte vidareexporteras till oönskade destinationer. Det internationella samarbetet på detta område har emellertid under större delen av efterkrigstiden bedrivits som en integrerad del av NATO-alliansens politik, och Sverige har av utrikespolitiska skäl inte deltagit i detta. Den kontroll som vi själva så småningom valt att utöva har begränsats till att avse vidareexporten av varor som i ursprungslandet varit föremål för exportkontroll.

Bakgrund och motiv till den exportkontroll som utövas har således varierat. Detta är också ett starkt bidragande skäl till att kontrollen idag såsom framgått av redovisningen i kapitel 2 är baserad på en rad olika regelverk och att dess handläggning är spridd på många händer i regeringskansliet och på myndighetsnivå. För de enskilda medborgare och företag som berörs av exportkontrollbestämmelserna har detta lett till olägenheter. Regelsystemet har blivit svårt att överskåda och den organisatoriska strukturen ofta besvärlig att orientera sig i. Medan exportörer av krigsmateriel för sin del haft en entydig och stabil motpart i krigsmaterielinspektionen, har företag som önskat exportera andra strategiskt

känsliga produkter måst söka sig fram till rätt instans bland UD:s olika avdelningar, Miljö- och naturresursdepartementet, Generaltullstyrelsen, Statens kärnkraftsinspektion och Krigsmaterielinspektionen.

Enligt utredningens mening är det angeläget att skapa bättre överskådlighet i fråga om de bestämmelser som gäller kontrollen över export av strategiskt känsliga produkter och en tydligare och mer koncentrerad organisatorisk struktur för ärendenas handläggning.

En översyn av vårt system för kontroll av strategiskt känslig export med sikte på en mer sammanhållen behandling av dessa ärenden motiveras också av den internationella utveckling som pågår och kan förutses på området.

Det vapen- och teknologiembargo som Förenta staterna och deras NATO-allierade upprätthöll gentemot Warszawa-paktens medlemmar och administrerade genom COCOM har nu börjat avvecklas. Högteknologiexporten till de forna kommunistländerna liberaliseras gradvis i utbyte mot att dessa länder inför en exportkontroll av västerländskt snitt. Samtidigt har en ökad oro växt fram på senare år - inte minst under intryck av Gulf-kriget - för att massförstörelsevapen och konventionella vapensystem skall spridas till nya länder. Ansträngningar görs i en lång rad sammanhang för att samla viktigare exportländer i ett internationellt samarbete för att förhindra en sådan spridning.

Samarbetet på exportkontrollens område utvecklas nu också inom EG, både när det gäller principer och kriterier för vapenexport och när det gäller kontrollen över export av andra strategiskt känsliga varor. När det gäller de senare produkterna är ambitionen att åstadkomma en så långtgående harmonisering av exportkontrollen gentemot utomstående länder att dessa varor - i enlighet med målsättningen för EG:s inre marknad - kan tillåtas att röra sig helt fritt inom gemenska-

pen.

I den verklighet som nu träder i stället för det kalla krigets bipolära värld kommer av allt att döma exportkontroll bli mer komplicerad till sin karaktär. NATO-alliansens förhållandevis enkla och entydiga vapen- och teknologienbargo kommer att ersättas av ett internationellt samarbete som har en vidare krets av deltagande länder och som är mer differentierat med avseende både på produkter och destinationer.

Det är utredningens bedömning att en ansvarsfull medverkan för svensk del i det internationella icke-spridningssamarbetet kommer att ställa krav på ett effektivt exportkontrollsystem, inom vars ram kvalificerade bedömningar måste kunna göras av utrikespolitisk, ekonomisk och teknisk karaktär.

4.2 Lagstiftningen om exportkontroll

Utredningen har som en första uppgift haft att bedöma huruvida den lagstiftning som idag ligger till grund för exportkontrollen har en sådan utformning att den kan på ett tillfredsställande sätt möta de krav som nu och i framtiden kan ställas på vårt exportkontrollsystem.

4.2.1 Lagstiftningen angående utförsel av krigsmateriel

I vad först avser kontrollen över utförsel av krigsmateriel kan konstateras att riksdagen helt nyligen antagit en ny krigsmateriellag, vilken trädde i kraft den 1 januari 1993. Den nya lagen innebär bl.a. att en anpassning sker till förhållandena inom EG på så vis att fler produkter än tidigare omfattas av utförselförbudet. Samtidigt görs en ny kategoriindelning i krigsmateriel för strid respektive övrig krigsmateriel, där något mindre restriktiva riktlinjer gäller för den senare kategorin. Denna nya kategoriindelning återspeglar det krigsmaterielbegrepp som några viktiga EG-länder tillämpar.

Några ytterligare förändringar i lagstiftningen på detta område synes enligt utredningen för närvarande inte påkallade. Några sådana skulle heller knappast aktualiseras av ett svenskt medlemskap i EG. Enligt Rom-fördragets artikel 223 är nämligen krigsmateriel och militär utrustning undantagna från principen om fri rörlighet för varor och tjänster inom gemenskapen. En medlemsstat har rätt att vidta de åtgärder den finner nödvändiga för att skydda väsentliga säkerhetsintressen som har samband med produktion av eller handel med krigsmateriel. Det finns för närvarande inget som tyder på att denna princip kommer att förändras under överskådlig tid.

Även om det förutsätts att medlemsländerna själva vidtar de åtgärder de anser nödvändiga för att skydda sina väsentliga säkerhetsintressen, finns givetvis stora fördelar i att enighet i huvudsak kan uppnås om vilka produktslag som i praktiken skall omfattas av artikel 223 i Romfördraget. Gränsdragningen mellan krigsmateriel och annan teknologi blir desto väsentligare när som nu EG:s medlemsländer eftersträvar en harmonisering av sin exportkontroll i vad avser produkter som har en etablerad civil användning men som också kan utnyttjas i förstörelsebringande syfte. Mellan EG-länderna pågår för närvarande ett arbete med att modernisera den förteckning över krigsmateriel som skall vara tillämplig med avseende på artikel 223 i Rom-fördraget.

Det är därför utredningens bedömning att ett svenskt EG-medlemskap inte ändrar behovet av eller förutsättningarna för en på grundval av vår egen utrikes-, försvars- och säkerhetspolitik utformad reglering och kontroll på krigsmaterielområdet. Däremot torde den krigsmaterielförteckning som tillämpas behöva ses över med kortare mellanrum än vad som hittills har varit fallet.

4.2.2 Lagstiftningen om utförsel av dual use-teknologi

Den exportkontroll som sker vid sidan av krigsmateriel avser

till helt övervägande del s.k. dual use-teknologi. Som den engelska termen låter förstå rör det sig om produkter med dubbel användning, dvs. produkter som har en etablerad civil användning men som också direkt eller indirekt kan utnyttjas i förstörelsebringande syfte. Som framgår av redovisningen i kapitel 2 baseras denna kontroll idag huvudsakligen på två regelverk, nämligen massförstörelselagen och högteknologiförordningen.

4.2.2.1 Massförstörelselagen

Lagen om förbud mot utförsel av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte, m.m. är liksom krigsmaterielagen av färskt datum. Den trädde i kraft den 1 juli 1991. Dess bestämmelser omsätter i inhemsk lagstiftning de överenskommer som har träffats inom ramen för de särskilda multilaterala exportkontrollregimer (MTCR, Australien-gruppen, NSG) vars syfte är att begränsa spridningen av missiler, missilteknologi, vissa kärntekniska produkter, tillverkningsutrustning för biologiska och kemiska stridsmedel samt vissa kemiska och biologiska produkter som kan användas för tillverkning av stridsmedel. Genom ändringar i lagen som trädde i kraft den 1 april i år har lagens tillämpningsområde utvidgats till att omfatta fler produkter samtidigt som de gällande förbuden mot upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt och mot förmedling har utvidgats till att avse alla produkter i lagen.

Det är utredningens bedömning att inte heller i dessa bestämmelser några ytterligare förändringar synes vara påkallade av hänsyn till den internationella utvecklingen. Det finns dock anledning utgå från att de multilaterala regimerna i framtiden utvecklas ytterligare på ett sätt som kommer att kräva ändringar i den svenska lagstiftningen. Det kan heller inte uteslutas att ytterligare teknologi som kan användas i massförstörelsesyfte identifieras i det internationella samarbetet och att nya kontrollregimer kan komma att upprättas. För

svensk del skulle det i sådant fall te sig naturligt att bestämmelser till följd av ett sådant utvidgat samarbete införs i massförstörelselagen. Även på detta område måste beredskap finnas att relativt ofta se över den produktförteckning som är fogad till den aktuella förordningen.

Såsom påpekats i kapitel 2 återfinns numera i massförstörelselagen också bestämmelser om utförsel av vissa kärntekniska produkter av dual use-karaktär, bestämmelser som tidigare delvis återfanns i kärntekniklagen. Överflyttningen till massförstörelselagen av dessa bestämmelser är naturlig och kommer enligt utredningens bedömning att underlätta en samlad behandling av alla sådana dual use-produkter som kan användas i massförstörelsesyfte. Såsom framgår av avsnitt 4.2.3 föreslår utredningen att till massförstörelselagen även de avsnitt i kärntekniklagen överförs som avser utförsel m.m. av kärnämnen samt utrustning eller material som har särskilt konstruerats eller iordningstänkts för bearbetning, användning eller framställning av kärnämnen.

Vid en svensk anslutning till konventionen om förbud mot kemiska vapen aktualiseras också frågan om ytterligare ett antal kemiska utgångsämnen skall regleras i massförstörelselagen. En sådan ordning vore enligt utredningen helt följdriktig med hänsyn till utgångsämnenas karaktär av dual useprodukt.

4.2.2.2 Lagstiftning om utförsel av högteknologiprodukter

Medan de nuvarande bestämmelserna i massförstörelselagen väl tillfredsställer de krav som i ett internationellt perspektiv kan ställas på den framtida exportkontrollen, är det utredningens bedömning att väsentligare förändringar torde vara nödvändiga i fråga om de högteknologiska produkter som idag regleras enligt högteknologiförordningen.

Denna förordning har till syfte att förhindra att svenskt

territorium utnyttjas för att genomföra export av högteknologiska produkter till sådana destinationer som är förbjudna i det land varifrån varorna ursprungligen exporterats. Den förbjuder därför vidareexport från Sverige av sådana varor som är underkastade utförselförbud i ursprungslandet. I fråga om motsvarande högteknologiska produkter som är inhemskt tillverkade, begränsar den sig däremot till att begära förhandsavisering vid export. Någon möjlighet att förhindra sådan export ges inte.

Denna utformning av förordningen tedde sig naturlig i den situation som rådde alltså under större delen av åttiotalet, dvs. att de aktuella högteknologiska produkterna var föremål för ett regelrätt embargo från de NATO-allierade ländernas sida gentemot Warszawapaktens länder. För Sverige som ett neutralt land fanns det anledning undvika att genom en reglering också av inhemskt producerad teknologi skapa ett intryck av att delta i eller anpassa sig till denna embargopolitik.

Enligt utredningens mening är emellertid situationen nu en annan. Warszawapakten är upplöst och ett arbete har inletts för att liberalisera handeln med högteknologiprodukter i takt med att dess forna medlemmar inför tillfredsställande exportkontrollsystem. Ett särskilt samarbetsorgan, COCOM Cooperation Forum har inrättats för ändamålet - ett forum i vilket även Sverige deltar som observatör. Samtidigt är under framväxt ett internationellt samarbete i en vidare länderkrets för att förhindra att sådana högteknologiska produkter som direkt eller indirekt kan utnyttjas i förstörelsebringande syfte hamnar i orätta händer. Det ter sig enligt utredningens mening inte bara naturligt utan starkt önskvärt att Sverige med sina traditioner på nedrustningens och icke-spridningspolitikens område engagerar sig i dessa internationella ansträngningar. Detta har också redan skett i så motto att Sverige anslutit sig till de särskilda multilaterala regimer för kontroll över exporten av strategiskt känslig dual use-teknologi som omtalats ovan (MTCR, Australiengruppen, NSG).

När de högteknologiska produkter av strategiskt känslig karaktär som faller utanför dessa regimer nu på motsvarande sätt blir föremål för ett internationellt samarbete med ny inriktning anser utredningen det vara väsentligt att Sverige kan engagera sig i detta fullt ut.

För att detta skall vara möjligt krävs emellertid enligt utredningen att en heltäckande kontrollagstiftning införs på det produktområde som idag täcks av högteknologiförordningen. Detta betyder att kontrollen inte längre som nu kan begränsas till att avse vidareexport av i ursprungslandet exportkontrollerade varor utan måste avse all export av ifrågavarande produkter oavsett om dessa är av utländskt ursprung eller är - helt eller delvis - inhemskt producerade.

En sådan anpassning av vår lagstiftning skulle också väsentligt underlätta vårt deltagande i den licensfria handel med högteknologiska produkter som idag äger rum mellan ett antal västliga industriländer och som i framtiden kan förutses successivt utvidgas till en bredare länderkrets.

Sedan något år tillbaka åtnjuter nämligen Sverige status av s.k. samarbetande land med COCOM, vilket innebär att vi kan delta i den licensfria eller på generella licenser baserade handel som äger rum mellan COCOM-länder. Därmed har emellertid COCOM-länderna också upphört att utfärda särskilda intyg för den vidareexport som kan bli aktuell från Sverige. Den kontroll som i dag äger rum i enlighet med högteknologiförordningen baseras emellertid på att svenska företag som vill vidareexportera sådana produkter från ursprungslandet kan inhämta nödvändig dokumentation därifrån som kan ligga till grund för vidareexporten från Sverige. När så inte längre kan ske behöver i en annan utsträckning än tidigare en självständig materiell prövning av utförselärendena äga rum i de svenska myndigheternas regi, ett behov som vår nuvarande lagstiftning och exportkontrollorganisation inte är fullt rustade för.

En lagstiftning som - i syfte att bidra till att förhindra spridningen av strategiskt känslig teknologi till destinationer där missbruk befaras - underkastar all export av ifrågasvarande teknologi kontroll och tillståndsgivning och en till denna lagstiftning avpassad organisation skulle råda bot på detta.

En dylik utveckling av vår lagstiftning skulle också väl ansluta till det harmoniserade system för exportkontroll av dual use-teknologi som nu är under uppbyggnad inom EG. Det är medlemsländernas klart uttalade målsättning att också dual use-varor skall omfattas av den inre marknaden. Här förutsätts att vart och ett av medlemsländerna har en tillfredsställande och heltäckande kontroll över exporten till utomstående länder av i sammanhanget relevant teknologi, vare sig denna är av utländskt ursprung eller är inhemskt producerad. Enligt utredningen måste det anses osannolikt att Sverige skulle kunna inpassas i detta system utan att de förändringar företas i lagstiftningen som här diskuteras.

I sammanhanget kan nämnas att Finland och Österrike - länder som i dessa avseenden befinner sig i en med Sverige jämförbar situation - har genomfört en dylik anpassning av sin lagstiftning.

Det enklaste sättet att åstadkomma den önskvärda heltäckande kontrollen av högteknologiexporten vore enligt utredningen att upphäva den nuvarande högteknologiförordningen och att i stället reglera exporten av de aktuella högteknologiprodukterna i massförstörelselagen.

En exportkontroll som omfattar också inhemskt tillverkad högteknologi skulle i och för sig innebära en inte oväsentlig utvidgning av regleringen. Om man bara ser till förteckningen över de varor som skulle omfattas av kontrollen synes det vara klart att relativt många företag skulle komma att beröras. Den möjlighet att meddela generella licenser som idag

finns beträffande produkter som omfattas av massförstörelselagen skulle emellertid kunna tillämpas också på högteknologiprodukter och därmed skulle antalet ärenden kunna nedbringas väsentligt. En möjlighet för regeringen att helt undanta export till vissa länder från utförselbestämmelserna skulle verka i samma riktning. Utredningen vill också erinra om att de företag som skulle komma att omfattas av bestämmelserna redan i dag är skyldiga att till tullen förhandsanmäla export. Dessa företag bör alltså redan ha handläggningsrutiner som också kan utnyttjas vid krav på tillstånd för export.

FÖRSLAG: Den nuvarande högteknologiförordningen upphävs och export av de produkter som omfattas av förordningen regleras i stället i massförstörelselagen, vilket innebär att utförsel av de aktuella produkterna - vare sig dessa är av utländsk eller inhemsk tillverkning - inte få ske med mindre tillstånd lämnas i det enskilda fallet.

Då den nuvarande massförstörelselagen härmed skulle få en vidare täckning och bl.a. reglera exporten av en rad högteknologiska produkter som har en företrädesvis civil och fullt legitim användning, anser utredningen att den således utvidgade lagen bör ges ett nytt och mer neutralt namn.

Massförstörelselagens tillämpning på högteknologiprodukter

För att massförstörelselagen skall bli tillämplig på högteknologiska produkter bör 1 § massförstörelselagen kompletteras med en punkt som anger att lagen också omfattar andra högteknologiska produkter som direkt eller indirekt kan användas i förstörelsebringande syfte. Regeringen bör ges möjlighet att genom föreskrifter meddela undantag från bestämmelserna för utförsel till vissa länder. På samma sätt som utredningen föreslår skall gälla för övriga dual use-produkter, bör tillstånd till utförsel i det enskilda fallet kunna meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Vid en reglering av högteknologiska produkter i massförstörelselagen kommer produkterna att omfattas av lagens krav på tillstånd för utförsel. Överföring av programvara avseende de reglerade produkterna jämföras i massförstörelselagen med utförsel. Lagens produktomfattning bestäms av regeringen.

I dag bestäms högteknologiförordningens produktomfattning i en förordning som publiceras i tullverkets författningssamling. Om regleringen av högteknologiprodukter flyttas till massförstörelselagen kan regeringen när varuomfattningen bestäms endera välja att lägga denna bilaga till de redan befintliga produktförteckningarna i massförstörelseförordningen eller arbeta om samtliga förteckningar till en enda bilaga som avser hela det reglerade området. Det senare är enligt utredningen att föredra emedan det skulle bidra till en bättre överskådlighet i fråga om det regelverk som gäller.

För att hindra att ett utförselförbud kringgås krävs enligt massförstörelselagen tillstånd för att upplåta eller överlåta en tillverkningsrätt avseende de reglerade produkterna. Ett sådant förfarande skulle annars kunna vara ett alternativ till utförsel. Också denna bestämmelse bör enligt utredningens mening omfatta de aktuella högteknologiprodukterna.

Ett förbud mot att upplåta eller överlåta en tillverkningsrätt innefattar enligt förarbetena till massförstörelselagen ett förbud mot teknologiöverföring genom att alla åtgärder som ger någon i utlandet möjlighet att tillverka den i Sverige reglerade produkten betraktas som upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt. Att t.ex. överlämna ritningar, beskrivningar eller tekniska underlag till en sådan produkt till någon i utlandet anses alltså vara tillståndspliktigt enligt denna bestämmelse. Motsvarande bestämmelse finns i krigsmateriellagen.

I vissa andra länder har bestämmelserna om kontroll av teknologiöverföring fått en vidare tillämpning och medborgarnas

agerande utanför det egna landets gränser regleras genom att medborgarna t.ex. förbjuds att engagera sig i missilprojekt i utlandet. Frågan om sådana kontroller behandlas regelbundet inom både MTCR och Australiengruppen. Det kan anföras skäl både för och mot en sådan reglering. Det är inte otänkbart att den internationella utvecklingen leder till att frågan måste övervägas också i Sverige. Ett första steg i denna riktning tas i departementspromemorian om lagstiftningsåtgärder i anledning av konventionen om förbud mot kemiska vapen i vilken det föreslås att ett brott mot konventionen som begås av en svensk medborgare skall vara straffbart i Sverige oavsett var i världen brottet är begånget. När ytterligare överväganden görs i denna fråga bör den avse den teknologiöverföring som kan bli aktuell både i krigsmateriellagen och i massförstörelselagen.

I massförstörelselagen krävs också tillstånd för tillhållande av produkter som finns i utlandet i vissa fall. Också detta tillståndskrav kommer att omfatta högteknologi-produkter om utredningens förslag genomförs.

Ett utförseltillstånd kan ha generell karaktär och tillåta export av vissa produkter under en angiven tidsperiod till uppräknade länder utan att tillstånd krävs för den enskilda utförseln. Ett tillstånd till utförsel eller upplåtelse av en tillverkningsrätt kan enligt massförstörelselagen förenas med villkor och med kontroll- och ordningsbestämmelser. Ett villkor för ett utförseltillstånd kan i vissa fall vara att produkten inte skall vidareexporteras. Ett meddelat tillstånd kan också återkallas om den som har fått tillstånd åsidosätter någon av lagens bestämmelser eller ett villkor som har meddelats med stöd av lagen.

Slutligen innehåller lagen ansvarsbestämmelser.

Kriterier för tillståndsgivning

Tillståndsgivningen avseende högteknologiprodukter bör, oavsett om varan är svensktillverkad eller skall reexporteras, grundas på utrikes- och säkerhetspolitiska överväganden och gälla huruvida produkten i mottagarlandet kan antas komma till användning för att stärka den militära potentialen eller på annat sätt direkt eller indirekt användas i förstörelsebringande syfte. För export till länder som har en exportreglering av de aktuella produkterna som motsvarar den svenska bör regeringen med stöd av det föreslagna bemyndigandet kunna göra undantag från utförselförbudet. Anses detta vara för långtgående kan generella utförseltillstånd meddelas som gäller för utförsel av en viss produktkategori till ett visst land under en viss tidsperiod.

Generalklausul

I det internationella samarbetet uppkommer ibland frågan huruvida en generalklausul, ofta kallad catch all-klausul, borde införas i de nationella lagstiftningarna. Många länder har också infört sådana klausuler. Syftet med en sådan bestämmelse är att fånga upp leveranser av varor som kan vara strategiskt känsliga, utan att behöva utvidga varulistorna till en överdriven omfattning. Genom klausulen skulle av de nationella exportörerna krävas att de ansöker om tillstånd till export också för varor som inte finns med på någon lista, om exportören känt till eller bort känna till att varan direkt eller indirekt skulle komma till användning i militärt eller förstörelsebringande syfte. Det kan röra sig om export till ett land som befinner sig i krig eller i ett skede där man bygger upp den militära kapaciteten eller till en mottagare som enligt tillgänglig information är bulvan för sådana länder.

Ett problem i sammanhanget är hur en exportör skall känna till att mottagaren av statsmakterna betraktas med misstro. I

många länder är man obenägen att utfärda listor över länder till vilka all export skall föregås av ett licensförfarande. Att officiellt utpeka vissa företag till vilka export inte får ske utan föregående tillståndsförfarande synes inte heller vara en framkomlig väg. Det återstår i allmänhet för regeringarna i de länder som tillämpar en generalklausul att genom nyhetsbrev och information göra exportörerna uppmärksamma på att export av alla varor till vissa länder kräver licenser.

Frågan om en generalklausul har diskuterats i både Australiengruppen och MTCR. I båda grupperna har flera länder, däribland Sverige, hävdad att kravet på rättssäkerhet utgör ett skäl mot att införa en bestämmelse som innebär att exportörerna inte vid varje tillfälle har full kännedom om vilka varor som kräver ett licensförfarande. Respekten för listorna skulle därmed kunna undergrävas. Generalklausulen skulle också ställa stora krav på statsmakterna i form av information till olika exportörer och kunskap om deras marknader.

Ett skäl för en generalklausul är att, i frånvaro av en sådan, listorna med reglerade varor tenderar att få allt större omfattning. Nya varor förs upp på listorna utan att teknologi som blivit allmänt tillgänglig samtidigt stryks från dessa. Blir antalet reglerade varor för stort kan även detta komma att utgöra ett hot mot rättssäkerheten, nämligen i så motto att det är svårt för företagen att behålla överblicken över vilka varor som är reglerade och vilka som inte är det, samtidigt som både företagens och statsmakternas förvaltning riskerar att tyngas alltför mycket av tillståndsförfarandet.

Enligt utredningens uppfattning finns inte anledning att på nuvarande stadium aktivt överväga införandet av en generalklausul i den svenska lagstiftningen om exportkontroll. Det finns emellertid skäl att noggrant följa den internationella utvecklingen i detta avseende. Skulle våra viktigaste handelspartners i framtiden välja att basera sin exportkontroll

bl.a. på en generalklausul, kan svenskt territorium komma att utnyttjas för att kringgå exportkontroll i andra länder. Ett införande av en sådan klausul kan därför komma att behöva övervägas också för svensk del.

4.2.3 Lagstiftning om utförsel av kärntekniska produkter och material

Som redovisats ovan återfinns numera i massförstörelselagen de bestämmelser om utförsel av vissa kärntekniska produkter av dual use-karaktär, som tidigare reglerades i kärntekniklagen. Däremot regleras alltjämt i den senare lagen export av kärnämnen och av sådan utrustning som särskilt iordningställt för bearbetning, användning eller framställning av kärnämnen. Sådan export är underkastad kontroll för att Sverige skall kunna uppfylla sina förpliktelser enligt icke-spridningsavtalet.

De produkter vars export kontrolleras i kärntekniklagen är utformade för en nukleär användning och omfattas av icke-spridningsavtalet eftersom de också kan användas för att tillverka kärnvapen. Detta förhållande gör dem minst lika känsliga i strategiskt hänseende som de kärntekniska produkter, vilka idag regleras i massförstörelselagen.

Mot denna bakgrund synes det utredningen naturligt att även denna exportkontroll flyttas över från kärntekniklagen till massförstörelselagen. Såsom redovisas nedan skulle därmed ock- så handläggningen av dessa ärenden förläggas till UD:s han- delsavdelning.

FÖRSLAG: Till massförstörelselagen överförs de bestämmelser i kärntekniklagen som avser kontrollen över utförsel av kärnämnen och av sådan utrustning som särskilt iordningställt för bearbetning, användning eller framställning av kärnämnen.

4.2.4 Handbok i exportkontroll

Även med de förändringar i lagstiftningen som föreslagits ovan kommer problemet att kvarstå för berörda företag att på ett enkelt sätt orientera sig i gällande bestämmelser och handläggningsordning för exportkontrollen.

Visserligen tas ett viktigt steg mot en sammanhållen exportkontrollagstiftning om kontrollen över alla dual use-produkter samlas i en lag. För att ytterligare tillfredsställa de behov som uppenbarligen finns av bättre överskådlighet bör emellertid enligt utredningen också en vägledning eller handbok sammanställas, som innehåller ett uttömmande register över alla de strategiskt känsliga varor som är föremål för exportkontroll, såväl krigsmateriel som dual use-produkter. Den bör också ange det eller de lagrum enligt vilka kontrollen utövas liksom innehålla en redovisning av de administrativa instanser som är inblandade och den handläggningsordning som gäller i förekommande fall. Utredningen har med utgångspunkt från de lagar som är i kraft i dag, låtit sammanställa förslag till en dylik handbok vilket bifogas utredningen som bilaga 2.

FÖRSLAG: I syfte att skapa bättre överskådlighet i fråga om de bestämmelser och den handläggning som gäller för exportkontrollen ges en handbok ut som täcker samtliga för exportkontrollen relevanta regelverk och produktförteckningar samt de administrativa rutiner som gäller i förekommande fall.

4.3 Handläggningen av exportkontrollen

Medan den anpassning som synes nödvändig i den lagstiftning som ligger till grund för exportkontrollen således är relativt begränsad är det utredningens uppfattning att något mer omfattande förändringar är påkallade när det gäller den organisatoriska struktur inom vilken kontrollen äger rum.

Utredningen har haft för ögonen framför allt tre krav som den ansett bör ställas på en framtida organisation för exportkontroll. Den bör för det första vara lätt att orientera sig i och att nå kontakt med för de enskilda medborgare och företag som berörs av exportkontrollbestämmelserna och den bör skyndsamt och effektivt kunna behandla de utförselärenden som anhängiggörs hos den. Den bör för det andra vara så utformad att den ansluter väl till det mönster för internationellt samarbete på exportkontrollens område som nu växer fram efter det kalla krigets avslutning, i synnerhet det samarbete som tar form inom EG. Den bör slutligen tillfredsställa krav på en så långt gången delegering av beslutsfattandet som möjligt under vederbörligt hänsynstagande till ärendenas stundom känsliga karaktär.

4.3.1. Handläggningen av krigsmaterielärenden

Det är utredningens bedömning att den ordning som idag gäller för handläggningen av ärenden rörande utförsel av krigsmateriel fungerar väl och att denna därför i huvudsak bör tillämpas även framgent. Krigsmaterielinspektionens arbetsuppgifter och organisation var senast föremål för överväganden 1987 av den s.k. KMI-utredningen, vars förslag i stort sett har omsetts i verkligheten. Bl.a. genomfördes 1987/88 en väsentlig förstärkning av Krigsmaterielinspektionens personella resurser och det är utredningens bedömning att inspektionen idag förfogar över tillräckliga resurser för att på ett tillfredsställande sätt fullgöra de uppgifter som ankommer på den. En av KMI-utredningens slutsatser är att ingen ändring bör ske i vad avser inspektionens organisatoriska ställning i regeringskansliet eller i vad avser dess karaktär av samlad berednings- och tillsynsorganisation för krigsmaterielärenden. Den här föreliggande utredningen anser för sin del att denna slutsats alltjämt äger giltighet.

Enligt vad utredningen har kunnat inhämta är det också en allmän uppfattning bland de företag som berörs av bestämmel-

serna om utförsel av krigsmateriel att rådande handläggningsordning fungerar väl. Särskilt synes möjligheten uppskattas att genom öppna och förtroendefulla kontakter med befattningshavare i krigsmaterielinspektionen erhålla råd och vägledning i samband med den formella behandlingen av enskilda utförselärenden. Sådan vägledning kan avse preliminär klassificering av produkter, länderbedömningar m.m.

Som framgått av utredningens inledande redovisningar är det internationella samarbetet i vad avser kontrollen över export av krigsmateriel begränsat och kan förutses så förbli under överskådlig framtid. Detta gäller även för det fall Sverige inträder som medlem i EG. Organisationen bör därför även framgent vara anpassad för en på grundval av vår egen utrikes-, försvars- och säkerhetspolitik utformad reglering och kontroll på krigsmaterielområdet.

Utredningen har också haft att överväga huruvida en vidare delegering vore möjlig av beslut i enskilda utförselärenden på krigsmaterielens område. En delegering sker i dag från regeringen till det ansvariga statsrådet av beslut i ärenden vilka rör export som inte är av större omfattning eller som i övrigt inte är av större vikt. Delegationen innebär bl.a. att statsrådet beslutar i ärenden som rör utförsel i samband med demonstration eller reparation av krigsmateriel. Statsrådet fattar också beslut om utförsel vars värde understiger vissa beloppsgränser. Har ett ärende varit föremål för samråd i den rådgivande nämnden eller föredragits för utrikesnämnden fattas alltid beslutet av regeringen.

Det är utredningens uppfattning att de ärenden som i dag beslutas av statsrådet genomgående är av en sådan rutinartad karaktär, att de med fördel kunde delegeras till myndighetsnivå. Detta skulle också få till följd att på detta område delegationen av beslut till enskilt statsråd upphörde, vilket utredningen anser välkommet emedan dylik delegation är ett i svensk förvaltningsstradition främmande inslag.

En ny krigsmateriellag har emellertid nyligen trätt i kraft genom vilken utförsselförbudet utvidgats till att omfatta fler produkter än tidigare och där nya kategoriindelningar införts. En viss tid kommer att krävas för att i praktisk tillämpning omsätta dessa nya regler och utredningen anser det inte önskvärt att under detta skede också genomföra mer omfattande förändringar i beslutsordningen. Utredningen anser därför att den önskvärda delegeringen till myndighetsnivå bör anstå till dess en klarare praxis etablerats vid tillämpningen av den nya krigsmateriellagens bestämmelser.

4.3.2. Handläggningen av ärenden enligt massförstörelselagen

De varor vars export kontrolleras i massförstörelselagen utgör alla produkter av s.k. dual usekaraktär, dvs. sådana produkter som har en etablerad civil användning men som också kan utnyttjas i förstörelsebringande syfte. Enligt utredningens direktiv bör exportkontrollen i framtiden organiseras så att en klar åtskillnad upprätthålls mellan utförsel av sådana produkter å ena sidan och krigsmateriel å den andra. En sådan åtskillnad synes motiverad bl.a. utifrån synsättet att i fråga om krigsmateriel den utgångspunkten strikt bör gälla att utförsel ej skall ske med mindre särskilda skäl kan anföras till förmån för en sådan. Utförsel av annan teknologi däremot bör omfattas av den grundläggande principen om friast möjliga handel och bör ej hindras med mindre klara skäl kan anföras mot den.

En åtskillnad mellan kontrollen av krigsmateriel å ena sidan och s.k. dual use-teknologi å den andra ansluter också väl till det mönster som gäller i det internationella samarbetet och i andra länders exportkontrollsystem. Som redovisats i utredningens inledande avsnitt är kontrollen av krigsmaterielexporten till övervägande del ett nationellt prerogativ medan kontrollen över s.k. dual use-teknologi i allt ökande utsträckning görs till föremål för internationellt samarbete och samordning. Vår egen kontroll över exporten av dual use-

teknologi utformas i själva verket redan idag i en växelverkan mellan nationella överväganden och de meningsutbyten och överenskommelser som kommer till stånd i olika internationella fora. Denna tendens kan förväntas bestå och förstärkas.

I synnerhet inom EG gör sig detta mönster gällande. Som framgått tidigare i utredningen innebär bestämmelserna i Rom-fördraget och senare i EG:s enhetsakt att en grundläggande distinktion upprätthålls mellan krigsmateriel å ena sidan och dual use-produkter å den andra. De senare omfattas av gemenskapens regler om fri rörlighet för varor och tjänster medan handeln med krigsmateriel är strikt förbehållen nationella beslut. Det arbete som nu pågår inom EG för att harmonisera exportkontrollpolitiken i medlemsländerna tar också sikte på att utveckla ett gemensamt eller harmoniserat system som spänner över hela fältet av dual use-produkter. Däremot lämnas regleringen av utförsel av krigsmateriel även i framtiden till de enskilda medlemsländernas nationella beslutsfattande, även om procedurer och kriterier för utförselkontroll samordnas.

Flertalet EG-medlemsländer har också inrättat sina egna exportkontrollsystem eller är i färd med att anpassa dem på ett sådant sätt att denna åtskillnad iakttas.

Mot denna bakgrund är det utredningens uppfattning att ärenden enligt massförstörelselagen, vilka idag handläggs i krigsmaterielinspektionen, bör hanteras inom ramen för en sammanhållen handläggning av all exportkontroll avseende s.k. dual use-produkter.

FÖRSLAG: Handläggningen av ärenden enligt massförstörelselagen överförs från Krigsmaterielinspektionen till annan del av UD:s handelsavdelning och förs där samman med handläggningen av andra ärenden rörande s.k. dual use-produkter. Krigsmaterielinspektionens befattning med exportkontroll renodlas till att avse krigsmateriel.

Det är vidare utredningens uppfattning att en delegering av beslut i ärenden enligt massförstörelselagen är möjlig. Enligt nuvarande ordning fattas samtliga beslut i dessa ärenden av regeringen. En genomgång av de ärenden som varit aktuella under de knappa två år som lagen har varit i kraft tyder emellertid på att en helt dominerande andel av ärendena är av en sådan karaktär att de ej bör beslutas av regeringen utan med fördel kan delegeras till myndighetsnivå. Detta gäller i första hand de ärenden som avser utförsel till sådana länder som själva deltar i de internationella exportkontrollregimer som ligger till grund för vår egen reglering. Hittills har dessa utgjort 90-95% av de ärenden som aktualiserats enligt massförstörelselagen. Beslut i dessa ärenden bör delegeras till myndighetsnivå. En möjlighet bör dock införas för myndigheten i fråga att till regeringen hänskjuta ärenden som den bedömer vara av en sådan karaktär att de bör underkastas en politisk bedömning.

FÖRSLAG: Till myndighetsnivå delegeras beslut i sådana ärenden enligt massförstörelselagen som avser utförsel till länder, vilka deltar i de internationella exportkontrollregimer som ligger till grund för vår egen reglering. Myndigheten ges möjlighet att hänskjuta enskilda ärenden till regeringen för beslut.

4.3.3. Handläggningen av ärenden rörande högteknologiexport

Som framgår av utredningens inledande redovisning handläggs och beslutas enskilda utförselärenden enligt högteknologiförordningen i dag av Generaltullstyrelsen. I regeringskansliet behandlas frågor med anknytning till högteknologiexporten i UD:s handelsavdelning. Till uppgifterna på högteknologiområdet hör ansvaret för vår egen reglering på området liksom bevakning av den internationella utvecklingen och våra relationer till viktigare högteknologiexporterande länder.

Utredningen har föreslagit att den nuvarande högteknologiför-

ordningen inarbetas i den s.k. massförstörelselagen vilket innebär en utförligare reglering av exporten inklusive kontroll av inhemskt producerad teknologi. En sådan utbyggnad av lagstiftningen kommer att medföra en icke oväsentlig ökning av antalet utförselärenden. Samtidigt står det klart att det internationella samarbetet på detta område kommer att intensifieras. Som redovisats tidigare görs nu ansträngningar att på detta produktområde etablera en icke-spridningsregim liknande dem som gäller inom andra kategorier av dual use-produkter. Vilka organisatoriska uttryck dessa ansträngningar så småningom kommer att ta sig, är ännu för tidigt att uttala sig om men ett utbyggt samarbete med krav på ökade insatser av tid och resurser från de länder som deltar kommer med all sannolikhet bli resultatet. Vidare har inom EG redan väsentliga steg tagits i riktning mot att etablera ett harmoniserat och eventuellt så småningom gemensamt exportkontrollsystem, vilket får till konsekvens en mer omfattande samordning mellan medlemsländerna.

Mot denna bakgrund anser utredningen att en viss förstärkning är motiverad av den organisation i regeringskansliet och på myndighetsnivå som har att hantera hithörande frågor.

Såsom redovisats ovan är det utredningens uppfattning att export m.m. av högteknologiska produkter bör regleras i massförstörelselagen. Handläggningen av dessa frågor i regeringskansliet bör fortsatt ske i UD:s handelsavdelning men bör föras samman med handläggningen av andra ärenden som rör s.k. dual use-teknologi, i första hand de frågor som har anknytning till den nuvarande massförstörelselagen och som behandlats i föregående avsnitt. En reglering av högteknologiprodukter i massförstörelselagen ger automatiskt detta resultat. Härigenom nås den sammanhållna hantering av all dual use-teknologi som torde vara en förutsättning för en effektiv handläggning av de enskilda utförselärendena liksom för ett konsistent uppträdande i internationella sammanhang.

FÖRSLAG: I regeringskansliet förs högteknologifrågor samman med ärenden enligt den nuvarande massförstörelselagen till en sammanhållen handläggning i UD:s handelsavdelning.

Det är vidare utredningens mening att på detta område en långtgående delegering till myndighetsnivå bör vara möjlig. Som huvudregel bör gälla att beslut i ärenden om utförsel av högteknologiprodukter fattas på myndighetsnivå. Den ansvariga myndigheten bör dock uttryckligen ges en möjlighet att hän-skjuta enskilda ärenden till regeringen för beslut (se vidare om exportkontrollens organisation på myndighetsnivå i avsnitt 4.3.6).

FÖRSLAG: Beslut i ärenden om högteknologiexport fattas på myndighetsnivå, dock med möjlighet för myndigheten att hän-skjuta enskilda ärenden till regeringen.

4.3.4. Handläggningen av vissa kärnteknikfrågor

Såsom redovisats ovan är det utredningens uppfattning att de bestämmelser i kärntekniklagen som avser export m.m. av kärn-ämnen och av sådan utrustning som särskilt har iordning-ställts för bearbetning, användning eller framställning av kärnämnen bör flyttas över från denna lag till massförstörelselagen. I konsekvens härmed anser utredningen att hand-läggningen inom regeringskansliet av dessa ärenden bör för-läggas till UD:s handelsavdelning.

FÖRSLAG: Handläggningen av ärenden som avser exportkontroll avseende kärnämnen och sådan utrustning som särskilt har iordningställt för bearbetning, användning eller framställning av kärnämnen förs över till UD:s handelsavdelning där den förs samman med handläggningen av övriga exportkontroll-frågor.

När det gäller möjligheten på detta område till delegering av besluten till myndighetsnivå kan först konstateras att rege-

ringen i enlighet med nuvarande lagstiftning har bemyndigande att delegera rätten att besluta om utförsel. Den har emellertid utnyttjat detta endast när det gäller så små mängder kärnämne att de enbart kan användas i laboratoriesammanhang. Exporten av den aktuella typen av utrustning och kärnämne sker till största delen till västeuropeiska länder samt till Förenta staterna och Canada. Med flera av dessa länder har Sverige träffat bilaterala avtal om civil användning. I dessa fall får Statens kärnkraftsinspektion inhämta garantier om den avsedda användningen under sin inledande beredning av ett utförselärende. Dessa beslut är vanligen rutinartade. Antalet beslut som bedöms behöva överväganden på politisk nivå beräknas vara ungefär 10 % av en ärendeomslutning om ca. sextio ärenden per år. Det är utredningens mening att Statens kärnkraftsinspektion bör bemyndigas att fatta beslut i dessa mera rutinartade ärenden.

FÖRSLAG: Till myndighetsnivå delegeras beslut i sådana ärenden enligt den nuvarande kärntekniklagen som avser handel med länder med vilka Sverige har träffat bilaterala avtal om civil användning.

4.3.5. En sammanhållen organisation för exportkontroll i regeringskansliet

Med de förslag som framförts i de föregående avsnitten beträffande exportkontrollens handläggning i regeringskansliet skulle den mer koncentrerade organisatoriska struktur uppnås som utredningen inledningsvis efterlyste. Ansvar för handläggningen av alla frågor som rör export av strategiskt känsliga produkter skulle vila på en gemensam instans i handelsavdelningen samt på den i UD integrerade Krigsmaterielinspektionen. Till den förra skulle föras samtliga ärenden och frågor med anknytning till massförstörelselagen, vilka idag handläggs av Krigsmaterielinspektionen (dvs. avseende dual use-produkter reglerade i de multilaterala

icke-spridningsregimerna MTCR, Australiengruppen och NSG) liksom frågor med anknytning till de högteknologiprodukter som föreslås också bli reglerade i en utvidgad massförstörelselag. Slutligen skulle också till denna instans föras ansvaret för utförselärenden rörande kärnämnen och sådan utrustning som särskilt har iordningställts för bearbetning, användning eller framställning av kärnämnen, vare sig dessa frågor regleras som nu i kärntekniklagen eller såsom utredningen föreslår har överförts till massförstörelselagen. I Krigsmaterielinspektionen skulle handläggas frågor rörande utförsel av krigsmateriel.

Medan kontrollen av krigsmateriel och övrig exportkontroll såsom önskvärt härigenom skulle skiljas åt är det enligt utredningens uppfattning väsentligt att ett nära samråd kan upprätthållas mellan de båda enheterna och en samordning ske i viktigare frågor. Krigsmaterielinspektionen och den "civila" exportkontrollen inom UD:s handelsavdelning bör därför organisatoriskt inplaceras på ett sådant sätt att en dylik samordning underlättas. Vissa administrativa, juridiska och tekniska funktioner bör kunna göras gemensamma. Den önskvärda samordningen kan också underlättas genom att låta inspektionen och övrig exportkontroll ledas av en gemensam chef.

Utrikespolitiska bedömningar av bl.a. spridningsrisker förväntas komma att spela en viktig roll, varför samråd med Utrikesdepartementets politiska avdelning även fortsättningsvis bör ske, särskilt vad avser produkter som kan användas i massförstörelsesyfte.

Den närmare organisatoriska inplaceringen av den "civila" exportkontrollen i handelsavdelningen måste göras beroende av de organisatoriska förändringar som där kan bli aktuella vid ett svenskt EG-medlemskap. Dylika förändringar är f.n. föremål för överväganden i utredningen om UDH:s och KK:s organisation. Den här föreliggande utredningens förslag om en sammanhållen organisation för alla exportkontrollfrågor är dock

såsom framgått tillkommet bl.a. för att underlätta en effektiv hantering av dessa frågor inom ramen för ett EG-samarbete.

Den föreslagna civila exportkontrollen i UD:s handelsavdelning skulle enligt utredningens uppfattning utöver den ovan nämnde chefen behöva ianspråkta tre tjänstemän. I motsvarande mån skulle bemanningen kunna reduceras på de andra håll i regeringskansliet varifrån arbetsuppgifter förts i enlighet med utredningens förslag, dvs. krigsmaterielinspektionen, UD:s politiska avdelning, den nuvarande enhet 4 i UD:s handelsavdelning samt Miljö- och naturresursdepartementet. Den föreslagna, nya organisationen i regeringskansliet skulle därför innebära ingen eller endast en marginell nettoexpansion av personella resurser.

FÖRSLAG: Ansvaret för handläggningen av alla frågor som rör exportkontroll av strategiskt känsliga produkter samlas till UD:s handelsavdelning respektive den i UD integrerade Krigsmaterielinspektionen. Kontrollen uppdelas i en "militär" del som avser krigsmateriel och en "civil" del som avser alla s.k. dual use-produkter.

4.3.6. Exportkontrollen på myndighetsnivå

Utredningen har också haft att ta ställning till i vilken utsträckning exportkontrollen kan delegeras till myndighetsnivå och hur den i så fall bör vara organiserad där.

När det gäller den första frågan - utrymmet för en delegering av beslut från regeringen till myndighetsnivå - är detta enligt utredningen betydande såsom framgår av de förslag som lämnats i det föregående. Om utredningens förslag följs skulle en väsentlig del av de ärenden som aktualiseras enligt den nuvarande massförstörelselagen avgöras på myndighetsnivå liksom den helt övervägande delen av de ärenden som blir aktuella till följd av den föreslagna regleringen av högteknologi-produkter i massförstörelselagen. Mängden ärenden enligt be-

stämmelserna om högteknologiprodukter får också antas öka då den avses omfatta även inhemskt producerad teknologi.

En väsentligt mer omfattande mängd exportkontrollärenden än vad fallet är nu skulle således komma att hanteras på myndighetsnivå och det synes utredningen angeläget att denna handläggning så långt möjligt kan hållas samman inom en myndighet.

Som framgått av redovisningarna i kapitlen 2 och 3 faller idag vissa tillståndsgivande uppgifter i vad avser exportkontrollen enligt den nuvarande högteknologiförordningen på Generaltullstyrelsen. Förordningens syfte har varit att förhindra vidareexport av i tillverkningslandet kontrollerade varor och tullmyndighetens roll har därför i huvudsak varit att kontrollera att varan åtföljs av erforderliga handlingar från tillverkningslandet. Relativt ofta har sådana handlingar saknats och då har tullmyndigheten haft att bedöma om den tilltänkta vidareexporten varit i överensstämmelse med tillverkningslandets exportkontrollbestämmelser, om den t.ex. kunnat ske med stöd av generella licenser.

Till följd av att Sverige blivit delaktig den licensfria eller på generella licenser baserade handel som bedrivs mellan COCOM-länderna utfärdar dessa inte längre de certifikat och andra handlingar som förutses i den svenska lagstiftningen. I och med detta har Generaltullstyrelsens roll som tillståndsmyndighet markant förändrats genom att den i ökad utsträckning fått axla ansvaret för en mera omfattande materiell prövning av ärendena.

En sådan regelrätt tillståndsgivande roll för tullmyndigheten torde inte ha varit avsedd då förordningen infördes. Inte heller synes det ändamålsenligt att licensiering för export och den materiella prövning som är förbunden med denna åvilar den myndighet som samtidigt har att kontrollera utförselbestämmelsernas efterlevnad.

Det synes utredningen inte lämpligt att på Generaltullstyrelsen lägga de mer omfattande uppgifter avseende tillståndsgivning inom exportkontrollen som blir aktuella om utredningens förslag följs när det gäller att delegera beslut från regeringen till myndighetsnivå. Den myndighet som traditionellt fullgjort och idag fullgör de licensierings- och tillståndsgivande funktioner som aktualiseras på utrikeshandelns område, Kommerskollegium, synes i stället vara den lämpliga instansen för dessa uppgifter. Kommerskollegiet besitter den kompetens som synes nödvändig för de kvalificerade bedömningar som kan behöva göras inom exportkontrollens ram. Det är därför utredningens mening att beslut i de ärenden enligt den utvidgade massförstörelselagen som delegeras till myndighetsnivå bör fattas av Kommerskollegiet. I anslutning till den ärendehantering som härmed blir aktuell bör Kommerskollegiet också vara berett att axla ett ansvar för information till företag och allmänhet om exportkontrollens innebörd och utgöra en samtalspartner för de företag som berörs av exportkontrollbestämmelserna samt att bistå departementet vid internationella förhandlingar.

Beslut i ärenden som i dag fattas enligt kärntekniklagen men som utredningen föreslår i framtiden bli reglerad i massförstörelselagen bör även i framtiden fattas av Statens kärnkraftsinspektion.

Den viktiga uppgiften att kontrollera att exportbestämmelserna efterlevs bör liksom i dag åvila tullverket.

FÖRSLAG: Kommerskollegiet bör besluta i de ärenden enligt den utvidgade massförstörelselagen som delegeras till myndighetsnivå, utom beträffande utförsel av kärnämnen och utrustning som särskilt har utformats för att framställa, bearbeta eller använda sådana ämnen. De senare besluten bör fattas av Statens kärnkraftsinspektion.

Kommittédirektiv

Dir. 1992:93

Utredning om kontrollen över export av strategiskt känsliga varor

Dir. 1992:93

Beslut vid regeringssammanträde 1992-10-29

Statsrådet Dinkelspiel anför.

Mitt förslag

Jag föreslår att en särskild utredare tillkallas för att i ljuset av den internationella utvecklingen bedöma hur Sveriges kontroll över export av strategiskt känsliga varor i framtiden bör vara utformad och hur den bör organiseras.

Bakgrund

Sverige tillämpar i likhet med flertalet andra industriländer en kontroll över utførseln av strategiskt känsliga varor. Kontrollen avser dels krigsmateriel, dels sådana varor som har en etablerad civil användning men som också kan utnyttjas i förstörelsebringande syfte.

Utförselkontrollen baseras på ett antal lagar och förordningar. Krigsmaterielexporten kontrolleras i enlighet med lagen (1988:558) om förbud mot utförsel av krigsmateriel, m.m. och tillhörande förordning (SFS 1988:561). Exporten av kärnenergiprodukter kontrolleras enligt lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet och tillhörande förordningar (SFS 1984:14 och 1984:180). Exporten av vissa produkter som kan användas i syfte att åstadkomma massförstörelse kontrolleras enligt lagen (1991:341) om förbud mot utförsel av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte, m.m. och tillhörande förordning (SFS 1991:343). Export av vissa högteknologiska produkter kontrolleras enligt förordningen (1986:89) om förbud mot viss utförsel, den s.k. högteknologiförordningen. Genom förordningen förbjuds export av varor som är tillverkade i utlandet och föremål för exportrestrik-

tioner i tillverkningslandet.

I handläggningen av exportkontrollärendena deltar flera departement och myndigheter. En central roll spelas av Krigsmaterielinspektionen inom Utrikesdepartementets handelsavdelning, som ansvarar för beredningen av ärenden enligt krigsmateriellagstiftningen och ärenden enligt massförstörelsebestämmelserna. Vid handläggningen samråder inspektionen med bl.a. UD:s politiska avdelning liksom med flera myndigheter och har dessutom knutet till sig ett tekniskt-vetenskapligt råd. Exportkontrollärenden enligt kärntekniklagen bereds inom Miljö- och naturresursdepartementet i samråd med UD:s politiska avdelning. Yttrande inhämtas från Statens kärnkraftinspektion, som också är beslutande i vissa ärenden som rör kärnenergi. När det gäller kontrollen av högteknologi har regeringen det övergripande ansvaret, och dessa frågor handläggs av UD:s handelsavdelning. Beslut i enskilda exportärenden fattas emellertid av Tullverket, och de svenska handelskamrarna deltar i handläggningen genom att de av regeringen har be- myndigats utfärda importcertifikat och leveransverifikationer.

Den internationella utvecklingen på exportkontrollens område har under efterkrigstiden präglats av de motsättningar som rått mellan stormakterna. Förenta staterna och dess NATO-allierade har haft som målsättning att förhindra export av krigsmateriel, kärnteknik och högteknologi till Warszawa-paktens medlemmar och andra kommunistländer. Ett utvecklat samarbete på exportkontrollens område har bedrivits mellan NATO-länderna inom ramen för ett särskilt organ, COCOM (Coordinating Committee for Multilateral Export Controls), som skapades för ändamålet efter andra världskriget.

Till följd av de stora förändringar som inträtt på senare år – liberaliseringen i Östeuropa, Warszawa-paktens upplösning, Sovjetunionens sönderfall – förskjuts nu perspektivet väsentligt på exportkontrollens område. Vi står inför en successiv avveckling av det öst-västliga teknologiembargot. Samtidigt finns en ökande oro för att strategiskt känsliga varor och teknologier skall spridas till destinationer där de missbrukas och kommer till användning för att utveckla massförstörelsevapen och konventionella vapensystem. Ett internationellt samarbete för att förhindra en sådan spridning tar nu gradvis form. Under senare år har ett begränsat antal länder, däribland Sverige, enats om exportkontrollregimer för att förhindra spridningen av missiler och missilteknologi liksom av ämnen som kan användas för framställning av kemiska stridsmedel och utrustning som kan användas för framställning av kemiska och biologiska stridsmedel. En motsvarande regim har upprättats när det gäller viss kärnteknisk utrustning. Det av nedrustningskonferensen i Geneve antagna förslaget till en konvention om kemiska vapen omfattar också restriktioner för export av vissa ämnen som kan användas i kemiska vapen eller utgöra viktiga utgångsämnen för sådana.

Ambitionerna inriktas nu på att ytterligare bygga ut det internationella

samarbetet till att omfatta fler länder och att avse fler produkter. Ett exempel är det särskilda samarbetsorgan för exportkontroll som COCOM-länderna beslutat upprätta vid sidan av sin egen organisation. COCOM Cooperation Forum (CCF) som är organets tilltänkta benämning är avsett att samla flertalet västliga industriländer och de forna Warszawa-paktsländerna kring ett samarbete med syfte att bistå de senare länderna att utveckla egna system för exportkontroll. Eventuellt kan detta forum också komma att användas för att gemensamt förhindra spridning av strategiskt känsliga varor och teknologier till nya länder där de missbrukas och kommer till användning för att utveckla massförstörelsevapen och andra vapensystem.

Inom EG intensifieras också samarbetet på exportkontrollens område. Inom genomförandet av EG:s inre marknad och utvecklingen av gränskontroller mellan länderna pågår ett arbete som syftar till att harmonisera medlemsländernas system när det gäller kontrollen av sådana strategiskt känsliga varor och teknologier som har en civil användning men som också kan användas i förstörelsebringande syfte. I enlighet med Romfördragets bestämmelser om fri rörlighet för varor och i enlighet med Enhetsakten skall även dessa produkter kunna cirkulera fritt mellan gemenskapens medlemsländer, vilket dock förutsätter en harmonisering av kontrollpolitiken gentemot utomstående länder.

I propositionen 1991/92:174 om en ny lag om krigsmateriel föreslås att Krigsmaterielinspektionen (KMI) även i framtiden skall bereda ärenden om krigsmateriel. Beredning av ärenden enligt lagen (1991:341) om förbud mot utförsel av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte, m.m. handläggs också av inspektionen. I propositionen anges att det i annat sammanhang bör övervägas om det finns skäl till någon förändring av berednings- och beslutsordningen vad avser de frågor som handläggs av KMI. Även utredningen (SOU 1991:95) om översyn av kärntekniklagstiftningen på kärnenergiområdet har ansett att det är angeläget att en samlad översyn görs av lagstiftningen om utförselkontroll.

Utredningsuppdraget

Jag föreslår att en särskild utredare tillkallas för att i ljuset av den internationella utvecklingen på exportkontrollens område bedöma hur Sveriges kontroll över exporten av strategiskt känsliga varor i framtiden bör vara utformad och hur den bör organiseras.

Utredaren bör ta sin utgångspunkt i det nya mönster av internationellt samarbete som växer fram på exportkontrollens område. En analys bör göras av hur samarbetet ändrar inriktning till följd av att det gamla vapen- och teknologiembargot inom COCOM:s ram gradvis utvecklas samtidigt som

man försöker samla ett större antal länder kring ett samarbete för att förhindra spridningen till nya länder av strategiskt känsliga varor och teknologier. EG:s framväxande harmoniserade system för exportkontroll bör också studeras närmare. Konsekvenserna av denna internationella utveckling för Sveriges eget exportkontrollsystem bör bedömas. Utredarens utgångspunkt bör härvid vara dels Sveriges behov av att mot bakgrund av sin ansökan om medlemskap i EG få ett exportkontrollsystem som är förenligt med EG:s, dels att Sverige har anledning att aktivt engagera sig i ett samarbete vars grundläggande syfte är att förhindra att känsliga varor och teknologier sprids till destinationer där de kan komma till användning för att utveckla massförstörelsevapen eller medverka till en destabiliserande upprustning med konventionella vapen.

Utredaren bör värdera huruvida till följd av den internationella utvecklingen förändringar är påkallade i den lagstiftning som ligger till grund för kontrollen över export av strategiskt känsliga varor. Utredaren bör mot denna bakgrund också se över hur handläggningen av exportkontrollen idag är organiserad i regeringskansliet och hos myndigheterna och, om resultatet av översynen så påkallar, föreslå förändringar i handläggningsordningen.

Utredaren bör härvid uppmärksamma möjligheter att i regeringskansliet nå en ökad koncentration och ett bättre utnyttjande av kompetens och resurser i handläggningen av exportkontrollärenden. En målsättning bör vara att åstadkomma ökad effektivitet och samtidigt bättre överskådlighet och enkelhet i den administrativa hanteringen. Det bör övervägas att i större utsträckning än vad som är fallet i dag till en instans inom UD:s handelsavdelning samla handläggningen av exportkontrollen, dvs. både krigsmateriel och andra strategiskt känsliga produkter. Utredaren bör dock eftersträva lösningar som innebär att vid beredningen en klar åtskillnad upprätthålls mellan krigsmateriel å ena sidan och andra strategiskt känsliga produkter å den andra. Krigsmaterielinspektionen i sin roll av beredningsorgan i regeringskansliet bör även fortsättningsvis ansvara för beredningen av tillståndsärenden för utförsel av krigsmateriel. Utrikespolitiska bedömningar av bl.a. spridningsrisker förväntas komma att spela en viktig roll, varför samråd med UD:s politiska avdelningen även fortsättningsvis bör ske, särskilt vad avser massförstörelsevapen.

Utredaren bör också bedöma i vilken utsträckning beslut om exporttillstånd kan hanteras på myndighetsnivå. Största möjliga delegering är eftersträfvansvärd men hänsyn måste på detta område tas till ärendenas särskilda karaktär. Utredaren bör därför se över även organisationen på myndighetsnivå och bedöma hur denna skall kunna anpassas för att möjliggöra en dylik delegering.

Utredaren bör ägna särskild uppmärksamhet åt sådana förändringar i exportkontrollens organisation som är ägnade att underlätta för berörda ex-

portörer att identifiera vilka bestämmelser de skall beakta på exportkontrollens område liksom att underlätta deras kontakter med myndigheterna. Utredaren bör, inom ramen för utredningsuppdraget, låta sammanställa förslag till en vägledning eller handbok i exportkontroll, av vilken bör framgå samtliga gällande bestämmelser, varuomfattning, handläggningsordning m.m.

Utredaren bör samråda med den interdepartementala arbetsgruppen för utredning av frågor om gränskontroller och gränsformaliteter i ett EG-perspektiv.

Utredaren bör redovisa sitt uppdrag så snart som möjligt, dock senast den 1 juni 1993.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen be-
myndigat det statsråd som har till uppgift att föredra ärenden om utrikeshandel

att tillkalla en särskild utredare – omfattad av kommittéförordningen (1976:119) – med uppgift att utreda formerna för och organisationen av kontrollen över exporten av strategiskt känsliga varor,

att besluta om ledamöter i en till utredaren knuten referensgrupp,

att besluta om sakkunniga, experter, sekreterare och annat biträde åt utredaren.

Vidare hemställer jag att regeringen beslutar att kostnaderna skall belasta tredje huvudtitelns anslag *Utredningar m.m.*

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och bifaller hans hemställan.

(Utrikesdepartementet)

H A N D L E D N I N G
F Ö R
U T F Ö R S E L A V
S T R A T E G I S K T
K Ä N S L I G A
V A R O R

1 9 9 3

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sid

Förord

Inledning

Vem ansvarar för tillståndsgivning och
ärendehantering

KRIGSMATERIEL

- A. För vad behövs tillstånd
- B. Vad är krigsmateriel
- C. Tillstånd att tillhandahålla krigsmateriel
- D. Tillhandahållande av produkter som finns i utlandet
- E. Utförsel av krigsmateriel
 - Riktlinjer för utlandssamverkan
 - Ansökan om utförseltillstånd
 - Slutanvändaråtagande
- F. Avtal om tillverkningsrätter och samarbete
 - Upp- eller överlåtelse av tillverknings-
rätt
 - Samarbetsavtal
 - Ändring av eller tillägg till avtal
- G. Militärt inriktad utbildning
- H. Redovisning av marknadsföring
- I. Underrättelse om anbud
- J. Övrig uppgifts- och deklarationsskyldighet
- K. Förhandsanmälan till tullen
- L. Avgifter

PRODUKTER SOM KAN ANVÄNDAS I MASSFÖRSTÖRELSE-
SYFTE

Sid

- A. Vad är tillståndspliktigt
- B. Vilka produkter omfattas
- C. Tillståndsgivning
 - Kriterier för tillstånd
 - Slutanvändarintyg
 - Generella tillstånd
 - Ansökningens innehåll
- D. Programvara
- E. Upp- eller överlåtelse av tillverkningsrätt
- F. Tillhandahållande av produkter som finns i utlandet
- G. Klassificering av produkter
- H. Förhandsanmälan till tullen
- I. Avgifter

HÖGTEKNOLOGISKA PRODUKTER ENLIGT FÖRORDNINGEN MED FÖRBUD MOT
UTFÖRSEL AV VISSA VAROR

Sid

- A. Vilka produkter omfattas
- B. Förhandsanmälan om utförsel
- C. Utförselförbudets omfattning
- D. Beslut om utförsel

Beslut av lokal tullmyndighet
Beslut av Generaltullstyrelsen

- E. Medgivande om förenklat förfarande
- F. Rådgivning

KÄRNTEKNIKPRODUKTER

Sid

- A. Vilka produkter omfattas
- B. Utförsel
- C. Upp- eller överlåtelse av tillverkningsrätt
- D. Tillhandahållande av produkter som finns i utlandet
- E. Avgifter

Bilagor	Bilaga
Lag och förordning om krigsmateriel	1
Lag och förordning om förbud mot utförsel av produkter som kan användas i massförstörelse syfte	2
Lag och förordning om kärnteknisk verksamhet	3
Förordning om förbud mot viss utförsel	4
Adresser och telefonnummer till ansvariga beredningsorgan	5
Produktregister	6
Riktlinjer för krigsmaterielexport och annan utlandssamverkan rörande krigsmateriel	7
Blanketter rörande krigsmaterielutförsel	8
Tidpunkter för inlämnande av uppgifter och deklARATIONER rörande krigsmateriel	9
Blanketter rörande utförsel av produkter som kan användas i massförstörelsesyfte	10
Förteckning över länder som samarbetar inom MTCR, AG och NSG	11
Blanketter rörande utförsel av kärntekniska produkter	12
Blanketter rörande utförsel av produkter enligt förordningen om viss utförsel	13
Procedurer vid export av produkter enligt förordningen om viss utförsel	14

Av bilagorna har här endast bilaga 6 medtagits, vilket innehåller produktregister.

EXPORTKONTROLL AV STRATEGISKT KÄNSLIGA VAROR - BESTÄMMELSER OCH BESLUTSPROCESSER

Denna handledning vänder sig till företag, privatpersoner och myndigheter som exporterar

- produkter som kan användas för krigsföring
- utrustning och varor som kan användas för att tillverka sådana produkter.

Handledningen består av tre huvuddelar:

1. En förkortad beskrivning av de regler som gäller för export av strategiskt känsliga varor
2. De lagar och förordningar som kan vara aktuella vid export av sådana varor
3. En alfabetisk förteckning över vilka strategiskt känsliga produkter som exportkontrolleras.

VAD ÄR EN STRATEGISKT KÄNSLIG VARA?

De strategiskt känsliga varorna kan delas in i sex huvudgrupper:

1. Krigsmateriel
2. Produkter som kan användas för tillverkning av kemiska vapen
3. Produkter som kan användas för tillverkning av biologiska vapen
4. Produkter som kan användas för tillverkning av kärnvapen
5. Missiler och produkter som kan användas för att framställa eller använda missiler
6. Andra känsliga högteknologiska produkter.

INLEDNING

I denna handledning ges en kortfattad presentation av de centrala bestämmelserna om export av strategiskt känsliga varor och av de handläggningsrutiner som är tillämpliga.

Handledningen redovisar de viktigaste exportkontrollbestämmelserna, men ersätter inte de lagar och förordningar som är tillämpliga på området. Efter att ha studerat den översiktliga redovisningen av bestämmelserna, bör man alltså studera handledningens bilagor 1-4, som innehåller de aktuella författningsbestämmelserna i sin helhet!

Vem ansvarar för tillståndsgivning och ärendehantering?

Ansvaret åvilar följande departement och myndigheter:

1. Krigsmateriel; lag (1992:1300) om krigsmateriel och förordning (1992:1303) om krigsmateriel (bilaga 1), proposition 1991/92:174.

Beslut: Regeringen

Departement: Utrikesdepartementets handelsavdelning

Beredningsorgan: Krigsmaterielinspektionen (KMI).

2. Vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte

- a) missilprodukter
- b) kemiska och biologiska produkter
- c) kemisk och biologisk tillverkningsutrustning
- d) kärntekniska produkter och material;

Lagen (1991:341) om förbud mot utförsel av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte, m.m. och förordningen (SFS 1991:343, senast ändrad genom SFS 1993:108)) med samma namn (bilaga 2), proposition 1990/91:97 och 1992/93:154.

Beslut: Regeringen

Departement: Utrikesdepartementets handelsavdelning

Beredningsorgan: Krigsmaterielinspektionen.

3. Kärntekniska anläggningar och kärnteknisk utrustning som ingår i kärnbränslecykeln;

Lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet och förordningen (SFS 1984:14) med samma namn (bilaga 3). Proposition 1983/84:60 och 1992/93:98.

Beslut: Regeringen

Departement: Miljö- och naturresursdepartementet

Beredningsorgan: Statens Kärnkraftsinspektion (SKI) och Miljö- och naturresursdepartementet.

4. Vissa högteknologiprodukter;

Förordningen (1986:89) om förbud mot utförsel av vissa varor (bilaga 4).

Beslut: Generaltullstyrelsen/lokal tullmyndighet
Departement: Utrikesdepartementets handelsavdelning
Beredningsorgan: Tullmyndighet.

Adresser och telefonnummer till ovanstående departement och myndigheter återfinns i bilaga 5.

Vilken författning och tillståndsprocedur som skall tillämpas beror på vilken av ovanstående grupper som en produkt tillhör. I bilaga 6 finns ett produktregister över kontrollerade produkter med hänvisning till respektive förordning.

KRIGSMATERIEL

A Enligt krigsmateriellagen krävs tillstånd för:

1. tillverkning av krigsmateriel
2. tillhandahållande av krigsmateriel
3. förmedling av krigsmateriel
4. utförsel av krigsmateriel inklusive programvara
5. avtal om upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt avseende krigsmateriel
6. samarbetsavtal med någon i utlandet om
 - a) gemensam utveckling av krigsmateriel eller metod för framställning av krigsmateriel
 - b) utveckling av krigsmateriel eller metod för framställning av krigsmateriel för dennes räkning
 - c) gemensam tillverkning av krigsmateriel
7. ändring av tillståndspliktigt avtal
8. militärt inriktad utbildning.

Alla ansökningar om tillstånd enligt lagen ställs till regeringen, men ges in till Krigsmaterielinspektionen (KMI).

B Vad är krigsmateriel?

I krigsmateriellagen regleras vapen, ammunition och annan för militärt bruk utformad materiel som enligt regeringens föreskrifter utgör krigsmateriel. Produkterna anges i krigsmaterielförteckningen i bilaga till krigsmaterielförordningen, bilaga 1 i denna handledning.

Krigsmaterielförteckningen kan inte utformas så att den täcker alla tänkbara produktvarianter. När man är tveksam om en produkt skall klassificeras som krigsmateriel, kan man vända sig till KMI.

Som underlag för KMI:s klassificeringsbedömning bör följande redovisas:

1. materielens funktion och användningsområde
2. materielens konstruktion och tekniska egenskaper.

Materielen bör definieras noggrannt med angivande av namn och produktnummer eller tillverkningsbeteckning.

Om materielen är en civil produkt, som modifierats för militärt bruk, bör modifieringsgraden uttryckas i procentuell kostnadsökning eller på annat lämpligt sätt.

I krigsmateriellagen används beteckningen utlandssamverkan som en samlande beteckning

för de typer av internationell verksamhet som regleras i lagen, vilket innefattar

- a) förmedling
- b) export
- c) upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt
- d) samarbetsavtal
- e) militärt inriktad utbildning.

C Tillstånd att tillhandahålla krigsmateriel

Med tillhandahållande avses:

- a) försäljning
- b) upplåtelse
- c) utbudande mot vederlag
- d) lån
- e) gåva
- f) förmedling.

För verksamhet som avser tillhandahållande av

- a) krigsmateriel
 - b) uppfinningar rörande krigsmateriel
 - c) metod för framställning av krigsmateriel
- krävs regeringens tillstånd om verksamheten

Detta tillstånd är ett generellt tillstånd att bedriva handel med krigsmateriel. Förutom detta tillstånd krävs enskilt tillstånd i varje särskilt ärende för förmedling av krigsmateriel som finns i utlandet och för export (se D och E nedan).

Från kravet på generellt tillhandahållartillstånd finns vissa undantag.

För behandling av en ansökan om tillstånd att tillhandahålla krigsmateriel krävs att uppgifter lämnas om

- a) sökandens namn
- b) medborgarskap
- c) yrke och hemvist
- d) ägarförhållandena vid ansökningstillfället (gäller endast handelsbolag och aktiebolag)
- e) slag av krigsmateriel, uppfinning eller metod som skall omfattas av verksamheten
- f) vem sökanden ämnar företräda.

D Tillhandahållande av produkter som finns i utlandet

För att tillhandahålla krigsmateriel som finns i utlandet till någon i utlandet krävs tillstånd, om den som tillhandahåller materielen är ett svenskt företag, en

svensk myndighet eller någon som är bosatt eller stadigvarande vistas i Sverige.

Om ett svenskt företag, som har tillstånd att tillverka eller tillhandahålla krigsmateriel, vill sälja krigsmateriel som befinner sig utanför Sverige till en köpare som också finns i utlandet, räcker det alltså inte att ha ett tillverknings- eller tillhandahållartillstånd, utan det krävs också ett särskilt tillstånd för den enskilda affären.

För behandlingen av ansökan om ett sådant tillstånd krävs att uppgifter lämnas om:

- a) sökandens namn
- b) medborgarskap
- c) yrke och hemvist
- d) materielens, uppfinningens eller metodens beskaffenhet och värde
- e) vem som tillverkat materielen
- f) köpare eller annan mottagare
- g) avsedd tidpunkt för tillhandahållandet
- h) slutanvändare.

E Utförsel av krigsmateriel

För utförsel av krigsmateriel från Sverige krävs tillstånd. Överföring av programvara jämfställs med utförsel.

Utförselansökningar prövas av regeringen, men ansökan skall ställas till KMI. Ärenden som inte är av större omfattning eller i övrigt inte anses vara av större vikt avgörs av utrikeshandelsministern.

Riktlinjer för utlandssamverkan

Regeringen har i propositionen 1991/92:174 redovisat de riktlinjer som tillämpas vid prövningen av krigsmaterielärenden. Riktlinjerna redovisas i bilaga 7 till denna handledning.

Förutom att utgöra riktlinjer för regeringen vid prövningen av ansökningar om tillstånd till utlandssamverkan, kan riktlinjerna utgöra ledning

för den som avser att inleda marknadsföring i nya länder.

Riktlinjerna kan delas in i tre delar:

- I grundförutsättningar för export
- II ovillkorliga exporthinder
- III villkorliga exporthinder

I För utlandssamverkan finns två grundförutsättningar:

- a) Utlandssamverkan skall tillgodose det svenska försvarets behov av materiel eller kunskande, eller i övrigt vara säkerhetspolitiskt önskvärd.
- b) Samverkan får inte stå i strid med målen för Sveriges utrikespolitik.

II Om dessa grundförutsättningar är uppfyllda, kan det ändå finnas s.k. **ovillkorliga exporthinder** som utgör absoluta hinder mot export av krigsmateriel från Sverige.

- a) internationell överenskommelse som Sverige tillträtt
- b) beslut av FN:s säkerhetsråd
- c) folkrättsliga regler om export från neutral stat under krig.

III Villkorliga exporthinder föreligger om:

- a) omfattande eller grova kränkningar av de mänskliga rättigheterna sker i mottagarstaten
- b) mottagarstaten befinner sig i väpnad konflikt med annan stat
- c) mottagarstaten har inre väpnade oroligheter
- d) mottagarstaten befinner sig i internationell konflikt som kan leda till krig.

Om man är osäker på de politiska förhållandena i ett visst land, där man överväger att inleda en marknadsföring, kan man kontakta KMI för att få vägledning.

Ansökan om utförseltillstånd

En ansökan om utförseltillstånd kan göras på en blankett som KMI tillhandahåller (bilaga 8) och skall innehålla följande uppgifter:

- a) sökandens namn och hemvist

- b) materielsort, mängd och värde
- c) köpare, mottagare och slutanvändare
- d) ändamålet med utförseln, t.ex. försäljning, demonstration eller reparation
- e) önskad giltighetstid, t.ex. den närmaste tolv månadersperioden
- f) avsedd tidpunkt för utförseln

Slutanvändaråtagande och intyg om egen tillverkning

Vid beredningen av ett utförselärende begär regeringen regelmässigt in ett slutanvändaråtagande från mottagarstaten eller ett intyg om egen tillverkning från mottagaren.

Blankett för slutanvändaråtagande tillhandahålls av KMI (bilaga 8). Sedan det fyllts i och undertecknats, skall intyget gå via svensk beskickning i mottagarlandet till KMI. Det sökande företaget skall alltså inte ha någon befattning med intyget, sedan blanketten överlämnats till köparlandets regering. Intyg om egen tillverkning skrivs på kundens firmapapper och sänds in med tillståndsansökan. Exempel på text framgår av bilaga 8.

F Avtal om tillverkningsrätter och samarbete

I krigsmateriellagen förbjuds inte bara export av krigsmateriel, utan också andra åtgärder som innebär att materiel med svenskt ursprung görs tillgänglig utomlands. Detta gäller

- a) ingående av avtal om upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt
- b) samarbetsavtal med någon i utlandet om
 - gemensam utveckling av krigsmateriel eller metod för framställning av krigsmateriel
 - utveckling av krigsmateriel eller metod för framställning av krigsmateriel för dennes räkning
 - gemensam tillverkning av krigsmateriel

Upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt

En upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt i krigsmateriellagens mening är ett medgivande i någon form att utnyttja en rätt eller ett tekniskt underlag som

ritningar, beskrivningar eller programvara. Kravet på tillstånd för att upplåta eller överlåta en tillverkningsrätt gäller alltså för varje tillhandahållande av ett underlag, som gör det möjligt för mottagaren att framställa en produkt som utgör krigsmateriel, enligt den svenska definitionen. Både immateriellt skyddade rättigheter och driftserfarenheter omfattas.

Samarbetsavtal

De avtal som kräver tillstånd avser alltså

- gemensam utveckling av krigsmateriel eller metod för framställning av krigsmateriel
- utveckling av krigsmateriel eller metod för framställning av krigsmateriel för någon annans räkning
- gemensam tillverkning av krigsmateriel

Med utveckling av krigsmateriel avses ett konstruktionsarbete för att åstadkomma ett produktionsunderlag för en produkt.

Om arbetet gäller en modifiering eller anpassning av en tidigare utvecklad produkt, och arbetet inte avses medföra en väsentlig förändring av produktens prestanda, betraktas detta normalt inte som utveckling.

Även om avtalet avseende utveckling avser materiel som uteslutande skall införas till och användas i Sverige föreligger tillståndsplikt.

Vanligen ställer regeringen i samband med tillståndsgivningen villkor rörande export till tredje land av den färdiga produkten.

Intyg i samband med samarbetsavtal

Det förekommer att KMI i beredningsarbetet kräver in ett intyg från myndighet i det land där arbetet skall bedrivas. Intyget kan t.ex. bekräfta att myndighet är införstådd med begränsande villkor i regeringsbeslutet.

Kriterier för tillstånd

Följande faktorer har betydelse när regeringen prövar om samarbetsavtal skall få ingås:

- a) produktens betydelse för det svenska försvaret
- b) samarbetspartner

- c) samarbetsland
- d) önskemål om export till tredje land (jfr. riktlinjerna).

Ändring av eller tillägg till avtal

Också ändring av eller tillägg till ett avtal om upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt eller ett samarbetsavtal kräver tillstånd, om ändringen eller tillägget gäller

- a) den materiel som omfattas av avtalet
- b) vidareupplåtelse eller vidareöverlåtelse av rätt enligt avtalet
- c) rätt att tillhandahålla krigsmateriel till ny mottagare
- d) förlängning av avtalets giltighetstid
- e) bestämmelser om sekretess

G Militärt inriktad utbildning

Militärt inriktad utbildning av icke svenska medborgare kräver i allmänhet tillstånd.

H Redovisning av marknadsföring

Den som har tillstånd att tillverka eller tillhandahålla krigsmateriel och svensk statlig myndighet som bedriver motsvarande verksamhet, är skyldig att lämna redovisning till regeringen om:

- a) den marknadsföring av krigsmateriel som bedrivs i utlandet
- b) om åtgärder som syftar till att avtal om upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt eller samarbetsavtal skall ingås.

Redovisningen skall lämnas till KMI. Frågan om marknadsföringsåtgärder tas också regelmässigt upp på de möten som KMI har med de större krigsmaterieltillverkande företagen.

Syftet med bestämmelsen är att KMI skall kunna lämna företagen regeringens synpunkter på tilltänkta projekt, mottagarländer och kunder på ett tidigt stadium, då inga bindande åtaganden föreligger för företagen.

Redovisningen avser varje kalenderkvartal och lämnas till KMI senast en månad efter kvartalets slut.

Redovisningen skall innehålla uppgifter om

- a) i vilka länder marknadsföring äger rum och med vilka länder avtal förbereds
- b) vilka bestämda mottagare marknadsföringen riktar sig till och med vilka bestämda parter avtalsdiskussioner förs
- c) vilken materiel som marknadsföringen resp. avtalsförberedelserna avser.

I Underrättelse om anbud

Även om ett företag har redovisat för regeringen att man marknadsför krigsmateriel i ett land, skall regeringen i följande fall skriftligen underrättas innan anbud lämnas eller, om det inte har förekommit ett anbudsförfarande, innan avtal ingås:

- a) tillhandahållande av krigsmateriel till någon i utlandet
- b) upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt till någon i utlandet
- c) samarbete med någon i utlandet avseende utveckling eller tillverkning

Underrättelsen skall lämnas till KMI fyra veckor innan anbudet lämnas eller avtalet sluts.

Underrättelsen bör innehålla uppgift om:

- a) anbudstagarens eller avtalspartens namn och hemvist
- b) materieltyp, mängd och uppskattat värde
- c) kopia av avtalsutkast.

Om regeringen inte återkommit i frågan efter fyra veckor, kan sökanden avge anbudet eller sluta avtalet.

Om regeringen vid granskningen av underrättelsen finner t.ex. att det är ett anbud om försäljning av krigsmateriel till ett land till vilket utförsel inte skulle tillåtas, kan regeringen förbjuda att anbudet lämnas. Motsvarande gäller också underrättelser om samarbetsavtal och upplåtande av tillverkningsrätt.

J Övrig uppgifts- och deklarationsskyldighet

Den som har tillstånd att tillverka eller tillhandahålla krigsmateriel skall

1. lämna leveransdeklaration
2. lämna en sammanställning om ingångna avtal om tillverkningsrätter och samarbete
3. lämna en sammanställning av ägande i utländska rättssubjekt

1. Leveransdeklarationer skall avse fakturerade och verkställda leveranser.

KMI tillhandahåller en blankett för dessa leveransdeklarationer (bilaga 8). Deklarationen undertecknas på heder och samvete och ges in till KMI.

2. Redovisning av tillverkningsrätter och samarbetsavtal skall innehålla uppgifter om:

- a) vad avtalet avser och när det ingicks
- b) om avtalet fortfarande är i kraft
- c) om tillverkning eller utveckling i enlighet med avtalet fortfarande förekommer
- d) hur samarbetet bedrivs.

I bilaga 9 redovisas vid vilka tidpunkter dessa uppgifter skall lämnas.

K. Förhandsanmälan till tullen om avsedd utförsel

Utförsel av krigsmateriel skall anmälas till tullmyndighet senast en vecka innan utförseln avses ske. Då skall utförseltillståndet uppvisas i original.

Undantag:

- a) om materielen skall föras ut för att repareras, ses över eller för någon annan liknande åtgärd och sedan tas in i Sverige igen
- b) om materielen förs ut efter att ha reparerats, setts över eller någon liknande åtgärd
- c) om materielen skall demonstreras eller lånas ut och sedan tas in i Sverige igen
- d) om materielen är ett utbyte av tidigare levererad materiel eller om den sänds ut efter reklamation eller annat liknande skäl.

För att tullen skall godta att utförseln inte anmäls i förväg, krävs att det av utförseltillståndet framgår att det är fråga om ett av dessa undantag och att utförseltillståndet innehåller villkor om återinförsel, i de fall detta är aktuellt.

Om det finns särskilda skäl för det, kan Generaltullstyrelsen i ett enskilt fall medge ytterligare undantag från kravet på förhandsanmälan.

L Avgifter

Tre typer av beslut är avgiftsbelagda:

1. tillverkningstillstånd
2. tillstånd att tillhandahålla krigsmateriel
3. tillstånd till utförsel.

Undantag från avgiftskravet:

Den som har tillverkningstillstånd är befriad från avgift för beslut om utförsel och förmedling av krigsmateriel.

Avgiften är 500 kronor för varje beslut.

**PRODUKTER SOM OMFATTAS AV LAGEN (1991:341) OM FÖRBUD MOT
UTFÖRSEL AV VISSA PRODUKTER SOM KAN ANVÄNDAS I
MASSFÖRSTÖRELSESYFTE, M.M.**

A Vad är tillståndspliktigt enligt lagen?

Enligt lagen krävs tillstånd för

1. utförsel av produkter som omfattas av lagen
2. förmedling av produkter som finns i utlandet
3. avtal om upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt.

B Vilka produkter omfattas av lagen?

Lagen omfattar

1. missiler och missilprodukter
2. kemiska utgångsämnen
3. biologiska patogener och toxiner
4. biologisk och kemisk tillverkningsutrustning
5. kärntekniska produkter och material
6. programvara med anknytning till dessa produkter.

I bilagor till förordningen (1991:341, senast ändrad genom SFS 1993:108) om förbud mot utförsel av vissa produkter som kan användas i massförstörelsesyfte, m.m. (bilaga 2) anger regeringen den exakta produktomfattningen.

Gemensamt för de reglerade produkterna är att de har ett civilt användningsområde, men direkt eller indirekt kan användas i massförstörelsesyfte. Denna möjliga användning är skälet till att varorna exportkontrolleras.

C Tillståndsgivning

Ansökningar om tillstånd enligt lagen prövas av regeringen. KMI bereder ärendena, i vissa fall efter samråd med andra departement.

En ansökan skall ställas till regeringen, men sändas till KMI.

Kriterier för tillstånd

Besluten fattas utifrån en bedömning av om det finns risk,

för att produkterna kan komma att användas för framställning, utveckling eller användning av massförstörelsevapen i mottagarlandet eller bli föremål för vidareexport. Till grund för regeringens prövning ligger bl.a.

1. mottagarlandets mål för nationella missil- och rymdprogram
2. mottagarlandets anslutning till relevanta internationella överenskommelser
3. den aktuella exportens potentiella betydelse i mottagarlandet för utveckling, framställning eller användning av massförstörelsevapen
4. produktens avsedda användning och möjligheterna att kontrollera denna
5. risken för reexport.

Slutanvändarintyg

Regeringen begär normalt att mottagaren av produkterna intygat att produkterna skall ha civil användning och inte reexporteras, utan den svenska regeringens tillstånd.

Slutanvändarintyget tecknas på köparens firmapapper. Exempel på utformning framgår av bilaga 10. Intyget inhämtas av exportören som vidarebefordrar detta till KMI.

Regeringen kan också vända sig till mottagarlandets regering för ytterligare försäkringar beträffande produkternas användning.

Generella tillstånd

För export till länder med exportkontrollbestämmelser motsvarande de svenska, kan regeringen ge ett företag ett generellt utförseltillstånd, vilket innebär att den enskilda utförseln inte föranleder ett individuellt beslut.

De mottagarländer, som kan bli aktuella för generella tillstånd, är de länder som tillsammans med Sverige deltar i internationellt samarbete, med syfte att hindra spridningen av produkter som kan användas i massförstörelsesyfte. Av bilaga 11 till denna handledning framgår vilka länder det rör sig om.

Exempel: Ett svenskt, företag som ingår i en internationell koncern, tillverkar en produkt som omfattas av lagen. Denna produkt marknadsförs kontinuerligt av dotterbolag i länder tillhörande aktuell exportkontrollregim. För att det svenska företaget inte skall behöva ansöka om utförseltillstånd för varje leverans, kan företaget ansöka om ett generellt tillstånd att föra ut produkten

- under en tidsperiod av 3 år
- till länder tillhörande aktuell exportkontrollregim.

Ett generellt tillstånd

1. skall avse en enskild exportör
2. tidsbegränsas
3. gälla specificerade produkter
4. ange vilka länder tillståndet avser

Såväl tillstånd i enskilda ärenden som generella tillstånd kan förenas med villkor och kontrollbestämmelser.

Exempel:

Ett villkor kan vara att vidareexport kräver den svenska regeringens tillstånd.
 Som kontrollbestämmelse kan föreskrivas att

- exportören i efterhand redovisar vilka produkter som nått vilken mottagare
- exportören i efterhand lämnar in slutanvändaråtagande från mottagarna.

Ansökningsinnehåll:

En ansökan om utförsel skall innehålla följande uppgifter:

1. produktens beskaffenhet
2. produktens avsedda användning
3. antal eller mängd
4. totalt värde
5. köpare och/eller mottagares namn och adress
6. slutanvändare
7. ändamålet med utförseln, t.ex. försäljning, demonstration eller reparation
8. avsedd tidpunkt för utförseln
9. skriftligt åtagande från mottagaren att produkterna skall ha civil användning och inte vidareexporteras.

KMI tillhandahåller ansökningsblanketter (bilaga 10).

H Programvara

I lagen jämställs överföring av programvara med utförsel. I allmänhet förs inte programvara ut separat, utan ingår i en produkt som exporteras.

Exempel: I en tillverkningsutrustning finns programvara avsedd för styrningen av tillverkningsprocessen. Vid utförseln av tillverkningsutrustningen fordras inte ett särskilt tillstånd för utförseln av programvaran. Vid ansökan om utförsel av tillverkningsutrustningen bör det dock framgå att programvara ingår i utrustningen.

Om programvara skall föras ut utan samband med leverans av en produkt, krävs däremot ett särskilt tillstånd.

Exempel: Ett svenskt företag får i uppdrag att konstruera programvaran för styrningen av tillverkningsprocessen i en utländsk tillverkningsutrustning. Utförseln av programvaran kräver ett särskilt tillstånd.

Även om programvaran skall överföras elektroniskt, t.ex. via telefon eller radioförbindelse krävs tillstånd.

E Upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt

En upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt i massförstörelselagens mening är ett medgivande i någon form, att utnyttja en rätt eller ett tekniskt underlag som ritningar, beskrivningar eller programvara. Kravet på tillstånd för att upplåta eller överlåta en tillverkningsrätt gäller alltså för varje tillhandahållande av ett underlag, som gör det möjligt för mottagaren att framställa en utförselkontrollerad produkt. Både immateriellt skyddade rättigheter och driftserfarenheter omfattas.

Ansökan om tillstånd att ingå ett avtal om upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt skall ställas till regeringen, men skickas till KMI.

Ansökan skall innehålla uppgifter om:

1. tillverkningsrättens innehåll och värde
2. avtalsparten
3. tidpunkt för avtalets ingående
4. produktens avsedda användning
5. vem som skall använda de tillverkade produkterna

Till ansökan bör fogas:

1. utkastet till det avtal man vill ingå
2. ett skriftligt åtagande från motparten att tillverkning enligt avtalet uteslutande skall ske för civila ändamål.

Regeringen kan begära försäkringar från regeringen i det land där tillverkningsrätten skall utnyttjas, att rättigheten uteslutande skall utnyttjas för civila ändamål.

F Tillhandahållande av produkter som finns i utlandet

För förmedling av en produkt som finns i utlandet krävs tillstånd om:

1. affären förbereds eller görs upp i Sverige
2. affären genomförs i utlandet av ett svenskt företag, en svensk myndighet eller någon som är bosatt eller stadigvarande vistas här.

Exempel: En svensk agent som köper en kontrollerad produkt i utlandet, får inte sälja denna vidare till någon i utlandet, utan att ha fått regeringens tillstånd. Detsamma gäller om någon, som är bosatt i Sverige, får kännedom om att en sådan produkt finns tillgänglig på marknaden och förmedlar kontakten mellan säljare och köpare.

En ansökan skall innehålla följande uppgifter:

1. produktens beskaffenhet och värde
2. vem som äger produkten i utlandet
3. köpare eller annan mottagare
4. produktens avsedda användning
5. tidpunkt för tillhandahållandet

G Klassificering av produkter

Om man inte kan avgöra om en produkt omfattas av bestämmelserna genom att läsa produktförteckningarna i massförstörelseförordningen, kan man vända sig till KMI för att få hjälp med klassificeringen.

Följande uppgifter bör i sådana fall lämnas till KMI:

1. produktbeskrivning
2. produktens civila användningsområde
3. möjlig användning i massförstörelsesyfte
4. eventuell avvikelse i specifikation eller utförande från produktens standardutförande.

H Förhandsanmälan till tullen om avsedd utförsel

Utförsel av produkter, för vilka utförseltillstånd har beviljats enligt massförstörelselagen, skall anmälas till tullen senast en vecka innan utförseln avses ske.

Undantag:

1. produkter som utförs för reparation, översyn eller annan liknande åtgärd och som skall återinföras,
2. produkter som återutförs efter reparation, översyn eller annan liknande åtgärd,
3. produkter som utförs för demonstrationsändamål, lån eller bearbetning och som skall återinföras, i den mån de inte förbrukas,
4. produkter som återsänds efter reklamation, felleverans eller av annat liknande skäl, eller
5. biologiska agenser.

För att tullen skall kunna acceptera att utförseln inte anmäls i förväg, krävs att det av utförseltillståndet framgår att det är fråga om ett av dessa undantag och att utförseltillståndet innehåller villkor om återinförsel, i de fall detta är aktuellt. När materielen anmäls till utförsel bör utförseltillståndet bifogas.

Generaltullstyrelsen eller den tullmyndighet som Generaltullstyrelsen bestämmer får, om det finns särskilda skäl till det, för enskilt fall medge undantag från vad som föreskrivs i första stycket.

J Avgifter

För tillstånd utgår en avgift med 500 kronor om produktvärdet överstiger 10 000 kr. I övriga ärenden utgår inte någon avgift.

HÖGTEKNOLOGIPRODUKTER ENLIGT FÖRORDNINGEN (1986:89) MED FÖRBUD MOT UTFÖRSEL AV VISSA VAROR

A Vilka produkter omfattas av förordningen?

Enligt förordningen omfattas

1. vissa material
2. bearbetningsutrustning
3. elektronik
4. datorer
5. telekommunikationsutrustning
6. sensorer
7. flyg- och navigeringsutrustning
8. marin utrustning
9. framdrivningsutrustning

i den omfattning som regeringen föreskriver i en produktförteckning som publiceras av Generaltullstyrelsen i Tullverkets författningssamling.

Förordningens produktförteckning är mycket omfattande och innehåller allt från avancerade datorer till verktygsmaskiner. Den detaljerade listan finns som bilaga 4 i denna handbok. I förteckningen presenteras varorna under de rubriker som anges ovan.

B Förhandsanmälan om utförsel

Utförsel av alla varor som omfattas av förordningen skall anmälas till tullmyndighet, senast en vecka före den tidpunkt vid vilken utförsel avses ske.

Undantag:

1. varor tillverkade i de länder som framgår av förordningens bilaga 2 och som skall reexporteras till något av dessa länder
2. varor tillverkade i Sverige som är destinerade till ett land enligt ovan
3. varor som återsänds till avsändarlandet för reparation, översyn eller andra liknande åtgärder
4. varor som återsänds till avsändarlandet efter en sådan åtgärd.

C Utförsselförbudets omfattning

Om en vara som omfattas av förordningen

1. är tillverkad i utlandet och
2. är föremål för exportkontroll i tillverkningslandet

får produkten inte föras ut ur Sverige utan tillstånd.

D Beslut om utförsel

Beslut om utförsel fattas av tullmyndighet eller Generaltullstyrelsen.

Beslut av lokal tullmyndighet

Den lokala tullmyndigheten får fatta beslut om utförsel

1. om exportören vid utförseln kan presentera ett certifikat eller en annan handling, som visar att varan med hänsyn till exportreglerna i tillverkningslandet får reexporteras till den avsedda destinationen, t.ex. en reexportlicens från en myndighet i tillverkningslandet
2. om varan är tillverkad i något av de länder som framgår av förordningens bilaga 2 och skall reexporteras till ett sådant land.

Beslut av Generaltullstyrelsen

Generaltullstyrelsen fattar beslut om utförsel i andra fall, där det inte av omständigheterna framgår att det finns något hinder mot exporten.

Detta gäller beträffande sådana ärenden, där exportören inte kan visa upp ett intyg som anger att tillverkningslandet skulle tillåta export till den avsedda destinationen.

Den möjlighet som Generaltullstyrelsen har, att avgöra ett sådant ärende, består huvudsakligen i att genom sina kontakter i andra länder konstatera, om tillverkningslandets myndigheter tidigare har tillåtit export av motsvarande produkt till den avsedda destinationen. Exportören kan underlätta för Generaltullstyrelsen genom att redovisa sådan information.

Om Generaltullstyrelsen inte tillåter utförsel kan beslutet överklagas till regeringen.

Medgivande om förenklat förfarande

Generaltullstyrelsen kan ge ett företag som bedriver exportverksamhet ett generellt tillstånd, att under vissa villkor föra ut varor som omfattas av exportförbud. Ett företag som givits ett sådant tillstånd är också befriat från skyldigheten att förhandsanmäla utförsel en vecka i förväg.

En ansökan om ett sådant medgivande skall ställas till Generaltullstyrelsen, som tillhandahåller ansökningsblanketter (bilaga 13).

Beviljandet av en sådan ansökan förutsätter att exportören har goda kunskaper om såväl nationella som internationella exportkontrollbestämmelser. Generaltullstyrelsen gör noggranna undersökningar av såväl detta som av företagets rutiner för hantering av export. Ett beviljat tillstånd följs upp, genom kontroller på företaget av hanteringen av exporten och kunskaperna om exportkontroll för berörda varor och länder. Ett medgivande kan också återkallas i sin helhet eller beträffande en viss varusändning.

En schematisk framställning av utförselproceduren i några typfall ges i bilaga 14.

F Rådgivning

Rådgivning, när det gäller klassificeringen av en produkt och information om exportkontrollreglerna i andra länder, lämnas av Generaltullstyrelsens kontrollbyrå. När det gäller innehållet i andra länders exportkontrollbestämmelser kan också Utrikesdepartementets handelsavdelning hjälpa till med information.

KÄRNTEKNISKA PRODUKTER

A. Vilka produkter omfattas

Enligt förordningen omfattas kärntekniska anläggningar och utrustningar ingående i kärnbränslecykeln enligt följande huvudrubriker:

1. Kärnreaktorer och utrustning för dessa
2. Icke-kärnmaterial för reaktorer
3. Anläggningar för upparbetning av bestrålade bränsleelement och utrustning särskilt konstruerad eller iordningställd för detta
4. Anläggningar för tillverkning av kärnbränsleelement
5. Anläggningar för separation av uranisotoper och utrustning, annan än analysinstrument, särskilt konstruerad eller iordningställd för detta
6. Anläggningar för tillverkning av tungt vatten, deuterium och deuteriumföreningar samt utrustning särskild konstruerad eller iordningställd för detta
7. Övrig utrustning
8. Utrustning och material beträffande vilken eller vilket tillverkningsrätt inte får upplåtas eller överlåtas

Den fullständiga förteckningen finns i bilaga 3.

B Utförsel

Om en produkt omfattas av förordningen får den inte utföras utan tillstånd.

Ansökan om utförsel inges till Statens kärnkraftsinspektion (SKI).

En utförselansökan skall innehålla följande uppgifter:

1. sökandens namn och adress
2. köpare, mottagare och slutanvändare
3. typ och kvantitet av utrustning eller material
4. teknisk specifikation och produktens avsedda användning
5. begärd giltighetstid för utförseltillstånd och avsedd tidpunkt för utförseln
6. utförselns ändamål.

SKI bereder utförselansökan och överlämnar den, med sitt eget yttrande, till regeringen för beslut.

Meddelade tillstånd är tidsbegränsade och innehåller villkor angående rapportering till SKI. Tillstånd expedieras direkt till den sökande med kopia till SKI.

C. Upp- eller överlåtelse av tillverkningsrätt

Upp- eller överlåtelse av tillverkningsrätt för kontrollerad produkt får inte ske utan regeringens tillstånd. Ansökan om tillstånd sker som för utförsel enligt ovan.

D. Tillhandahållande av produkt som finns i utlandet

Regeringens tillstånd erfordras också, om svenskt företag, svensk myndighet eller någon som är stadigvarande bosatt här, vill tillhandahålla en produkt som finns i utlandet till någon i utlandet. Ansökan om tillstånd sker som för utförsel enligt ovan.

E. Avgifter

När en ansökan ges in till Statens kärnkraftinspektion skall en ansökningsavgift betalas till inspektionen. Avgiften för ansökan om tillstånd enligt ovan är 4.000 kronor.

Ansökningsavgift skall inte betalas av den som har särskilt tillstånd av regeringen enligt lagen om kärnteknisk verksamhet att inneha eller driva en kärnteknisk anläggning.

Om kärnkraftinspektionens prövning av en ansökan medför kostnader, som väsentligt överstiger de belopp som anges i första stycket, skall tilläggsavgift betalas med 600 kronor per timme för arbete som kärnkraftinspektionen utfört. Tilläggsavgift betalas efter särskild debitering av kärnkraftinspektionen.

Bilaga 6

PRODUKTREGISTER

För att underlätta för företag och myndigheter att hitta var kontrollerade produkter specificeras här ett sakregister utarbetats.

Registret som är uppställt i alfabetisk ordning hänvisar till de olika produktförteckningarna enligt nedan:

H = Varuförteckning enligt förordningen (1986:89) om förbud mot viss utförsel (TFS 1992:16 V:2) den s.k. Högteknologiförordningen.

Exempel: H 1C 06 hänvisar till positionen "1.C.06. Vätskor och smörjmedel" i denna förordning.

M = Missilteknologi, hänvisar till bilaga 1 i massförstörelseförordningen

Exempel: M 9c hänvisar till "Grupp 9 position c) Accelerometrar med ..." i denna bilaga.

B = Biologiska produkter där
BH = Humana patogener
BA = Animala patogener
BT = Biologisk tillverkningsutrustning

Dessa produkter återfinns i bilaga 2 respektive 4 i massförstörelseförordningen.

C = Kemiska produkter där
CU = Kemiska utgångsämnen
CT = Kemisk tillverkningsutrustning

Dessa produkter återfinns i bilaga 3 respektive 5 i massförstörelseförordningen.

N = Kärnteknisk utrustning där
NB = Produkter ingående i kärnbränslecykeln m.m.
NÖ = Övriga produkter som kan användas för kärnvapenproduktion

Dessa produkter återfinns i bilaga ... (NB) respektive i bilaga 6 (NÖ) i massförstörelseförordningen.

Exempel: NÖ II 2 hänvisar till gruppen "II Material och undergruppen 2. Beryllium ..." i ovannämnda bilaga 6.

K = Krigsmateriel hänvisar till krigsmaterielförteckningen i bilaga 1 till denna handledning.

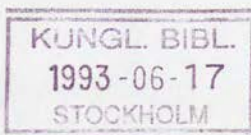
Efter K anges den grupp 1-37 i krigsmaterielförteckningen produkten tillhör.

Korsregister

Absorbenter av elektromagnetiska vågor	H 1.C.01.
Absorbenter, icke plana och plana	1.C.01.a.2
H 1.C.01.a.2.	
Accelerometrar	M9C
Akustiska strålar för programvara	H 7.A.01.
Akustiska hydrofonsystem	H6.A.01.a.2.b.
Akustiska system för att upptäcka eller lokalisera föremål	H 6.A.01.a.1.b.
Akustiska system för positionsbestämning	H 6.A.01.a.1.d.
Akustiska projektorer	H 6.A.01.a.1.c.
Akustisk utrustning	H 6.A.01.
Akustisk vibrationsmätutrustning	H 9.B.06.
Akustisk ytvågutrustning	H 3.A.01.c.
Akustisk-optiska signalprocessorer	H 3.A.01.c.3.
Akustiska sändande system	H 6.A.01.a.1.
Aktiva magneter - lagersystem	H 2.A.05.
Aktivt kylda speglar	H 6.A.05.f.1.
Analog-digitalomvandlare	H 3.A.01.a.5.
M14a	
H 4.A.03.j.	
Aerodynamisk isotopseparationanläggning	N B.10.a.
Aerosolinhalationskammare	BT
Afrikansk svinpest virus	BA
Alexandrit	H 6.C.05.b.
Argonjonlasrar	NÖ III 6 2
Avstämbara lasrar	H 6.A.05.c.1.
Avspelningshuvuden för trimutrustning	H 4.B.03.
Alfastrålande radionukleider	NÖ VIII 7
Aluminium, vent	H 3.C.03.
Aluminiumoxidpulver, vent	NB
Aluminiumpulver	K 23
	H 1.C.02.
Americium	NB AA 1
Ammoniakcrackers	NB AB5
Ammoniakdestillationstorn	NB AB 5
Ammoniumvätefluorid	CU
Ammunition	K 3
	K 33
Amfibiefordon	K 30
Analogdatorer, motståndskraftigt utformade	M 13
Analoga magnetiska instrumentbandspelare	H 3.A.02.a.1.
Analog-digitalomvandlare	H 3.A.01.a.5.
	H 3 A 101.D.
	M 15
Ekofria rum	BA
Animala patogener	H 3.C.04.
Antimonhydrid	H 6.A.05.a.6.
Argonjonlasrar	NÖ III 62
	H 1.C.08.a.2.
Aromatiska polyamidimider	H 1.C.08.a.4.
Aromatiska polyeterimider	H 1.C.08.a.3.
Aromatiska polyimider	H 3.C.04.
Arsenikhydrid	CU
Arseniktriklorid	H 4 D 03
Artificiell intelligens	

Atomfrekvensstandarder
Attitydkontrollsystem
Autoklaver, programvara
Avian influenza virus

H 3.A.02.g.
M 10 b
M 6 f
BA

Statens offentliga utredningar 1993

Kronologisk förteckning

1. Styrnings- och samarbetsformer i biståndet. UD
2. Kursplaner för grundskolan. U.
3. Ersättning för kvalitet och effektivitet.
 - Utformning av ett nytt resurstilldelningssystem för grundläggande högskoleutbildning. U.
4. Statligt stöd till rehabilitering av tortyrskadade flyktingar m. fl. S.
5. Bensodiazepiner – beroendeframkallande psykofarmaka. S.
6. Livsmedelshygien och småskalig livsmedelsproduktion. Jo.
7. Löneskillnader och lönediskriminering.
 - Om kvinnor och män på arbetsmarknaden. Ku.
8. Löneskillnader och lönediskriminering. Om kvinnor och män på arbetsmarknaden. Bilagedel. Ku.
9. Postlag. K.
10. En ny datalag. Ju.
11. Socialförsäkringsregister. S.
12. Vårdhögskolor
 - kvalitet – utveckling – huvudmannaskap. U.
13. Ökad konkurrens på järnvägen. K.
14. EG och våra grundlagar. Ju.
15. Svenska regler för internationell omfördelning av olja vid en oljekris. N.
16. Nya villkor för ekonomi och politik – ekonomikommissionens förslag. Fi.
16. Nya villkor för ekonomi och politik – ekonomikommissionens förslag. Bilagor. Fi.
17. Ägandet av radio och television i allmänhetens tjänst. Ku.
18. Acceptans Tolerans Delaktighet. M.
19. Kommunerna och miljöarbetet. M.
20. Riksbanken och prisstabiliteten. Fi.
21. Ökat personval. Ju.
22. Vad är ett statsråds arbete värt? Fi.
23. Kunskapens krona. U.
24. Utlänningslagen – en partiell översyn. Ku.
25. Sociala åtgärder för jordbrukare. Jo.
26. Handläggningen av vissa säkerhetsfrågor. Ju.
27. Miljöbalk. Del 1 och 2. M.
28. Bankstödsnämnden. Fi.
29. Fortsatt reformering av företagsbeskattningen. Del 2. Fi.
30. Rätten till bistånd inom socialtjänsten. S.
31. Kommunernas roll på alkoholområdet och inom missbrukarvården. S.
32. Ny anställningsskyddslag. A.
33. Åtgärder för att förbereda Sveriges jordbruk och livsmedelsindustri för EG. Jo.
34. Förarprövare. K.
35. Reaktion mot ungdomsbrott. Del A och B. Ju.
36. Lag om totalförsvarssplikt. Fö.
37. Justitiekanslern. En översyn av JK:s arbetsuppgifter m.m. Ju.
38. Hälso- och sjukvården i framtiden – tre modeller. S.
39. En gräns för filmcensuren. Ku.
40. Fri- och rättighetsfrågor. Del A och B. Ju.
41. Folk- och bostadsräkning år 1990 och i framtiden. Fi.
42. Försvarets högskolor. Fö.
43. Politik mot arbetslöshet. A.
44. Översyn av tjänsteinkomstbeskattningen. Fi.
45. Trosa bryter sig loss. Bytänkande eller demokratis räddning. C.
46. Vissa kyrkofrågor. C.
47. Konsekvenser av valmöjligheter inom skola, barnomsorg, äldreomsorg och primärvård. C.
48. Kommunala verksamheter i egen förvaltning och i kommunala aktiebolag. En jämförande studie. C.
49. Ett år med betalningsansvar. S.
50. Serveringsbestämmelser. S.
51. Naturupplevelser utan buller – en kvalitet att värna. M.
52. Ersättning vid arbetslöshet. A.
53. Kostnadsutjämning mellan kommuner. Fi.
54. Utvisning på grund av brott. Ku.
55. Det allmännas skadeståndsansvar. Ju.
56. Kontrollen över export av strategiskt känsliga varor. UD.

Statens offentliga utredningar 1993

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

En ny datalag. [10]
EG och våra grundlagar. [14]
Ökat personval. [21]
Handläggningen av vissa säkerhetsfrågor. [26]
Reaktion mot ungdomsbrott. Del A och B. [35]
Justitiekanslern. En översyn av JK:s arbetsuppgifter m.m. [37]
Fri- och rättighetsfrågor. Del A och B. [40]
Det allmänna skadeståndsansvar. [55]

Utrikesdepartementet

Styrnings- och samarbetsformer i biståndet. [1]
Kontrollen över export av strategiskt känsliga varor. [56]

Försvarsdepartementet

Lag om totalförsvarsplikt. [36]
Försvarets högskolor. [42]

Socialdepartementet

Statligt stöd till rehabilitering av tortyrskadade flyktingar m. fl. [4]
Bensodiazepiner – beroendeframkallande psykofarmaka. [5]
Socialförsäkringsregister. [11]
Rätten till bistånd inom socialtjänsten. [30]
Kommunernas roll på alkoholområdet och inom missbrukarvården. [31]
Hälso- och sjukvården i framtiden – tre modeller. [38]
Ett år med betalningsansvar. [49]
Serveringsbestämmelser. [50]

Kommunikationsdepartementet

Postlag. [9]
Ökad konkurrens på järnvägen. [13]
Förarprövarer. [34]

Finansdepartementet

Nya villkor för ekonomi och politik – ekonomiskommisionens förslag. [16]
Nya villkor för ekonomi och politik – ekonomiskommisionens förslag. Bilagor. [16]
Riksbanken och prisstabiliteten. [20]
Vad är ett statsråds arbete värt? [22]
Bankstödsnämnden. [28]
Fortsatt reformering av företagsbeskattningen. Del 2. [29]
Folk- och bostadsräkning år 1990 och i framtiden. [41]
Översyn av tjänsteinkomstbeskattningen. [44]
Kostnadsutjämning mellan kommuner. [53]

Utbildningsdepartementet

Kursplaner för grundskolan. [2]
Ersättning för kvalitet och effektivitet.
– Utformning av ett nytt resurstilldelningssystem för grundläggande högskoleutbildning. [3]
Vårdhögskolor
– kvalitet – utveckling – huvudmannaskap. [12]
Kunskapens krona. [23]

Jordbruksdepartementet

Livsmedelshygien och småskalig livsmedelsproduktion [6]
Sociala åtgärder för jordbrukare. [25]
Åtgärder för att förbereda Sveriges jordbruk och livsmedelsindustri för EG. [33]

Arbetsmarknadsdepartementet

Ny anställningsskyddslag. [32]
Politik mot arbetslöshet. [43]
Ersättning vid arbetslöshet. [53]

Kulturdepartementet

Löneskillnader och lönediskriminering.
Om kvinnor och män på arbetsmarknaden. [7]
Löneskillnader och lönediskriminering. Om kvinnor och män på arbetsmarknaden. Bilagedel. [8]
Ågandet av radio och television i allmänhetens tjänst. [17]
Utlänningslagen – en partiell översyn. [24]
En gräns för filmcensuren. [39]
Utvisning på grund av brott. [54]

Näringsdepartementet

Svenska regler för internationell omfördelning av olja vid en oljekris. [15]

Civildepartementet

Trosa bryter sig loss. Bytänkande eller demokratis rädning. [45]
Vissa kyrkofrågor. [46]
Konsekvenser av valmöjligheter inom skola, barnomsorg, äldreomsorg och primärvård. [47]
Kommunala verksamheter i egen förvaltning och i kommunala aktiebolag. En jämförande studie. [48]

Miljö- och naturresursdepartementet

Acceptans Tolerans Delaktighet. [18]
Kommunerna och miljöarbetet. [19]
Miljöbalk. Del 1 och 2. [27]
Naturupplevelser utan buller – en kvalitet att värna.